

R. H. C.

Y. S. a.

Im. 129.

NICOLAI

Leutingeri,

DE MARCHIA

BRANDENBURGENSE

eiusque statu,

COMMENTARII.

VITEBERGÆ,

Excudebat Mathæus VVelack.

Anno M. D. XCIII.

Philip : Melanthon.

DIV & in summo generis humani Senatu, videlicet inter principes Electores & in defensione harum regionū ad Albim & Viadrum, in ora Francica atq; Norico familia principum Brandenburgensium res magnas gubernavit atq; gessit, quibus hanc ob causam gratitudo debetur. Et vtile est, optandumq; magnopere ob testimonia de præsenti DBI in imperijs, & propter posteros, huius familiae res gestas ordine describi, atq; integrè exponi, inspectis exemplis atq; monumentis domesticis :

PRVDENTISS:
VIRIS, ORDINE, GENE
re, dignitate, virtute, Doctrina,
atq; humanitate præstantib. Do-
minis COSS: atq; Senatoribus
reipub. SNEBERGEN
SIS, patronis suis obser-
uandis S.

M. NICOLAUS LEV
TINGER.

 *Vanta sit historie dignitas, uti-
litas, atq; necessitas cum mecum
apud animum reputo, non possum
satis admirari eos, qui in ea excolenda stu-
diosi fuerunt. Hinc enim lector exempla
faciendorum fugiendorumq; capit, ex ali-
orum erratis suas actiones probè emendat
conformatq; & ad multiplicem rerum
mutationem ipse opinionibus non fluctua-
at, sed connititur, ut vnum idemq; in-
stitua*

A 2

stitua

stitutum tenens in emulandis rectè laus
dabiliterq; factis totus sit occupatus. Sic
posteritati quoq; optimè consulitur, quæ
hoc modo pulcerrimè excitatur sanctissi-
mis operibus imitandis, et decenti probas-
taq; vitæ instituendæ ratione affectanda.
Hinc non immeritò Historiam vitæ Ma-
gistræ, quæ iudicium et prudentiam pa-
riat, Romanorū eloquentissimus appellat.
Certè exemplo nihil vehementius, nullaq;
memoriam viuaciorē esse vsus docet.
Neq; solum ingentia, sed tenuia quoq; suū
locum non absq; fructu tuentur. Viden-
tur autem ingenia hominum, quæ aliàs
magis ad deteriora feruntur, inprimis in
delira hac mundi senescentis segnitie his
veluti lenocinijs exsuscitanda. Olim Milo-
tiadis trophæa Themistoclem dormire nō
patiebantur. Alexandrum Magnum glos-
ria Achillis incendebat: Iulium Cæsarem
virtus, celeritas, atq; fortuna Alexandri
exstimulabat, vt ex profligatæ famæ iu-
uene,

uene, imperator longe clarissimus euaderet.
Quæ incitamenta quantum in rebus hu-
manis valeant, utinam hoc seculum pleni-
intelligeret, et minus esset querelarum, et
maiora omnis virtutum generis incre-
menta haberemus. Accedit & hoc, quod
historia ad fallendum tedium, sed & ad
valetudinem corporis & animi recreati-
onem non minimum conferat. Alphonsus
Arragonum Rex periculoso morbo cor-
reptus, dum frustra Medicorum opem ex-
poscit, Q. Curtium sibi porrigi iubet, cuius
lectione ita recreatur, ut dolorum obo-
litus omnino valetudinem recuperare vi-
deatur. Exclamat igitur, valeat Galenus,
valeant Auicenna, Hippocras, & omnes
Medici, uiuat Curtius sanitatis meæ re-
stitutor. Cui astipulatur testimoniū Phi-
lemonis, qui vel nudam Orationem ægro-
tantibus prodesse asserit. Hinc non insulo-
sè quidam literas animæ Medicinam di-
xerunt. Habent profectò eæ omnes, meo

A 3 iudicio

iudicio, sed imprimis rerum gestarum scientiæ, cum dulciss. animi oblectatione cōiunctā, et omnium opinione maiorem vtilitatem: Qua tamen fermè quis, ut naturæ est generosioris, capitur. Ego quidem in his studijs post sacras literas vitæ humanæ delicias et solidas voluptates constituo. Et quamuis ingenuè fateor, me natura vehementer ad ea rapi, certum tamen est, me plurimum etiam Georgio Fabricio, viro omnis antiquitatis peritissimo, debere, currenti autem deinde calcar addidisse viros alios præstantissimos. Hi mihi hortatores auctoresq; fuere, vt patriam historiam colligerem. Initiò autem me multa simul & terruerunt & impediuerunt in instituto, imprimis cum annales patriæ de paucis monerent, & propter frequentiam bellorum intercidissent documenta pleraq; monumenta verò reliqua cum monasterijs direpta essent, nec tamen inter has difficultates à proposito destiti,
sed

sed impigrè agendo magis magisq̄, cōtra
nitens exercitij causa progymnasmata
quædam præmisi, vt per hanc occasionem
causa mihi daretur, cum viris sapienti-
bus inter vicinos populos conferendi, &
experirer, quid ferre ualere humeri. Vi-
demus enim illos, qui ludicro seu vero de-
certaturi sunt prælio, antequam Martis
subeant discrimen, arma expedire, animi
uigorẽ cōfirmare, et corporis robur exer-
cere, vt cum per vsum diuturnũ ac pugne
simulacrum iam vires periclitati fuerint,
rem ita demũ aleæ rectè committant. In
hoc autem enitendo non solũ tabulas, an-
nales, fastos, & scripta earum regionum,
quæ spectant ad iurisdictionem Brande-
burgicam, consului, sed ipse cũ max.
Europæ partem emensus essem, diligẽter
Marchiam, Borussiã, Franconiã, Voit-
landiam, Episcopatũ Magdeburgensem,
Pomeraniam, Lusatiam atq; Silesiam,
perlustravi, auditaq; & visa refero, vo-

huius fabulosa à certis et exploratis discernere, et omninò veritati sacrificare, quæ omnia in postrema editione melius, plenius, et copiosius longè patebunt. Ardua res comprimis hæc est id operam dare, minimeque ex istis, quæ per segnitiam componantur, sed quæ maxima indigeant cura, dum non rarò mihi obuenit fermè, quod viatoribus apud Bactrianos in regione, quàm steriles harenæ occupant. Isthic cum venti à Pontico mari spirant, omnia pristini itineris vestigia intereunt. Itaque qui campos transeunt, relictis vestigijs, nauigantium more noctu sidera obseruant, ad quorum positum et cursum iter dirigunt. Interdum ille ipse ventus viatores harena omninò obruit. Pari ratione dum vix umbram rerum assequimur, ne erremus ex alijs regionib. ignota petere cogimur, quæ natiuum solum denegauit. Utinam verò exspectationi omnium satisfaciam. Bonis tamen me permitto, et tanquam ad

ex

exaedificandum publicum bonum meum
contribuo. Miseros verò illos qui ita vi-
uant, dum modo morem animo gerant
suo. Lucanus nobis depingit historiogra-
phum, qui sit intrepidus, incorruptus, in-
genuus, liberæ linguæ, ac veritatis amio-
cus, quiq; ficus ficus, scapham verò sca-
pham nominet, non liuori, non amiciciæ
indulgeat, nemini parcat, nullius ducatur
misericordia, nullo corripatur pudore, nõ
animo flectatur, sit Iudex iustus, omnib.
beneuolus, usq; adeò, vt ne quid alteri plus
iusto tribuat, peregrinus in libris, sine ci-
uitate, suis viuens legib. rege carens, haud
considerans, an illud vel aliud conueniat,
sed quid factum sit enarret. De his alio-
rum sit iudicium. Rectè quidem hæc stu-
dia nostra comparantur nauigationi con-
tra fluminis cursum, ubi si leniter cessaue-
rint remiges, impetus fluminis nauum re-
trò trahit. Inter has obluclationes ingen-
tes prouehere res bonas, uerè heroicum est.

Quod si secula hæc nostra literas fastidiunt, quid fiet aliquantò post, cum inscitia barbariem et feritatem augebit. Hæc cogitare eos, qui ad gubernacula rerum sedent, decebat, ut maiore cura opem disciplinis ferrent. Constat ordinum distincti-
onem diuinitus factam esse, et præfecisse Deum præstantiores ceteris, addidisse quoque motus animorum acriores, meliores, et feliciores, quam reliquis, qui parent: Inter quos cum rectè V. D. numerem, volui meæque studia in scriptione hac dedicatoria commendare et iudicio atque censuræ V. D. subycere, quod seirem V. D. lectione historiarum multum promovere excellentium virorum delectari, et verè esse publicum bonum, horumque principum virtutes tanquam donum Dei singulare agnoscere. Et hodiè nostra tempora omninò sunt talia, ut salutaribus principibus indigere videamur, qui non solum sapientia, atque eloquentia, sed etiam potentia, auctoritate, atque felicitate
sunt

sint instructi. Oro autem V. D. ut hos meos
os qualescunq; conatus, qui Herculeis fer-
mè nituntur laboribus benigno vultu, vt
alias solet, accipiat, placidoq; fauore ap-
probet atq; respiciat, imprimis in hac ex-
trema mundi ætate, vbi studia eiusmodi
non in eo sunt precio, in quo aliàs reperi-
untur ea, quæ magis sunt de pane lucran-
do. Ego sanè præter alia non pauca com-
mentarios Brandeburgicos libris
XLV. collegi, in eum finem, ut conteste-
rer meam reuerentiam erga meos princi-
pes, meumq; de omnib. bonis benè meren-
di studium: Et cum horum principum
acta, gesta, factaq; per vniuersum impe-
rium longè latèq; exstent, non dubito om-
nibus bonis hanc historiam gratam futu-
ram: Mea quoq; in illis pro loco studia
offero singulis & vniuersis: V. D.
solicitis precibus Deo opt. Max.
commendo Vitebergæ

Anno jal.

M. D. XCIII.

CLARISS: VIRO ET
multiuga historiarum eruditione orna-
tiss. M. NICOLAO LEVTINGE-
RO *Marchiæ Brenneburg: excultori*
& Encomiastæ fideliss. amico
carissimo S.

Larissime vir, studium
tuum illud historicum
cum *σωθεί* religiosa &
δινάμει ερμηνευτικῇ coniunctum, uti
cūm propter rerum scientiam,
tūm propter Thucydideum or-
natū cum gratiarū actione pro-
bamus; ita etiam hoc egeno &
exulceroso seculo; illud omni
studio, fide, atq; diligētia ut pro-
moueamus par est. Tetragonum
.n. historiarum cum *τοπικῶ, χρονικῶ,*
πραγματικῶ, γενεαλογικῶ cum in his lo-
cis

eis nemo absoluere possit, fra-
ctas tabulas à doctis cū indefessa
industria collectas boni facia-
mus. Cranzius ille Hambugenſis
quasi primus faces cum Hermol-
do et Arnolſdo Abbate Lubecē-
se in hac palestra prætulit, à qui-
bus Sabinus, Vuillichius, Schof-
ferus sua incensa mutuati. Philip-
pus Melanchton apicula illa At-
tica et Phænix Germāiæ in Cha-
rionis succincto chronico hanc
Pandoram ornauit, illustrauit, et
absoluit, cui labori et Caspar
Peucerus suā lineā apponere ius-
sus. Reinerus verò Reineccius
inuolucris multis cum indagine
sapiente ablatis, nucleum ipsum
eximec

exemit et proposuit, vt nostro
seculo iustè πολίσις cum France-
bergero dicatur: Tu vir opt. atq;
clarissime Marchiã nostram præ
omnib. Iouiniana quadam Elo-
quentia, antiquitate Sabiniana,
Chytræa facundia, Xenophōtea
suauitate, Thucij didea neruosi-
tate, Philippea dulcedine, Me-
lanthonia pietate PhiloMelæ
Germaniæ flexamina voce de-
scribere, producere, atq; illustra-
re cepisti, vt rectè LEVTIN-
GERVS facta vera illustrās, di-
cta pia retinēs, ἀ σοφῶς uoceris etc,

T.

M. Arnoldus Bierstedius vrbis
Gardlegij Consul. &c.

CHR I.

CHRISTIANVS DI-
stelmeierus in Malstorff &c.
Cancellarius Electoralis Bran-
deburgicus M. Nicolao
Leutingero.

V. CL. 3.

*L*Egi tuos vir clariss. commenta-
rios, & dolco per multiplices oc-
cupationes me eiusmodi monu-
mentis frequentius inharere non
posse. Verio enim sum seruus seruorum quàm
presbyter ille Romanus. Te video esse Mar-
chia historicum, in quo tibi gratulor et patria.
Fateor, alios eosdem attrectasse conatus, sed
quos longe post te interuallo reliquis. Perge
ut cepisti. Mihi tui cōmentarij, sunt venusti,
recti, atq; elegantes. Auctor etiam sum ne
vicinorum, quorum res & facta attingis, do-
cumēta negligas. Scio etiam prudentissimam
principem nostram inquisitione harum
rerum maximè delectari, cui rem
gratam facis. Vale & nos
ama. Berlini.

CLA

CLARISSIMO ET
optimo viro M. Nicolao Leu-
tingero Poetae L. & Historico
Brandenburg: amico S.
carissimo

S.

Viego, ingenij, Leutingere doctissime,
vir opt: acumen exactum antea ex Poē-
matib. tuis politissimis cognoueram:
nunc verò ex opere quoq; Historico tuo
iuditij acyrati dexteritatem singularem animad-
uerto. Amo itaq; te plurimum, magniq; facio. Præ-
rerquam enim quod ipsa temporum series sibi con-
stat, causaq; & euentus rerum, ipsarumq; gerenda-
rum ratio tam liquidò apparent, grauter etiam,
copiosè, atq; eleganter orationē es persecutus, &c.
Peto autem amanter, vt cum gentis Pomcranorum
mentionem feceris, id candidè facias. Studiosissima
illa semper fuit libertatis. Et prodest veterum Sa-
xonum virtutes atq; res gestas posteritati integrè
ob oculos poni. In quo sicut de nostra gente benè
mereri potes, ita tibi gratiam semper habebit
immortalem. Valeto rectè, atq; tuis Marchi-
cis facem gloriae bonis auspicijs præferro, &c.
Stetini.

T. P.

Conradus Bergius S. Theo-
logiae Doctor.

NICOLAI LEVTINGERI
DE MARCHIA
BRANDENBURGENSI
EIVSQUE STATV IOACHIMO
I. ET IOACHIMO II. *Pr. Ell.*
Commentariorum
Partis Quartæ.

LIBER PRIMVS.

VM ALBERTVS PRO-
fligatus tota ditione exutus
esset, confederati eam in fidem
& potestatem suam adigunt
non sine molestia familię Bran-
deburgicę, quę factum istud non tam ad
Alberti, quàm suam ignominiam referebat,
neq; id in comitijs Augustanis per legatos
dissimulauerat, inprimis cum intelligeret,
aduersarios multa insolenter pro arbitrio
non sine insigni regionis deuastatione & fa-
cere & imperare, eoque rem perduxerat, ut pu-
blico Imperij decreto possessis decedere, &
sequestro tradere cogerentur. Ad hoc in
effectum deducendum dies XIII. Septemb.
superioris anni constitutus fuerat. In eo
autem vertebatur deliberatio, cui eius admi-
nistratiõẽ, donec pendente actione de tota
controuersia transigeretur, recte delegarent,
quamuis enim non pauci ex præcipua nobi-
litate nominarentur, nemo tamen audebat

LVI

B

tantæ

*Casimi-
ro pom.
Dux
nascitur*

*Falcken-
burgum
occupa-
tur.*

tantæ moli cum tanta inuidia coniuncte hu-
meros submittere, itaq; in potestate confede-
ratorum usq; huc permanserat. Alberto au-
tem rebus humanis exempto, à Ferdinando
Cæsare Ioachimus Slibenius designatur, cui
XIX. Martij ditionem illi cum omnibus, quæ
huc spectabant, absq; molestia atq; tergiver-
satione tradunt. Die XXII. Martij nascitur
Philippo I. Pomeraniæ Duci Casimirus Fi-
lius, cui Ferdinandus Cæsar in initiatione
factorum baptismi Episcopatum Caminen-
sem literis obsignatis confert gubernādum,
quam primū sede vacante per ætatē possit.
Amplissima illa fuit Pomeraniæ Superioris
Diocesis, quò pertinent Colbergum, Chesh-
num, Caminum, Freienwaldum, Corlinum,
totusq; ille tractus ad mōtes Cheshnenses &
mare Balticum, nec ullius superioris iurisdic-
tionem, præterquam Romani Pontificis,
dū adhuc illis in locis auctoritas eius, & ma-
iestas salua constaret, potestatem agnouit.
Appetente æstate in Marchia noua Iohan-
nes Brandeburgicus Falckenburgum occu-
pat, eiectis Borkenis, equitibus Pomeranis.
Oppidum istud est in finibus Polonia, Cas-
subiæ, & Marchiæ, quod antiquitus ad Vuol-
dinos spectauit, et postea per modū contræ-
ctus peruenit ad Borkenos. Ditionis olim
Cruciferorum in Borussia, sed temporibus
succeedentibus belli iniuria Imperij Branden-
burgici, sicut & alia, factum fuit, qui sub iure
feudi permisere Vuoldinis, ex quo per plures
annos

annos in fide Marchionum perstitit. Post
tunc verò rerum Ioachimo I. El. cum
tributum, quod accisam vocant, suis pro- *Accisa*
uincijs imposuisset, nobilitas & ciuitates *Noua*
nouæ Marchiæ, interiecta deliberatione & *Mar-*
petitione multa, certam Electori pecuniæ *chie*
summam, eamq; grandem dependunt, vt
ab annua ista exactiōe immunes sint,
neq; vltcrius eo nomine grauentur: In
qua libertate vsq; ad mortem Ioachimi El.
permanserunt. Cùm autem ad Iohannem
filium ex hæreditate & testamento pro-
uincia ista deuolueretur, & rationes eius
ita ferrent, vt tributum à subditis auctius
exigeret, ne parentis acta rescindere aut
irrita facere videretur, vel eius promissis
teneretur, nec illi haberent, quod præ-
tenderent ius legitimè acquisitum, sum-
mam pecuniæ integram Ordinibus tan-
quàm commodatum reddidit, ne posthac in
iure suo impediretur. Non enim facile pa-
tiuntur sibi principes à subditis imperari:
nec quidquam tam ægrè ferunt, quàm nor-
mam sibi certã præscribi agendorum facien-
dorumque ab his, in quos pro auctoritate
ius atq; potestatem habent. Amplius igitur
cùm reliquis ciuitatibus imposuisset, Fal-
kenburgum quoque æqua cum alijs con-
ditione viuere & facere voluit. Recla-
mante verò Borkeno offensus, dùm ad aulam
acceritus ille reusque factus non compare-
ret, vt ad officiũ faciendum compelleret bene-
ficiarium et clientẽ, ciuitates illius loci armas
militẽ

milite quoque externo conducto. Iam Dra-
geburgum peruenerat aduectis tormentis
bellicis, quibus in foro explosis, ut ex pro-
pinquo Borkianis terrorem inijceret, Fran-
ciscum Neumannum praesidem superioris
nouae Marchiae cum parte copiarum praemi-
sit, ut arcem & oppidum cum Borkeno in
potestatem suam redigeret. Is veritus ne in
manus principis irati perueniret, exportatis
prius rebus fortunisque, quarum usus esse po-
terat, iam Falkenburgo excesserat, relicto in
arce praefecto. Neumannus aduolans sine cu-
lusquam iniuria oppidum & arcem sibi dedi-
postulabat, nisi parerent, vim minatus. Ciues
sibi atque suis timentes praefectum coegerunt
in potestate principis esse, seque & arcem dede-
re. Qui suum intelligens periculum a Neu-
manno colloquium petijt, pactusque ut sibi
turo exire liceret, omnia ipsi permisit. Edo-
ctus de successu princeps praemisso peditatu
ipse cum equitibus subsequitur, oppidum in-
greditur, arcem sibi vendicat, ciues denuo sub
iuramenti fide sibi obstringit, & custodijs ad
portas positis Capitaneum loci Melchio-
rem Crausium, virum impigrum, cum Im-
perio & praesidio constituit. Borkenum vero
perduellionis damnatum omni iure in pra-
fecturam illam, quae perampla est, priuat.
Is Spiram profectus principem apud Came-
ram Imperialem grauiter accusabat, & Fal-
kenburgum repetens, de damno sibi & iniu-
ria conquestus satisfieri volebat. Prætende-
bat autem inter alia, principem se nactum
in cle

Inclementiorem, quod in expeditione Ca-
roli Imp. ante urbem Metim equos ipsi ge-
nerosos, quos in precio habebat, imprudē-
tius denegasset. Agitata ista actio pendente
lite in multos annos sine fructu, principe
nihil de instituto remittente, quò ad in viuis
esset. Is dum Drageburgi moraretur, con-
templatus templum oppidi ex ruinis incen-
dij anni tricesimi quarti nondum instauratū,
beneficij & pietatis nomine ciuitati mona-
sterium ordinis mendicantium per donatio-
nem contulit, vt materiam ad reficiendum
templum necessariam commodius ministra-
ret. Sed ex senatoribus antiqua quidam sim-
plicitate lapsus pro affectione quidem be-
nigna principi gratias egit, monasterium
verò, quod bona Ecclesie, si in alium vsum
raperetur, malè cedere existimaret, Ioachimo
Vuedelio equiti in eam occasionem intento,
& ob id sollicitis principem precibus inter-
pellanti permisit, qui domicilium sibi & suis
in eo exstraxit. Nunciata ad id tēpus prodi-
gia multa. Stetini infans monstroso partu
natus baptismi sacris initiandus, vehementer
non sine obstupescente astantium admiratio-
ne reluctatur. Tandem ardenti interuenien-
te oratione ad DEVM circa inuitum sacra
peraguntur. In agro Soldinensi infans in
utero matris planctus eiularusq; edidit mise-
rabiles. Creditum vulgò est, sicut Iohannes
Baptista in utero materno operatione diuina
tactus, exultando presentie Seruatoris no-
stri vnici & Opt. Max. gratulatur, atq; testi-
monium

Drage-
burgum

Prodi-
gia

B 5

monium

monium perhibet, ita hunc in ea innocen-
 tia malorum omnium ignarum adhuc, im-
 minentes aduersitates & pœnas secuturas
 deplorare atq; denunciare. Miseros verò
 mortales, qui calamitates ad se redundantes
 non sentiunt, quandoquidem earum sola-
 tium & remedium interdum esse solet, nosse
 sortam suam. Sed natura mortalium hoc
 quoq; nomine sinistra atq; praua dici potest,
 quod in suo quisq; malo hebetior est, quàm
 in aliena calamitate acutior. In territorio
 Stolpensium pluit sanguine. Ingens se hac
 tempestate in Marchiam Zigarorum, quos
 & Cianos, Cilices, & Ziganos vulgò nomi-
 nant, multitudo per vicos & oppida infude-
 rat, quibus se homines perdit, desperatae
 fortunæ, propter scelera eiectione, metu pœnæ
 profugi atque infames, labeque varia notati
 frequentes associabant, tutum ibi receptum
 habentes. Sicut igitur colluies improbo-
 rum, ipsaq; viciorum sentina crescebat, ita
 augebantur in infinitum furta, caedes, latro-
 cinia, rapinae, aliaque difficultates, quibus
 in agricolarum aedes, corpora, fortunasq;
 inuolabant, securi prorsus propter impu-
 nitatem, quod & artificiosè silentio quodam
 iurato scelera tegerent, neq; alicui facile,
 cum hoc infamium & veneficijs atq; incan-
 tationibus obnoxiorum genere, quibus nul-
 lum scelus difficile caderet, contendendi
 animus esset. Publica igitur illos auctoritate
 coercendos cum existimarent, querimonijs
 simul

*Zigani
 in Mar-
 schia.*

simul complurium ad curiam aulae delatis,
arrepti publicè quidã ex deprehensis, tormẽ-
tisq; subiecti, ægri quidem, coacti tamen
de multis inditium fecerunt, quæ quam-
uis omnia non sint æquè credita, ancipitem
tamen cogitandi curam attulerunt. Ex
isti quidem diro supplicio affecti sunt, reli-
quos verò Elector publico mandato ex-
igens, edixit, ne in posterum per provin-
cias suas vagarentur, non solum quod in
comitijs publico Rom. Imperij decreto istud
nuper prohibitum fuisset, & nefarij nefanda
ipsi multa patrarent, sed etiam experi-
mento constaret, esse proditores & explora-
tores Regionum Christiani nominis. Pri-
mum circa annum 1417. Duce Zindelo
conspecti sunt, exhibentes literas Sigis-
mundi Imp. commendatitias, de conceden-
do illis per vrbes atque agros incolumi-
atque securo transitu. Rogati quid & vnde
venissent, respondebant. Aegyptios se esse,
pænãq; impietatis extorres luere, quòd
Mariæ Virgini & puero Iesu hospitium de-
negassent. Septem annorum exilium esse
definitum, quibus decursis, alijs emigrandi
necessitatẽ incumbere, homines ascita eaq; per-
petua ingredine semper deformes, quam sibi
ipsis induou nt, otiosi planè, nullius patriæ,
omnium scelerum participes, vagationibus,
diuinationibus, fictisq; promissis credu-
los onerantes, spolijs inuigilant, & vi-
ctum quæritant. Mulieres cum paruulis

*Zigani
vnde.*

B 4

vehuna

*Laus Io-
hannis
Pr.*

*Descri-
ptio cō-
pendio-
sa Mar-
chiae.*

vehuntur equis, viri plerumque excepto Rege
pedibus iter ingrediuntur. Habent enim
inter se dignitatum ordines, observant suas
leges & iudicia, quibus sine appellatione vl-
teriore atque prouocatione acquiescunt. Dixi-
mus antea, quomodo uterque princeps Io-
achimus Bl. & Iohannes, fratres excitan-
dis, pugnaculis, nouisque arcibus vel instau-
randis vel perficiendis occupati fuerint. Et
hic quidem Custrinum mirificis operibus ex
fundamentis in noua Marchia ad excipien-
das perferendasque quascunque hostium vires
munierat, & quotidie accessio fiebat maior,
incrementaque capiebat tanta, quanta conti-
nuus in id vnum incumbentium labor con-
ferre poterat. Namque ea omnium saniorum
iudicio fuit huius principis ingenij dexteri-
tas & sapientia in inueniendis rebus, tam
constans indefatigati animi solertia in expe-
dicendis ijs, quae vel meditabatur secum, vel
incoarat, ut admirationem summam merere-
tur. Proinde quamuis non tam late imperio
taret, quam Bl. neque villo modo tanti ad eum
reditus vel prouentus peruenirent, praeterea
magnos inusitatosque sumptus in his aedifica-
tionibus patriae faceret, re tamen numma-
ria instructior est habitus, quam vel alius in
Germania princeps, ex quibus non paucos
aere alieno obstrictos sibi fecerat. Quando-
quidem verò saepius iam mentionem nouae
Marchiae fecerimus, operae precium facturus
uideor, si prius monuero, quae nam vetus,
quae Noua, quae tandem Media atque vcaria
sunt

fit dicta, siquidem in hoc sæpius scriptores
errare comperimus. Et primum satis con-
stat Marchionatum Brandenburgensem in
Germania antiquissimum esse. In veteri
Marchia Soltquellensis à Romanis circiter
annum Christi X. contra Sueuos Senones et
Longebardos: Lansbergensis verò in Media
circiter annum XC, à Francis contra Vanda-
los & postea Slauos institutus est. Erat tunc
vniuersæ Marchiæ is status, quem succenden-
tibus annis difficiles mutationes exceperunt.
Transalbinam regionem tenebant Longo-
bardi: Cisalbinam Sueui Senones. Quod
verò ultra Viadrum protenditur, Vandali ad
Vistulam usq; possidebant. Transalbinos
subegerunt primùm Romani, postea ijs ex-
pulsis Saxones eorum locum expleuerunt,
qui ferme vsq; huc uno vix atq; altero anno
interrupta serie istas regiones, quæ veteris
Marchiæ nomine censentur, virtute atq; ar-
mis tutati sunt. Cisalbinos Franci oppres-
serunt, assiduâq; bella cum vicinis Vandalis
gesserunt, quibus in Hispaniam & Africam
concedentibus, cum Slauis in eorum locum
irruentibus itidem pugnaverunt. Slaui dein-
de potentiores facti Viadrum transmiserunt,
& ad Albim vsq; Brandeburgi regni sede
constituta fines dilatarunt. Ita ut nunc qui-
dem vocamus, simul Marchiam Mediam atq;
Nouam sibi vendicarunt. Vcariam ab Vcaro
lacu nuncupatam, postea circiter annum
Christi 1433. Fridericus I. BL. ex Burggra-
uorum Norimbergensium familia vel de

Lansber-
gensis
marchio
natus

Vandalos
ex Mar-
chia pete-
runt Sla-
ui

B f

1110

nouo adiecit, vel à Pomeranis iusto prælio
deuictis recuperavit. Ad annum 927.
Henricus, Auceps Imp. Slavis omnem istum
tractum eripuit, præsidio militum Varini
atq; Stēdaliq; & Marchionatu Brandenbur-
gi constituto, regionemq; transalbinam,
Veterem, Cisalbinam verò nouam appella-
uit Marchiam, Illa verò quæ est ultra Viadrū,
nomine Polonorum, Cassubiorum, & Po-
meranorum censebatur: Slauorum gentis
hi erant omnes. Quos assiduo bello pene-
bant Marchiones Brandeburgici, finesque
Marchiæ protenderunt à Viadro ad Sol-
dinum usque & Lansbergum, iuxta Vartana
fluum. Varia isto seculo propter discor-
dias ciuiles & intestinas Polonos afflictos
premebat fortuna, vocatiq; ad annum
Christi 1221. à Conrado Massouio Teu-
thones Marianæ militiæ contra Borassos
vim belli neruosq; virtutum huc contule-
runt, quibus subactis, Cassubiorum quoq;
partē sibi subiugarunt. Deo verò quod reli-
quum erat Marchiones Brand. ancipiti bello
cum Polonis & Slavis dimicarunt. Tan-
dem Albertus Vrsus omni solo Brizano-
rum, Stoderanorum, aliarumq; habitantium
gentium iuxta Havelum, Albim, Sueuum,
& Viadrum occupato, misit Traiectum, &
ad loca Rheno contigua, insuper ad eos, qui
iuxta Oceanum patiebantur vim maris, eo-
rumq; multitudinem infinitam huc in Mediā
Marchiam coëgit: in nouam verò Saxones
immisit. Anno 1269. Boleslaus Calissiensis
Contra

*Crucife-
ri in
Bornfia*

Conradum Brandeburgieum oppugnavit,
et insequentibus Otto Drenum et Santocum
eripuit, ob quam causam ditio illa omnis ad
Francofurtum vsque, miserè collucescenti-
bus vndiq; pagorum atq; oppidorum incen-
dijs atque cædibus, deuastata est. Circa quod
tempus peracceptus erat Cruciferorum Or-
do apud principes Germaniæ. Itaq; ex eo-
rum liberalitate magnas sibi facultates in
Franconia, Bohemia, Lusatia, Silesia, in Sa-
xonia, Marchia, Pomerania, ipsaq; Polonia
& alibi compararunt. A principibus quidem
Brandeburgicis insigniter donati fuerunt.
Hinc Vuerbensis, Lisensis, Quarzensis, Lo-
gaviensis, Morinensis, & Schiuelbeinensis
Commendaturæ copiosæ atque peramplicæ,
ad ipsos spectarunt. Prodiderunt qui-
dam annales circa annum 1290. Cassubiæ
partem Ottoni Longo venditam fuisse. *marchia*
Albertus Crantzius auctor est, ad annum *noua ad*
1295. complura oppida Polonis à Mar- *iecta ue-*
chionibus adempta, & inde Marchiam no- *teri.*
uam constitutam. Quæ si narratio cum
verò consentit, de superiore parte illius diti-
onis intelligendum est. Anno 1326. Vla-
dislaus Poloniæ Rex cum Lituanis in Mar-
chiam hanc nouam expeditionem fecit, ad
Francofurtum vsque progressus, cum ne-
mo contra prodiret, munitionum quidem
oppugnationibus absq; inuit inuitus, popula-
tionem verò in omnes partes exercuit, in-
censiq; plurimis hinc inde pagis captiuorū
prædam

*Monacha
facta
suis.*

prædam ingentem abegit. In ea erupione
Virgo sacris dicata à Lituano in monasterio
Himmelfredensi ad stuprum rapta rogavit,
ne sibi vim faceret, se edoctruram, qua ratio-
ne corpus à vulnerum faciendorum violen-
tia securum & tutum præstaret: Quod cum
ille discere percuperet, iugulum ei fortis pu-
ella præbuit, vt in se eius periculum faceret.
Credulus ille stricto gladio caput eius ampu-
tauit, & ita turpis barbari libidinem elusit.
Anno 1403. Sigismundus Imp. eam Vula-
distao Jagelloni oppignorauit, sicut annales
Duglossi & Vapouij memorant, sed tamen in
posselsionem Polonorum non venit. Post
Vuoldemarum EL. dum Marchia undiq; pe-
teretur bello, Cruciferi eius quoq; partem ab
Arensuualdo ad Schiuelbeinum usq; ad se ra-
piendi occasionem quæsiuerunt. Sed Anno
1434. cum Borussi à Cruciferis deficerent,
illa quoq; cepit eorum Imperium detrecta-
re. Itaq; Fridericus Elector eam in ditio-
nem suam recepit. Cromerus refert Brande-
burgicum missa ad Polonorū Regem legati-
one, ut cum bona id eius venia esset, petisse,
& auxilia firma in Cruciteros promississe.
Verum nihil certi ipsi responsum, quod Stole-
pensium quoq; Dux eam suo quodam iure
sibi vendicaret, & in clientela atq; fide Regis
se futurum vnā cum reliquis ditionibus suis,
duoq; millia equitum ad quoduis bellum regi
adducturum, polliceretur. Vapouius dicit,
Marchionem Cassubiæ occupatione, quæ iu-
gis fuisse antiquit, Polonici abstinere iussū,
nisi

nisi faceret, vi & armis depulsum inde iri. Sed & Vngarorum atq; Boemorum Regem Ladislaum eam ditionem iure quodam suo reperisse. Quibus ille nihil minis deterritus, occupatam ad posteros transmisit, ipsis concedentibus Cruciferis, quibus in bello isto cum Polonis quingentos Cataphractos equites adduxerat, cum iam Castubia omni excidissent, Ad annum verò 1518. mense Decembri, Berlini in conuentu principum & Regum, Albertus Brandenburgicus Cruciferorum Magister, omni iure nouæ Marchiæ decessit, certis quibusdam conditionibus, de quibus suo loco diximus, & sub plenariæ possessionis iure tradidit Ioachimo I. El. qui eam testamento Iohanni filio reliquit possidendam, his quidem finibus, vt quidquid intra Inam & Noressiam amnes censeretur, eo nomine teneret. Habet autem illa, præter commendaturas insignes, magisterium militiae Teuthonum S. Iohannis per Saxoniam, Marchiam, Lusatiam, atq; Pomeraniam, cui præest Martinus, comes Hočnsteinensis, Vierradensis, atq; Suerensis. Hodie sita est in confinio Pomeraniæ, Castubiæ, Poloniæ, Silesiæ, atq; Mediæ Marchiæ: Intersecatur flumine Vuarta, limesq; est Germaniæ versus Ortum Borealem. Diuiditur in superiorem & Inferiorem: illa complectitur, quidquid intra Bernsteinum & Schiuelbeinum, Pomeraniam & Poloniam est, & metropolim habet Arensuualdum: Hac, quod interiacet intra Soldinum et Viadrum, Extenditur vniuersa

*Limites
nouæ
marchiæ*

*Peissum
nova
Marchie
in Lusa-
tia pro-
pugnacu-
lum.*

uersa ad miliaria XXIIII oppidis vicisque
referta, agrorum ubertate, equorum ar-
mentorumque fecunditate atque prastan-
tia, siluarum amplitudine, ferarum omnis
generis frequentia, piscium multitudine
atque bonitate insignis. Vini tamen pro-
uentu ferè caret, nisi quod Lansbergi gi-
gnitur, sed hoc damnum facile cereuisia-
rum præcellentia recompensat. Nouæ
Marchiæ insertus est Ducatus Crosnensis,
& pars Lusatiae Inferioris. Hæc cum eru-
ptionibus simul atque iniurijs Bohemorum
oportuna videretur, ne ad casus aliquando
tristiores recideret, in ea Peissum Iohan-
nes Brandenburgicus munire cepit. Vicus
ille vno distat milliari à Cotbusio, in pla-
nitie ad siluam continua serie aliquot mil-
liaria emerentem. Felicior si Sueuus agrum
humectasset, & ad reliquas oportunita-
tes hæc etiam commoditas accessisset. Na-
turam igitur arte adiuuari posse intelligens,
cupido incessit eam fatigandi, & mox in-
de à Cotbusio ex Sueuo per monenta fa-
cili negotio tractum illum omnem per
aquæductus inundauit, aggeribus pari spa-
tio congestis, intra quos aquæductus coer-
cuit, quoque vellet & vsus esset eorum
deriuauit, molarumque commoda addi-
dit insignia. Nihil enim tam arduum atque
difficile genuit natura, quin virtus, indu-
stria, laborque indefessus non possit expe-
riundo eniti, etsi reliqui desperauerint. Tri-
plicem

plicem deinde fossam æquo intervallo distantem fecit, terramque egestam in aggerem subducens, vallum extruxit in eam altitudinem, ut ædium quoque conspectum imminentibus adimeret. Vallum muro vestiuit instructo laterculo coctili calce interlito, hunc propugnaculis quatuor maioris longè roboris, instructiorisque ab omni parte excellentiæ, quàm corpus ipsum munivit. Arx muro inherens, non tam ad magnificentiam quàm firmitatem comparata, in qua eminet turris præalta, unde longè lateque prospectus pater, tanquam ex tutissima specula, ad usum tormentorum maiorum peraccommodata. Hic simul armamentarium rerum ad bellum inferendum vel propulsandum, perferendamque uel longiorem obsidionem necessariarum iustruit. Cannas maiores ex ære vel campanis, quas huc illuc per agros & oppida, tanquam re Ecclesiæ incrementis salutisque parum commodantem conquisierat, ex metallis, materiisque coempta in fodinis confecit, quibusdam per munitiones distributis, reliquis ad locum designatum subduci iussis. Certos etiam sub fidei iuramento obstrictos milites cum præfecto, qui præsidio essent, imposuit. Prodiit hoc anno Georgij Sabini scriptum in Iohannem Sleidanum, quo existimationem Iohannis Brandenburgici defendit, dicitque: Cum seculum hoc varijs bellorum motibus, & insigni rerum mutatione expositum impeditumque fuisset,
Præclare

Georgij præclare de Repub: mereri eos, qui in grã-
Sabini riam posteritatis ea, sicut gesta sunt, literis
Apologi acuratis idoneè commendarent. At illud au-
à contra tem cum laude præstandum, non solum pru-
Johannē dentiam civilem dicendiq; facultatem affe-
Steida rendam, sed ad illum etiam finem respicien-
zum. dum esse, vt cum vero per omnia consenti-
rent, quæ vel spectarent, vel in medium ad-
ducerent, neq; affectibus odio, vel gratia in-
dulgerent. In sensum fuisse Timæum histori-
cum Agathocli Siciliae Regi, subinde igitur
in eum styllum acuisse, & cum supra modum
contumelijs delectaretur, nec innocentibus
parceret, pro Timæo Epitimaum dictum.
Acerbissimorum conuiciorum molem con-
gessisse in Philippum Macedonem, eiusq;
exercitum Theopompum, de eo supplicium
pro merito postquã Alexander filius sum-
pturus fuisset, ritu supplicis ad aram Dianæ
Ephesiae confugisse, Daphitam quendam
cruci affixum, et Calsium vnã cum libris edi-
tis publicè crematum, quod virorum illu-
strium famam aliorum ludibrijs et contume-
lijs maledicè prostituissent, & mordicus la-
cerassent. Augustum immodesta narratione
Timagenis offensum, in quem etsi pro singu-
lari clementia atq; sapientia sua nihil grauius
statuisset, familiaritatem tamen pristinam re-
tunciassent, Tiberium verò postea secuti per-
cussisse, cum quidem historia illius à posteris
tate probaretur. Nostra memoria Paulum
Iouium Nouocomensem de potissima Ger-
mania parte & iniquè sensisse, & perperam
scripsisse

scripsisse, sola adductum ratione illa quod ex
ploris Pontificiorum dogmatib. vera pietate
D E V M rectius coleret. Nec satis honorifi-
cam mentionem facere, imò aperte detrahere
laudib. Ioachimi II. El. de quo cōstaret, nul-
lum alium præclarus de repub. Christiana
mereri. Impingere præterea in crimen falsi,
tūm alijs in locis, tūm verò, ubi narraret, cū,
anno XLII. copijs pub. Imperij decreto con-
tra Tūrcicas irruptiones præfectū, in Vngaria
segnis luxu et ocioso animo, tempus gerendis
rebus commodam, nec dignitatem Imp. nec
exercitum, vel regarorum necessitatē magni
Ducis more merentem, deperdidisse. Cumq;
omnibus viribus festum oppugnaretur, &
cuncta armis perstreperent, periculo se sub-
duxisse. Id quā impudens esset mendacium,
cum insigni iniuria coniunctū, testari posse,
qui summæ rei legati adfuisent. Negari
sanè non posse, segnem atq; inutilem mo-
ram interuenisse, non sine enormi iactura
cariss. rerum, & ignominia reipublicæ
sed multum in eo peccare Louium, quod tan-
tæ inuidiæ culpam in opt. principem deriva-
ret, & interim præteriret malum, quod altius
subfuisset, & omnes à recta belli administran-
di ratione auertisset. Quasçā enim prouinci-
as & ciuitates nullam ex promisso pecuniam
contribuisse, vnde militi stipendia dissolue-
rentur. Fuisse qui copias suas mittere omni-
nò detrectassent, quosdam tardius quā ex-
pediisset, istud fecisse. Stratagemate hoc
Galliæ Regem elusisse potentiā Caroli Imp.

C   contra

*Refutatō
o calum-
niæ Louij*

Contra quem rebus nouis studens, quod nauis
fragio ad Algieram interisse falso rumor le-
geretur, bellum instaurabat. Alieno igitur
plane tempore, sed ipsi per commodo praeter
omne expectationem Imperium turbasse. Pa-
ribus enim auspitijs in Morinos, Atrebates,
et Brabantiam, Longuuallo & Martino Ros-
semio ducibus, maximos immisisse exercitus.
Ipsam diuersa regni parte mouisse, Papinianum
oppidum ad Pyrenaeos montes hostiliter op-
pugnasse: Aureliano principe interim ex
improviso agrum Lucelburgensem popula-
re. Iisdem fere diebus Saxonem atque Landgra-
uum in Henricum Brunsvicensem iuisse, eumque
de principatu deiecisse, contra Imp. decretum
nuperrime factum, quo cautum fuisset, ne quis
sub id tempus, quo respub. bello gerendo con-
tra communes hostes occuparetur, quidquam
moueret, vel attentaret, sed pacem ex aequo
colerent, vel legibus disceptationes in loco con-
ueniente decidendas permitterent. Neque tor-
menta bellica cum ijs, quae ex eorum usu essent,
opportune aduecta ab illis, qui istud facturos
in se recepissent. Plane etiam inuitos Vngar-
os in societatem belli concessisse, quod Or-
dines Imp. inter se dissentire accepissent, eum-
demque tertio vice vix tandem Imperio acqui-
euisse, ut vires suas Germanorum copijs ag-
gregarent. Scilicet ad eum modum necessi-
tatem in aduersis fortiores esse, quam ratio-
nem, nec ibi, quae spetiosa forent dictu, sed quae
ex usu venirent, sequenda fuisse. Quem autem
Ducum, cum tantis conflictatum difficultatibus
rerum, non pertaesum iri existimarent. Huc

quidē animi semper obliuētantis aduersis fu-
isse, sed irritum ut plurimum fieri laborem,
ubi obstarent omnia. Quis verò nesciret, pe-
cunias esse belli neruos, quibus deficientibus,
simul rueret disciplina militaris: Motu verò
facilimo rem in seditionem verti, qua nihil
tristius esset, nisi cōmodum ope interpolare-
tur, quod & hīc vsu venisset, ad imperiū enim
fremtus vndiq; indignantium tota cōcione
obstrepuisse, dum non studijs, sed ira agerent,
ut palā conclamarent, si vel vnica sanguinis
gutta victoriā pacisci possent, signa non se-
cuturos, quib. & similib. vocib. seditiosis ca-
stra compleuissent, ut princeps ipse, ppē pro
seditione fuisset, nō parū periclitatus. Ex-
stare de his omnibus grauissimē scriptas lite-
ras ad Ferdinandū Regem, et ordines Impu
Norimbergē cōgregatos. Nec probari posse,
intēpestiuīs conuiuijs deditū tempus inutiliter
cōsumpsisse, epularumq; satietatē ludis inter-
polasse. Tām verò vecordem & nullius ani-
mi fuisse, ita ut post principia lateret, & ad
locū infamē se proriperet, crassum & turpe
impudentiæ affine esse mendacium. Vir-
tutem enim eius egregiam in adeundis belli
periculis, tum alias sæpē, tum verò, cum Tur-
cæ anno XXXII. ex Austria, XVII. milli-
bus equitum interfectis, profligarentur, satis
esse perspectam. Itaq; ad scribendi faculta-
tem diligentiam quob; maiorē in inquirendis
rebus fidemq; et candorem sine prauo affectu
afferendum Iouio, si vtiliter consulere po-
steris voluisset. Sleidani verò operam ut ap-
paret

*Iouij mē
daciū*

*Historio
graphi
officiū*

Interim

*Sleidani
negli-
gentia.*

probarer suo calculo, adduci maxime, quod
videret, splendidum sermonis genus cum vera
de religione sententia coniungere, & sui in-
diti causas, pro loco asperfas, de doctrina
admiscere. Inter alia, quod constantiam Io-
hannis Brandenburgici, principis sapientia et
virtute clarissimi, in repudiandis corruptelis,
quib. ineptè titulum fecissent Interim, præ-
dicaret, in eo sibi ipsi constare, egregiumque
veritati ferre testimonium, gratiam igitur, qua
dignus esset, ipsi habere. Multum enim con-
ducere iudicia sapientum principum de tantis
controversiis in Ecclesia ad posteritatem cognita
transmitti. Sed ut intelligeretur, cetera quoque
talium principum consilia cum pub. negociis
congruere, quò res Ecclesie eorum auctori-
tate eò fortius promoverentur, plurimum re-
ferre, integram existare historiam. Fuisse Io-
hannem Brandenburgicum in castris Caroli
Imp. anno XLVI. Eo nomine grauer à fæ-
deratis, quib. cum Imperator bellum gerebat,
accusatum, & palam violenter fidei & fæderis
insimulatum. Hæc ipsum rectè scribere, sed
quod grauissimum ipsius responsum reliquis non
subiunxisset, non esse laudandum. Nec arbi-
trari consultò omissum, sed cum pub. typis
excusum prostarer, negligentiam istam in
inuestigando non omnino reprehensione
carere. Grauer enim æque atque modestè scri-
ptum, facile edocere principem pro sua sapi-
entia cognatorum dignitati consilio singulari
pepercisse. Imperatorem promississe, se doctri-
nam in Ecclesiis receptam non mutaturum,
& longè

et longè alias adduxisse in medium belli cau-
sas, quàm fæderati. Nequaquam igitur incu-
sandum, quod à defensione doctrinæ sese dis-
iunxisset. Non disputare de arcanis princi-
pum negocijs, in eo verti cardinē Orationis
vt sibi admonendus videretur, ne in commē-
tarijs denuò prælo subiiciendis, laudatissimi
principis Apologiã præteriret, vt integram
posteritas causam legeret, nec tantum ex alte-
rius partis narratione iudicaret. Hanc legem
non Athenis solum in tabulis ligneis inscri-
ptam, vt vtraq; pars audiretur, sed omnium
mentib. firmiter infixã esse oportere. Hunc
diuinæ suæ lucis radium animis hominum
Deum inseruisse, hanc illis normam cõmu-
nicasse. Nequaquam igitur defensionē istam
fuisse omittendam, imprimis cum non solum
tanti princip. plurimum interesset, sed etiam
familia nobiliss. fama cum auctoritate præ-
clari testimonij de doctrina periclitaretur.
Viderent omnes, nō fuisse hanc eius mentem
vt oppugnaret religionem, cui semel nomen
gravi consilio dedisset, eiusq; rei euidens ar-
gumentum esse, quod patrociniū illius con-
tra voluntatem Imperatoris suscepisset. Esse
eum, principem sapientē, non prauis cupidi-
tatib. seruientem, hanc diuinam consiliorum
regulam, quam & vexillo inscripisset, in om-
ni actione sibi propositū habere, Date Deo,
q̄ sunt Dei, & quæ Cæsaris Cæsari. Hoc discri-
men rectè intelligere, & vera pietate graui-
tateq; summa tueri. Hinc pio & sincero cultu
Deum affici, & vigilantia singulari doctrinæ

*Audia-
tur vtra-
q; pars.*

*Virtutes
Iohānis
Branden-
burgici.*

C 3

puritas

puritatem in Ecclesiis, & in populo discipli-
nam conseruare. Consilia sua ad Germaniæ
salutem conferre, quibus multum in publicis
negocijs deliberationes adiuuarentur, & cõ-
trouersie principum sæpius tollerentur. Vi-
tam interiorẽ castitati, modestia, & alijs vir-
tutib. addictam, nullis agi sordidis volupta-
tib. Descripta ordine certo & perpetuo tem-
pora, alia deliberationib. & cognitioni cau-
sarum suæ ditionis destinata, alia lectiõni sa-
cræ seruire, alia precibus, alia exterorum le-
gationibus dari. Quod exiguum superesset,
curæ corporis tribui. Hæc nota esse publicè,
sed et plurimum expedire, vt planum esset &
perspicuum, eum non timore aut errore huc
plapsum, sed optimo consilio adductum, vt
subscriberet ei confessioni, quæ Idolatriam
Pontificiam oppugnaret. Hæc testimonia
apud posteritatem deposita docere, quales
Ecclesiæ habuissent principes, & cursum do-
ctrinæ Euāgelicæ plurimū promouere. Suo
igitur loco defensionẽ hanc grauissimã pub-
editam, in qua crimen sibi obiectū verè dilue-
ret, atq; ita depelleret, vt ea fæderati ipsi ac-
quiescerent, historiæ insereret. Habituram
plus fidei integram narrationem, & minus
principem sapientia & virtute excellentem
lædi, quem iusta laude commendaret, vbi
quanta animi magnitudine atq; constantia,
anno XLVIII, in comitijs Augustanis Euā-
gelij doctrinam propugnandam suscepisset,
rectè commemoraret, dūm, consternatis ac
vacillantib. ceteris, solus decreto reclamasset,

*Cōstātia
Iohānis
Pr. Au-
gusta.*

quæ

quo Imperij ordines libro de religione, in eo
conuentu conscripto & recepto, assentiri iu-
bebantur. Et cum pleriq; Cæsari in eo mo-
rem gelsissent, ipseq; sine modo vrgeretur
illum, vt principem pium, cordatum, & in
asserenda veritate constantem decebat, Cæ-
sarem omnibus ob victoriam formidabilem
adiisse, cumq; assidente Ferdinando Rege
admonuisse promissi, quo sibi ante bellum
cauisset, non peti religionis mutationem,
isto si teneri noller, intrepidè restatum fuisse,
vitam se potius, quàm Confessionem suam
de incorrupta Euāgelij doctrina, in discrimē
venire passurum. Indicium hoc esse magni
atq; constantis animi, req; ipsa comproban-
tis, quantæ calumniæ propinqua esset incu-
sitio illa, qua fidei desertorem & proditorem
religionis descripsisset fæderatorum inuecti-
ua, cum tamen illum vnicum in isto bello
sibi propositum finem habuisset, vt sacra re-
ctaq; religione sua dignitas summo magistra-
tui constaret. Die X. Augusti Sol nitorem
sideris sui condidit, deinde cruoris colore
suffuso lumē omne fædauit, sollicitisq; sub ipso
tanti discriminis casu animis ingens religio,
& ex ea formido quædam incussa est. Eo mo-
mento pugna memorabilis inter Gallos &
Hispanos committitur, victisq; magna suo-
rum strage Gallis, multi ex præcipua nobili-
tate ad urbem Santquintinū capti sunt, à qua
clade lilia florentissimi regni, accedentib; ad
reliqua funesta mala intestinis discordijs, val-
de cōtrita sunt. Sic enim in facis humanis est
vicissitudo

*Eclipsa
solis.*

*Prælium
ad Sant-
quinti-
num.*

G r vicissitudo

vicissitudo, vt Imperia, quę secundo cursu per
continuos annos ad summū fastigium felici-
tatis euexerunt, vel magno vicissim motu cō-
cutiant, vel affligant, admoneantq; mortales
fragilitatis humanę, cuius nimia in prosperis
rebus obliuio est. Sed et aliud malum funesto
ac dolente quasi ore aperuit, cuius fæditatem,
dum geminato parricidio respub. Christiana
peteretur, aspicere nō sustinuit, in colloquio
inter Theologos nominis protestantium &
pontificios inchoato. Ad illud Ioachimus
El. legatos misit. De euentu eius ex primo
congressu inauspicato iudicatum fuit. Qui
primum dixerant sententiam, eò spectabant,
vt antequā in aduersarios irent, prius inter se
concordiam, cōsensumq; & normā doctrinę
congruentē cum Augustana Confessione &
articulis Smalcaldicis, constituerent, & sic ubi
a quibusdam peccatū foret, damnarent. No-
minabant autem imprimis Cinglianos, erro-
rem Osiandri, propositionem de bonis ope-
ribus, et lapsum eorū, qui Adiaphora appro-
bassent, Brentius aliam fermē viam ingressus
excusando Osiandrū quod mentem eius nō
satis affecti fuissent, omnium minimē dam-
nandum censebat. Philippus Melanthon nō
quidē ita fieri posse repugnabat, si articulos
formatos ad colloquiū attulissent, qui ad am-
pliolem deliberationem vocarentur, sed ve-
rebatur, quandoquidem a paucis tam arduum
negotium tractaretur, ne in tanta multorum
rabie, qua vel optima in inuidiam & calum-
niā raperentur, schisma cum maiore periculo

*Colloqui-
ū Vuor-
matiese.*

con-

coniunctum excitarent. Testatus etiam est,
sibi Illiricum grauem facere iniuriam, qui in
euulgato scripto Lipsensium crimen falsi com-
misisset. Istud de consilio non negare, dedisse
autem Francis, ne ob uestem linream, & fe-
storum atq; lectionum ordinem Ecclesiae de-
sereretur. His vtrò citroq; dictis, pars in cō-
mune consulunt, oportere controuersiarum
illarum decisionem in aliud tempus commo-
dius reijci, interim ne Ecclesiae res quid dam-
ni caperet, respiciendum in primis eò, cur ve-
nissent, cumq; viderent aduersarios in mala
causa tanta constantia conspirare, ad illorum
exemplum in communi periculo actiones
omnes componendas cōiungendosq; animos,
ne distractio alieno tempore reipub. incom-
modaret. Idē legati Brandenburgici petebāt,
iudicabantq; ad concordiam multum factu-
rum, si in singulis articulis post res explicatas
singuli suas dicerent sententias, & adderent
damnationes. Sed altera parte nihil cedente,
expresse assignata sunt, quae volebant, & lega-
tis principum exhibita. Ad Adiaphoristica
etiam Philippus addebat, malle se hanc acci-
pere pacis studio plagā, licet innocens, quam
videri pub. causae cōtra aduersarios defuisse.
Inde ad disputationem itum est, & quando-
quidem pontificij scriptus certare malebant,
id quoq; illis datum, & cum de iudicijs Eccle-
siae eiusq; norma non conueniret, Pontificijs
eam in perpetuò Ecclesiae consensu constitu-
entib. protestantib. verò, ad scripta prophe-
tica & Apostolica cum symbolis, prouocan-

*Legati
Brandenburgici
colloquē
o adsumē*

*Modera-
tia Phi-
lippi Me-
lantio*

C 5 tibus

Confunduntur Pontificii.

Colloquium sine fructu abiit.

Scriptum Theologorum Protestantium.

tribus, ab illis eadem ad cōiicia decursum est, arrogantiam his obijcientes, qui sua placita vetustati anteponerent, & tamen inter se nihil minus quam sententijs cōgruerent. Submissa disputatione de peccato originis, cum manifestè absurda defendentes confunderentur, inuenerunt rationem abrumpendi colloquij, postulantes, antequam ad reliqua pergerent, Cinglianos prius, Osiandrum, atq; Illyricum damnari. Responsum fuit, materias prius explicatè declarandas, postea in singulis articulis ordine damnationes subiiciendas, simpliciter enim factas, parituras esse ambiguitates. His dum illi nequaquam acquiescerent, collegæ qui earum auctores fuerant, eas sicut legatis Principum exhibuerant, aduersarijs quoq; inuitis reliquis tradiderunt atq; euestigiò domum rediere. Hac exoptata distractione facta, Pontificijs in ullum amplius colloquiū consentire integrum non erat: Instabant Protestantium Theologi, ut cōtinuaretur. Ferdinandus etiā Cæsar mandabat, ut progredieretur, statuitq; satis esse, si ordine in singulis articulis dānationes rebus explicatis submitterentur. Sed ne sic Pontificij adduci potuerunt. Spreta simul auctoritate Cæsaris, & præsidis admonitione. Ita expectatione sua frustratæ sunt Ecclesiæ, quam de hoc colloquio ingentem conceperant, dum incassum conciderunt actiones, ad dissidia verò non leuis accessio fieret. Edunt deinde scriptum publicum Theologi, qui manserant, mense Decembri, & docent: Exoptasse se semper, ut tempora nostra ad eam felicitatem eadem

reederent, quo pietatis & doctrinae nomine
commendati uiri cum aliquo numero conueni-
rent, qui candidè atq; modeste sine inuidia &
Sophistica de his rebus, quae explicatione ampli-
ore indigerent, colloquerentur, longè hoc cum
maiore utilitate coniunctum iri, quam cum ad-
uersarijs, qui obstinatè atq; ex professo ma-
nifestà Idololatriam defenderent, in discepta-
tionem seu potius altercationem rapi. Morem
se in hoc colloquio gessisse principibus. Scire se
etià, fidei suae rationem semper, in primis apud
doctos reddendam. Itaque approbasse collo-
quiū ea quidem spe, suo non cariturū fructu,
veras et modestas responsiones dedisse ad ar-
ticulos, quae proponerentur. Neque id spectasse, quo-
modo arrepta aliqua occasione abrumperen-
tur. An verò aduersariorum idem fuisset studiū,
mens, atq; voluntas, dum eo uno occuparen-
tur animis atq; viribus, ut non solum con-
gressus atq; tractatus ulteriores impediren-
tur, sed etiam distractionis iniecta materia,
cum aliquo praetextu colloquium desererent.
Postquā igitur apertè tergiuersarentur, neque
in instituto progredi quidquam vel animi
vel voluntatis haberent, protestatos scripto
culpam nullam in se residere, quo minus do-
gmata quaedam conciliarentur. Et testari et-
iam nūm, per gratiam Dei scriptis se prophe-
tarum & Apostolorum cum symbolis firmi-
ter & cōstanter inhaerere, et cōfessionem Au-
gustinā, anno 30. exhibitā, retinere atq; am-
plexi, neque doctrinam illam unquā mutatu-
ros, improbare etiā atq; dānnare, si quod
illi gererent.

Causa

cur cola

loquium

sine friv

ctu abio

rit.

Cōfessio

Theolo

gerunt.

illi contrarium doceretur. Nec quidem leui
necessitate huc pertrahi, vt de hac re publicè
monerent, ne insuspicionem vocarentur à
maleuolis. quod dissensionibus delectarentur
discordiasq; nouas sererēt. Precari se ex ani-
mo Ecclesiae vbiq; locorum felicia incremen-
ta, atq; in doctrina concordiam, ne conten-
tionibus inuocatio Dei impediretur. Neq;
esse, quod tantopere de aucta in doctrina
dissensione gloriarentur aduersarij cum nulla
esset inter eos, qui ibi fuissent congregati.
Orare vt Seruator Opt. Max. ipse Ecclesiae
sua vulnera sanaret, & vt verus Samaritanus
à latronibus sauciatis opitularetur. Petere
etiam, ne vulnera Ecclesiae falsis dogmatibus
& contentionibus minus necessarijs augerēt.
Fuisse semper aliquorū lapsus & nauos, qui
cum sanabiles medicinam admitterent, non
essent hostium loco habendi. Non enim ean-
dem esse conditionem hostium atq; ciuium,
aliumq; esse contumacium, alium sanabilium
respectum. Neq; cum his stricto iure agendū
qui admoniti emendationem promitterent.
Quia potius voluntatē Dei intuendam, qui
apud Zachariam Prophetam praeciperet, vt
alter cum altero veritatem loqueretur, pacēq;
procuraret, innuens, vt eò potissimum respi-
ceremus, quomodo doctrina & inuocatio
pura sancta rectaq; consisteret, & simul pax
& concordia conseruaretur. Parcendum Ec-
clesiae, quae nunc, cum mundus ad finem ppe-
raret, segnior, tristior, atq; deterior euaderet
indies. Eam potius iuuandum promouen-
damq;.

*Ecclesia
horum
tempo-
rum*

damq; Ad quam rem, si quid opis ipsi afferre
possent, opellā suam semper oportuna fuisse,
daturusq; operam, ut in posterum quoq; in
quibus comodis illius obsequēdi facultas fo-
ret, paratissima officia sua omnib; bonis cō-
starent. Subijcere se tandem ipsos iudicio do-
ctorū atq; piorum in Ecclesijs harum regio-
num. Hoc anno grauis fuit annonæ caritas,
hiemis etiam asperitas tanta, ut non solūm
iumenta pecoraq;, sed etiam mortales pluri-
mos absumeret: Insequentem verò insignis
rerum & Imp. per Franconiam & Voitlan-
diam excepit mutatio. Cum enim Ioachim;
Slibenius Sequestri nomine has prouincias
teneret, Georgius Fridericus Brandeburgic;
eas ex hæreditate, et quod proxima agnatio-
ne Albertum Brandeburgicū continebat
per legatos reposcebat. Nec detrectabant fe-
derati restitutionem, sed sumptuum in bel-
lum impensorum, quod Alberti iniurijs po-
tissimum esset excitatum, recompensationē
postulabant. Quam rem Ferdinandus Cæsar
ut pote q̄ prolixores, & à præsentī negotio
alieniores tractatus deposceret, ad futuram
actionem, vel proxima Imp. comitia reijci-
endam iudicabat, simulq; ijs mensem Febr.
designabat. Ad tempus igitur Bachanaliōrū
conueniunt Francofurti ad Mænum princi-
pes Electores, aderat etiam Ioachimus El. In
eorum confessū die XIII. præstō sunt legati
Caroli Imperium resignantes & coronam,
sceptrum, atq; reliqua sacri Imperij ornamē-
ta deponunt, suo calculo in Ferdinandum
Regem

*Annona
caritas
atq; hiēs
aspera.*

LVIII.

*Comitia
Imperij
Franco-
furti ad
Mænum.*

Regem transferentes. Collectis deinde suffragiis, unanimi ille sententia XIII. Martij Imperator Augustus eligitur, & paulo post a Moguntino in templo, Diuo Bortholomeo sacro, pub. renunciatur. In his consilijs et actionibus eloquentia et auctoritas Joachimi El. maximè enituit, qui à uouo Cesare inaugurationem prouinciarum suarum consuetis ceremonijs petens, eà die XVI. Mart. solenniter sub dio impetrat. Interim dum Elector reipub. causa à suis abest, Iohanes Vucinlobius Cancellarius extremum vite sue diem Berolini claudit. De cuius morte postquam renunciatum esset, unus Lampertus Distelmeierus, quem ante annos septem Lipsia accersitum primum aulicè Senatorem asseruerat, consiliorumque omnium intimè conscium secum ad conuentum adduxerat, prè multis dignus visus est, cui rectè tanta pruincla committeretur. Itaque sine plixiore interposita de liberatione & mora, à Vucinlobio pie defuncto in hunc dignitatè Cancellarij, cum omnium congratulatione sub exitum mensis Martij, bonis auspicijs Francofurti transfert. Quandoquidem uerò huius uiri merita in tempore Marchicà maxima sint, paululum in eius uirtutes extra ordinem expatiabimur. Patria Lipsiensis fuit, honestis parentibus natus, ingenio tato, ut naturali impetu ad summa quæque raperetur. A teneris mox, studijs liberalibus delectatus, singularem de se concitauit expectationem. Adolescens tribus eruditissimis linguis instructus, Theologiæ studio potissimum se per biennium dedit, sed hortantibus amicis mutato instituto ad ius Civile animam adiecit.

*Ioannes
Vucinlobius
mors
ritur.*

*Lampertus
Distelmeierus
Cancellarius.*

est. Familiarissimus semper Albino, de quo *Adrianus*
Ioach: Camerarius iudicabat, Nihil tam præ- *Albini*
clarum de eo dici posse, quin virtute separaret. *lanus.*
In iure feliciter progressus, Dresdæ in fami-
liam Simonis Pistorij ascriptus est, vbi in au-
la Mauritijs Saxonis multa vidit & audiuit.
Inde rerum plurimarum usum consecutus
Lipsiam rediit, & in amicitiam Petri Lo-
riotti, Vlrici Mordisii, & Leonhardi Baden-
hornij peruenit. quibus auctoribus, studiū quoque
eloquentiæ excoluit, ea felicitate, vt cum Mor-
disio nostri seculi Orator præstantissimus ha-
beretur, Propter opinionem igitur sapien-
tiæ, & dexteritatem, gratiamque in agendis &
gerendis rebus tempore periculissimo Bu-
dissinam euocatus, vt illi reipub. esset à cō-
silijs, spartam hanc egregiè ornauit. Sed dum
rectè ciuitati in difficillimis negotijs consu-
lit, sibi minus commodè prospicit, nam in eo
bello, quo Carolus Imp. Germaniam afflix-
it, apud Ferdinandū Regem, quod cum Io-
hanne Friderico El. Saxoniz, qui propter
veræ religionis & pietatis studium, atque in
confessione constantiam, nunquam satis lau-
datam, mirificè amabatur & colebatur, supe-
rior Lusatia fædus percusserat, grauius delat-
est. Denuo igitur Lipsiā repetens Elisabethā
Golthaniā matrimonio sibi iungit, Doctorū
simul infulis ornat. Ex quo in magna existi-
matione, expetit simul à Ferdinādo, Ducibus *Eusta-*
Saxoniz, Episcopo Mersburg. et Academia *chig Sli-*
Lipsēsi, in aulā tamē Ioach: El. per Eustachi- *benius.*
um Slibenium, quem Itali facundum ap-
pellitant

pellitant Germanum, & cui princeps intimè
& maximè fidebat, accitus eò libentius con-
cessit, quod Electorè non tantùm liberalita-
te inexhausta, atq; humanitate inusitata, sed
etiam sapientia & eloquentia admiranda, ce-
teros principes omnes antecellere multis do-
cumentis et testimonijs sciret. Et per septen-
nium consiliarius sapientiam atq; fidem dex-
trè atq; feliciter probavit, quì et annos insu-
per triginta Cancellarij quoq; dignitatem in-
comparabili successu tutatus est. Exemplum
felicis aulici sapientis Senatoris, Viri magni-
fici, atq; beati patris familias. Illius consilia
Virtutes matura non tam ad speriem quàm salutè ac-
Lamper commodata erant. In deliberationibus timi-
ti Distel dior ferè, sed in ijs, quæ semel placuerant, cõ-
meieri fidens omninò atq; constans: Ob dexteritatè
iudicij & lætùm consiliorum euentum prin-
cipibus maximis carissimus, Facultate sin-
gulari expediendi breui ea, quæ longum alijs
interuallum præscribere videbantur. Laborũ
inter tot p̄fectiones longinquas, legationes
frequentes, & occupationes infinitas, sine quæ-
la, vel inextrema senectute patientissimus.
Humanitatis fermè incomptæ erga omnes
cuiuscunq; ordinis, qua nullius aduentis vel
supplicis desideria fastidiuit, vultu atq; voce
gratificandi voluntatem paratissimam osten-
dens. Aequabilis semper fortunæ, qui cum
alios statione sua deiectos loco moueri aut
præcipites ire vidisset, ipse tamen eandè ppe-
tuo dignitatis tenore cursum tenuit. In con-
iugio & liberorũ educatione atq; elocatione
felix :

felix : Christianum filium vidit intimum *Christi*
principis consiliarium, annos vix adolescen- *nus Di-*
tia egressum, & sicut bonorum heredem, ita *stelmet-*
dignitatis successorem reliquit, eo quidem *erus Ca-*
successu, ut dubium sit, ad mirandusne ma- *cellario.*
gis pater quam filius sit. Obijt Lāpertus pla-
cide anno Christi mirabili M. D. LX XXVII
12. Oct. ex catharro tussiculoso & suffoca-
tuo, quem in pluviosa & Austrina cæli con-
stitutione contraxerat. In hoc cōuentu cum
Pontificij multa de Augustanæ Confessionis *Augusta*
discrepātia in protestantes impune euome- *na Cōfes-*
rent, principes qui erant eius confessionis *sioalana*
habita communi deliberatione decreuerunt, *niam pa-*
oportere certum designari locum, in quo de *titur.*
his & alijs ad religionem pertinentibus, quā
primum, sepositis reliquis negocijs, agerent.
Ne tamen interim respub. Christiana quid
detrimenti caperet, ex usu actionū futurarū
& re Ecclesiæ iudicatum fuit, fundamenta quā-
dā incundæ concordiaē ponere, ex quib. po-
stea in frequentiore congressu, sopitis cōtro-
uersijs, firma Ecclesiæ pax exadificaretur.
Quandoquidem verò inter Theologos au-
toritas esset præcipua Philippi Melanthonis,
petitum est ab eo, ut concepta certa for- *Philippi*
mula viam monstraret, cui inhaerentes expe- *Mel. for-*
ditioem ad tollenda distidia rationem in- *mula cō-*
uenirent, citra tamen præiudicium aliquod, in *cordiaē*
eum finem, ut sciri posset, de quibus rebus
colloquendum, & quomodo ea, quæ in con-
trouersiam venissent, facilius componeren-
tur. Hoc secutus ille mandatum articulos quid-
dem

D

dem

dem facientes ad hoc institutum conscripserunt, sed cum uarie acciperentur, nec omnibus satisfacere possent, planius quiddam atque explicatius desideratum fuit, ne propter ambiguitatem atque obscuritatem distractiones auerterentur. Ioachimus uero Elector ingenuè atque palam contestatus est, se in nullam aliam confessionem, quam illam quae Augustae anno XXX. Caesari exhibita, scriptis prophetarum & Apostolorum, tribusque receptis symbolis esset conformis, consentire, eius uerbis sententiaeque sanae atque incorruptae insistere, nec ab ea uel latum unguem discessurum. Id etiam sibi curae futurum, ut iuxta hanc normam in Ecclesiis & scholis doceretur, neque sanè aliud, uel huic contrarium, quacumque tandem specie palliarum, per suas prouincias toleraturum. Factum & hic in comitijs auctoritate noui Imperatoris decretum, ut Georgius Fridericus Brandeburgensis in possessionem ditionis paternae atque patruelis immitteretur. Itaque cum incredibili subditorum gratulatione atque laetitia haereditarias prouincias Galliciasque adijt, Alberti quoque agrum omnem sui iuris fecit. Sed et Ducatum Iegerndorfianum Silesiae superioris in fidem suam sub iuramento accepit. Fuit hic olim inserrus Troppauensis, qui nomen habet à Troppeno, urbe primaria ad radices montium Sudetarum, in finibus Bohemiae & Morauiae, cuius insignia uel hodie retinet. Inter alia eminet oppida Lisuicium, aedificijs publicis, Ordine Senatorio, pietate atque honestate ciuium, frequentia doctorum, et comertiorum multitudine egregium. Iegersdorfium uero metropoli

*Ioachimus
Elect. constan-
tia in tu-
enda con-
fess. Au-
gust.*

*Georgio
Frid. Br.
ditioues
suas adijt*

Lisuiciū,

metropolis est regionis. In ea Georgius Br̄a
deburgicus molem arcis magnificæ excitauit,
sedem & curiam aulae cum præfide guberna-
tionis constituit, locumq; ibi eudendæ mo-
netæ designauit. Intersecatur flumine, vena-
tionesq; habet propinquas & copiosas. Ho-
diè Carnouiam vocant à cornibus, quæ cum
duabus stellis insignia ciuitatis præ se ferunt,
unde forsàn Cornuua rectius appellaretur. *Carnouia*
Superioribus seculis domicilium fuit vena-
torum, cùm adhuc siluis essent cuncta in
toto illo tractu densioribus obsita, quæ
nunc exulta in ciuitatem frequentem, &
campos amænos atq; vberes processerunt.
Antiquitus Schellenbergiorum fuit iurisdic-
tionis, quorum familia funditus intercidit.
Restant adhuc ruinæ arcis vetustæ eius no-
minis in monte vicino. Auspicijs Georgij
Brandenburgici Ducatus hic primùm ad Mar-
chiones peruenit, hac quidem, ut volunt, rati-
one. Cùm Ludouicus, Vngariæ atq; Bohe-
miæ Rex, per ætatem nondum administra-
tioni regnorum par esset, nedùm vitæ suæ
regendæ modum haberet, à proceribus Ge-
orgius princeps propter virtutem expetitus
est, vt aulae præfectus atq; Regi puero magi-
ster præficeret, & vitæ gloriolè forman-
dæ rationem conuenienter præscriberet, in-
dolemq; heroicam viuis virtutum exemplis,
alijsq; incitamentis generoso animo dignis
excitaret, doceretq; pro auctoritate sibi im-
perare prius quàm alijs, simul etiã partē guber-
nationis

Carnouia

uia

Schellenbergio

Georgio

Br. præ-

ficatur

educatio

bi regia

et regno

*Ducatus Iegerndor-
 fiani peruenit
 ad Pr.
 Brand.
 Alberto
 Br. ducatum Ie-
 gerndor-
 sibi ven-
 dicat.*

nationis publicæ in se reciperet. Quod ille eâ
 fide, diligentia, & pietate præstitit, vt proce-
 rib. æquè atq; Regi carissimus existeret. Is
 iam rerum potit⁹ quasdā præfecturas in Vn-
 garia, ne erga benè meritum ingratus videret-
 tur, publico decreto donauit, quibus vt eren-
 tur et frueretur ipse et posteri eius. Insequen-
 tibus annis facta permutatione à Ludouico
 Ducatum Iegerndorfianū, quod & vicinior.
 et ratione commertiorū & linguæ Germanis
 foret accōmodacior, obtinuit, eundemq; cum
 non multò post Rex è uiuis excessisset, à Fer-
 dinando successore in regnis sub iure feudi
 accepit. Excultus inde multis modis, pluri-
 mumq; auct⁹, imprimis religione sincera, ex-
 plosis Pōtificijs laruis, abrogatis etiam con-
 suetudinib. receptis pro more, sicubi cū legib.
 Imperatorijs non quadrarent, in causis dubijs
 pronunciari secundum normam iudiciorum
 per Franconiā in forensibus & Ecclesiasticis
 negocijs voluit. Pietatis autē, iustitiæ, clemē-
 tiæ, atq; beneficentiæ nomine omniū sibi ani-
 mos obstrictos fecit, ita vt adhuc hodiè sub-
 ditis illius loci grata memoria sit desideratus.
 Defuncto Georgio cum filium impuberem
 relinqueret, res ad Albertum Brand. recidiē
 vniuersa, qui sicut reliquas ditiones in Fran-
 conia, ita hunc Ducatum sub tutelæ nomine
 in suam redegit potestatem. Moto autē bello
 intestino per Germaniam, cum Imp. victor
 librum Interreligionis Alberto obtruderet
 in Ecclesijs proponendū, vt iuxtā eius nor-
 mam ageretur atq; doceretur, hic quoq; Du-
 catus

gatus varias distractiones & turbas pertulit,
 donec Alberto proscripto a Regijs occupa-
 retur, qui Pontificiã Idololatriã restituere co-
 nati sunt. Verũ hoc anno ad Georgium Fri-
 dericum Brandeburgicum, iustũ hæredem, cũ
 reliquis hæreditatib. permissione Ferdinãdi
 rediit, ex quo principis huius ea in hanc rem
 pub. sunt studia, is erga principem verus &
 mutus amor, vt missa legatione, cũ audissent,
 alieni se arbitriũ futuros, Legerndorfiani atq;
 Lusitenses diligenter petierint, ne fidelissi-
 mos subditos despiceret, sed hoc ad quoduis
 eius Imperiũ paratiss. daret, ne alterius im-
 perandi ius agnoscere necesse haberent: A
 Curæ non annumeratur reliquis Ducatibus
 quindecim Silesiæ, sed pperam: Certis enim
 documentis probari potest, non solum hunc
 esse Ducatum, sed etiã Marchiones Brandeb.
 recte Ducibus Silesiæ accenseri, quod duos in-
 signes principatus in ea, Croñensem & Ie-
 gerndorfianũ sub plenario possessionis iure
 obtineant. Cum itaq; in decimum iam annũ
 post publicationem libri Augustani motus
 Ecclesiarum variũ fuissent, omnia in statu op-
 tatum restituit. In quo exemplum patris sui
 Georgij secutus, benemerita eiũ in reppub.
 virtutibus principe dignis superavit. Non
 enim firmam atq; stabilem sedẽ habet religio
 vi atq; metu expressa, quę quamlibet foris ne-
 cessitati seruiat, intus quidẽ in animo liberri-
 ma est. Itaq; in Pontificiæ Idololatriæ locum
 submisit Augustanam Cõfessionẽ, vocauitq;
 idoneos verbi ministros, qui ad eius analogiã

*Georgio
 Frid. Br.
 recipi
 Ducatũ
 Legerndorf.*

*Error
 Curæ.*

*Marchio-
 nes Br.
 sunt Du-
 ces Sile-
 siæ.*

D. 3. doce

docerent. Quo factō mirificē sibi hominum
animos conciliauit. Nihil enim æquē ad reli-
gādos atq; deuinciendos hominum animos,
aut ad moderandas stabiliendasq; respub. va-
let, quam religio, quæ pietate, & integritate
principis maximē excitatur. Ne autē temerē
quid fecisse videretur, cōuentū Ordinū ditio-
Conuen- nis suę cogens, in āplissimo eorū cōseſſu atq;
ius ordi- panegyri, cum res difficillimæ atq; grauissi-
num Br. mæ in deliberationē caderent, quib. vniuer-
in Fran- sa ditio post exactū Albertum implicita erat.
conis. Inter cetera tamē omnis consultationis, quæ
pponebantur, capita istud de scholis et Eccle-
sijs reformādis & constituendis primū esse
volut, à quo felici omine cōsilia reliqua de-
ducta descenderent. Hoc eiō factū incredibili
omnium assensu & applausu est acceptū, eiq;
gratię actę, quod rēpub. clemēter respiceret,
illiusq; cōmoda atq; incōmoda pari solici-
tudine et pietate metiretur. Nihil Deo ppitio
esse acceptius, nihil æquē decere Georgij Pr.
opt. filiū, nihil magis ex patriæ dignitate atq;
vtilitate esse. Itā deinde est omniū suffragiis
in hanc sentētiā, vt redditus annui & possessi-
ones patris liberalitate Eccl. collatę accessiōe
maiori augerentur. Et quandoquidē multi
adolescētes præclaris ingenijs præditi, de qb.
respub. Christiana sūma sibi polliceretur, in-
Stipendi- opia & domesticæ rei familiaris angustia im-
ati Pr. pedirētur, quò mino ad frugē puenirēt, certū
illis beneficio oportunē succurrendum, quò
semper in paratu essent, q; idonee decedētib.
submitterentur. Magnum itaq; stipendiorum
numerum ex bonis, Ecclesiasticis contulit.

quibus illi in Academia vberioris ingenij fructus capiendi gratia alerentur, visaq; fuit in primis Vitebergensis comoda, quod reliquarum mater esset, nominato Inspectore, qui ratione eorum diligentem haberet. Insignes praerea aperuit scholas, vnam in manasterio Hailsbrunensi, alteram in vrbe Hofio, quibus postea tertiam Onolsbaci addidit. Mittitur huc ex singulis oppidis certo discerituum numero, q; magna cura ibidem docetur. De victu & amietu, vel si quid aliud ad necessitatem facit, recte et liberaliter prospicitur. Aegrotantibus mature succurritur. Summum hic otium, summam securitatem habent, vt nec sciat iuuentus aliud, quam litetas, quam bene agendum, de reliquis aut parum aut nihil sollicita. Conueniens omnis suis legibus, in certas classes describitur. Sunt enim leges seuerissimae disciplinae, omnisq; honestatis custodes, certa sunt exercitia, proposita, praefectiq; q; id curant, ne quis temere recipiatur, nec otandi reliquis oberrandiue locus relinquatur. Itaq; cunctis pro suo arbitrio viuendi occasio atq; licentia est praecisa. Voluit autem princeps, sacris potissimum literis hos operam dare, in ijsq; assidue exerceri, ne Ecclesiae & scholae idoneis aliquando ministris destituerentur. Praeuidens scilicet futuras persecutiones, & pericula vere piorum, tantum assumentia robur et incrementum, vt deuastatis passim Ecclesiis vix domestici doctores reliqui essent. Nempe futuram iudicans Ecclesiam talem, quales post se seniores reliquissent iuuenes. Hinc occasio, atq; facultas longe pulcherrima offertur

Schola
illustres
in Fran-
conia.

Studium
Theolo-
giae.

D r

diligen

*Möaste-
rium
Hailsbru-
nense.*

*Archie-
piscopa-
tus.*

*Modera-
ta durat.*

discipulis, perueniendi ad eruditā sapientiā,
veram pietatem, aliasq; huic vitæ necessarias
virtutes, & nescio an in cunctis suis puincijs
habeat, ex quo laudem maiorē atq; gloriam
fructumq; vberiore[m] expectare debeat, quā
quod has scholas aperuerit. In ijs Hailsbru-
nense collegiū eminet, locus sacer, sepulturæ
multorum principū ex familia Marchionum
Brandeburgensium dicatus, licetq; hīc videre
monumenta, quæ alibi non sunt obuia. Hīc
sibi Georgius Fridericus monumētum sum-
ptuosum viuis exstruxit, in quo post fata re-
conderetur. Tres insuper Archiepiscopatus, q
Ecclesijs præsiderent, in Fræconia Osnolsbaci,
in Voitlādia Culmbaci, et in Silesia Legern-
dorffii cōstituit, suasq; singulis assignauit Die-
ceses, eodē iure, iisdē legib, utentes: In sacer-
dotes quoq; iurisdictionē atq; potestatē, intra
certos tamē limites atq; regulas cōsistentem,
attribuens. Cumq; piē educatus, recteq; insti-
tutus esset, naturā generosam, quæ prono ad
consilia sana atq; moderata animo ferebatur,
quotidiana lectione sacrarū literarum mul-
tūm adiuuit. Hinc ab inito Imperio in hono-
re semper habuit cum literis literatos, cuius-
cūq; essent generis vel ordinis, eosq; benigne
atq; liberaliter coluit: neq; erit vlla tam surda
posteritas, vlla tam ingrata fama, quæ non in
coelum hæc eius merita ingentibus laudibus
ferāt. Cōsultorib; inde bonis vsus, Imperio
placido subditorū voluntates sibi demeruit,
& quamuis res ita posceret, nouis tamen ve-
tigalibus & varijs exactionibus grauis esse
ciuib;

Ciuihus noluit, nou ignarus, animos popula-
riū a nouis oneribus, vel leuibus, abhorrere: e
Iudicia & munera publica non quæstuosè ijs,
a quib. plura peccantur, quàm ab ipsis princi-
pib. sed quorum perspeclam habebat inte-
gritatem, probatamq; fidem mandabat. Cle-
mentiã rēperabat seueritate, itaq; predatorū
incurfiones, ex reliquijs exercitus Albertiani,
qui agros et siluas hæctenus violenter inua-
ferāt, & cladib; obuios affecerant, pretendē-
tes stipendiorum solutionē vel negatã vel re-
fiduam, cōquieuerunt, cessauerunt intestinæ
querelæ, discordiæ, cædes, atq; latrocinia, quæ
cū rapinis magna incremēta hauserant. Cum
aduersarijs Alberti amicè transegit, pacemq;
ex animo spectans, nō litē lite serens nemini
belli materiam præbuit, sed ius suum legibus
periecutus est, a violentis consilijs & actioni-
bus in vniuersum abhorrens, eaq; ratione plus
p̄fecit, quàm alij bellis. De Blassenburgo di-
ruto, quãdoq; dem cōtentio intercederet, pli-
xior, obtinuit, vt in integrū a Norinbergen-
sib. ampliore aliquanto, quã ante fuisset, ma-
gnificētia restitueretur. Arces belli calamita-
te afflētis, ad meliorem statū perduxit. Ve-
nantium quoq; receptacula passim per siluas,
non tantum ad vsum necessarium, verū etiã
ad voluptatē excitauit. Etus liberalitate op-
pida, quæ belli iæuitia vel absumperat, vel fæ-
darat, partim cōditionem pristinã recupera-
runt, partim formam multò præstantiorem
induere. Deniq; quæ tam ad inferendã quã
appulsandam vim necessaria atq; oportuna

*Reliquiis
exercitus
Alberti.*

*Blassen-
burgum
dirutum
instaurat-
ur.*

D 5 existit

*Princeps
regionis
in Fran-
conia.*

*Nuptia
Georgij
Frideri-
ci Br.*

*Sacerdo-
tis Pon-
tificij im-
pictas.*

existimarētur, ea diligentia curaque cōparauit, ut & suos in officio cōtineret, & vicinis formidabilis esset. Et quia Imperiū Germanorū hodiē decem regionib. vel potius regnis describatur, ad ipsum in Frāconia principis auctoritas, qui potestatē haberet conuocandi ordines illius regionis, & quod decretū fuerit, publicē per affixa mandata, pponēdi exequendiq. iustis suffragijs omnium nō longē post delata fuit. His ita reb. domi feliciter cōstitutis, non multō post in Marchiā pfectus, salutato Ioch: El, à quo Berolini honorificē excepto Custrinumq. deductus est, Iohannis Brandeb. filiam Elisabethā, matrimonio sibi cum amplissima dote copulauit. Postquā autem aliquandiu apud socerum, solēntate nuptiarum regia magnificentia peracta, cōmoratus fuisset, Franconiā reperens, quocunq. locorū p vrbes et oppida diuertit in Marchia, ingenti omnium læticia & gratulatione exceptus fuit. Ad q. tempus Forchemij sacerdos Pontificius grauitē in pstantes & Lutheranā, ut vocant, hæresin inuectus, victoriā in conuitijs positam arbitrabatur, & cum valdē laboraret, ut sententiam suam de Cœna Domini defenderet, præcipui argumenti pbatōnisq. vice subiunxit, si minus rectē de vna specie doceret, mancipium se Diaboli futurū. Vix ea dixerat, cum ingētem sonitum strepitumq. tota concio audiuit, ventorū vi horrenda fremente, quib. obstrepentib. tumultuantium et querentium voces p̄cipi nō poterāt, dissoniq. clamores nunquam idē ac vnū tenentiam

gentium. nō concionem solum turbauerunt,
sed & oculorum et aurium vsum abstulerunt,
et cum fuisset mira cœli temperies, qualis vera
no tempore aera maximē percurrit, emicare
tamē fulgura, & nunc internitente, nunc cō-
dita luce animos terrore compleuerat fragor
ruentis quasi cœli, vt attoniti nec egredi tem-
plum, nec consistere audent, quē pauorem
tumultus aduentātis quasi exercitus augebat:
Credebant enī Albertianos nō in mētib. sed
in tergo hærere, dabatq; vigil, qui hostium se-
agmina canore arbitrabatur, ex specula signū,
hostes iam iā adesse, dūm in ista cōsternatiōe
et trepidatione omniū, ex improviso vix ex-
celsę stature, atriq; coloris templū occupans,
p populū nihil audentē viaq; declinantem, in
sacerdotem pfanū impetū fecit, eumq; qualis
qualis erat, abreptum p aera abduxit, & quā-
uis incusserat terrorem præceps temeritas
ista, seraq; duceretur penitudine, quam voce
etiam testabatur, ab ea tamen violentia neo-
toties repetita crucis forma, neq; sacerdotalis
habitus, nec sacrum Pontificium vindicare
potuit. Adeo malè humanis ingenijs natura
consultit, quod plerūq; non futura sed trans-
acta perpendimus. Mox reuersus ille ipse in
eadem specie terribili impetu vicariū quoq;
Episcopi minaciter aggressus est, quem tamē
præsentiore animo agentem, quod non pari
cōditione puocasset, frustra gladio euagi-
nato sese defendētē, clemētis tractauit, moni-
tū prius, vt in posterū caueret. Quib. ille curis
instancibus anxio, pperuisq; aggitatus, etiā per
somnia

Sacerdos
à Diabolo
abdu-
citur.

*Factio
Grumbachiana.*

*Iustus
Menius
scribit
ad Io-
achim. El.*

somnium, furis & sperieb. imminentiū rerū,
sive illas ægritudo, sive diuinitio animi præ-
sagientis, aut Nemesis iusta accesserat, mente
deiectus rigere artus ceperunt, & paulatim
totum corpus atredinem contrahens vitalis
calor reliquit. Cepit hac tempestate factio
Grumbachiana, ex reliquijs exercitus Alber-
tiani nata, q̄ vi atq; fraude grassans, in sequen-
tib. annis Franconiā, Thuringiam, atq; Mis-
niam, nefaria cæde Melchioris Zobeli Epis-
copi Vuirzburgensis, & bello ciuili, intesti-
nisq; discordijs, direptione vrbs Vuirzbur-
gi atq; Gothæ, captiuitate tandem Iohannis
Friderici Sax. turbauit atq; sædauit. Graue
etiam dissidium Iusto Menio intercedebat cū
Flacio Illyrico, accusatus ille quod sentiret,
Bona opera esse ad salutē necessaria, apud suos
auditores & alios eo nomine malè audire ce-
pit. Itaq; interdictum ipsi fuit docēdi officio
Gothæ, fideq; data, principib. Saxonie ob-
strictus, Isepaci tandem cum Victorino col-
loquiū habuit, pollicitus se, ppositionē illam,
quamuis cōstaret, à Luthero & reliquis The-
ologis Virebergæ mandatum esse legatis, in
Angliam mittendis Anno XXXVII. verbis
quidem expressis, ne propter eam certarent;
quamuis Saxonie Inferioris Ecclesie fate-
rentur, in doctrina legis & sano intellectu
ferri posse, si non cum Euangelio misceretur
in causa salutis, tanquā fomentum multorum
errorum omninō vitaturum. Cum autē ne-
sic omnib. satisfaceret, Lipsiam cōcedens, ad
Ioachimū El. scripsit, & de Illyrici arrogā-
tia

ria conquestus, docuit, eum auctoritate Academia-
demiarum Vitebergensis & Lipsensis, prastra-
uisse, concordiam sinceram turbasse, ab aliena-
ris ab ijs plurimorum animis, qui doctrinam
eorum vel contemptui haberent, vel damna-
rent. Hos scilicet esse Illyrici fructus, cui non
satis esset tanta patrare, nisi etiam apud
plebem idem ageret, perficeretque, ne tanquam
ad suspectum locum filios mitterent. Hinc
Oslandri deliria nata, quibus Sycophanta
viam diffamatione Academicarum aperuisset.
Quidquid inde calamitatis accepissent res
Ecclesiae, huic debere acceptum referri. Ipsum
dissipasse colloquium Vuormatiense, ad quod
tot populi, tot regna summis votis respo-
xissent. Petijt igitur, ut communicato consi-
lio cum alijs principibus, pro auctoritate
publicam Ecclesiae salutem sibi commendatam
haberetur. Praerat tunc summae rerum apud
Brunsvicenses Henricus Dux, utraq; fortuna
celebris. Huius filius natu minimus, & caeli
positu felicissimo editus Iulius, dum vicio
temporis, & errore aetatis initio pontificios
ritus tenacius amplecteretur, a patre Colo-
niam, inde in Gallias, Belgium, & Louaniam
tandem, locum imprimis nobilem, & homi-
nibus eruditissimis florentissimisque studiis
affluentem, excolendi ingenij causa, missus,
Ordini Ecclesiastico destinatus est. Rectus au-
tem sapiens, contra voluntatem patris Au-
gustanae Confessioni subscripsit. Hinc variae
in eum excogitatae calumniae, imprimis Phi-
lippo atque Carolo fratribus in pugna Seifers-
husiana

*Flacius
Illyricus*

*Studia
Iulij Brū
svic.*

*Julius
Dux
Brunsvi-
censis ad
Joachim-
um El.
fugit.*

*Hedui-
gis Bran-
deburgi
ca virgo.*

huffiana oppressis, variè eñ exercuerunt, quas
patienter per aliquot annos eo animo su-
stinuit, vt quamuis patri indies inuisus ma-
gis magisque redderetur, videretq; se præsenti-
tissimo inuolui periculo, et iacturam principa-
tus ex hereditate relinquendi facere, nihil
tamen his moueretur, quin in pposito, quod
tenere cepisset, obfirmatè persisteret. Ne ta-
men semet ipsum scienter atq; prudenter pre-
cipitem daret, fortunasq; omnes euerteret, ad
Joachimum El. amicum paternum, securita-
tis causa profectus est, cum prius de rerum
suarum statu secretius edocuisset. Ab eo ho-
noricè tractatus, ad partem gubernationis
pub. suscipiendam innuitatus est, promissa
Heduigi filia in coniugem, cui præter formã
multæ inerant, quæ diligerentur, amoris gra-
tia, vsq; dum per intercessionem patri irato
reconciliarerur. Et quidem haud difficulter
animum flexit Henrici Ducis, vt de filio nihil
amplius suspitionã deposita offensione om-
ni in animã admitteret, & Julius filius officio-
sè semper et obsequenter se gereret, quan-
quã de religionis placitis minus conueniret.
Nuptiæ verò aliquantò post, felicibus auspi-
cijs, eoque successu processerunt, ut moriturus hoc
coniugem testimonio ornauerit: Quod cū
tot annos vnã vixerint, nunquam ab ea of-
fensus sit. X^o Augusti fulgere cepit Cometa
pernox, qui ad diem XXIII. vsque perdura-
uit, caudã trahens lōgã, seq; nunc huc, nunc
illuc obuertentem vago atq; incerto cursu,
mox ad Septentrionem, nunc ad Meridiem,
nunc

nunc verò ad Occidentem Solem, tristius
malorum, quæ cunctam fermè Europam
peruaserant, prodigium efficax, funestum
et fatale cõprimis regibus & principib. om-
nis Ordinis. Intra breue enim tēporis inter-
uallum decesserunt ex hac vita, Maria Vnga-
riæ, Leonora Galliæ, Maria Angliæ, Reginæ.
Henricus II. Galliæ, Christiernus & Christia-
nus Daniæ, Reges: Otto Henricus Palatinus,
Paulus III. Pont. Rom. pluresq; Episcopi,
sed & viri doctissimi, passim de Ecclesia &
studijs Opt. meriti. Paulò ante, XX. die Sep-
temb. placidè obdormierat Carolus V. Imp.
quo nullum vel magis pium, uel sapientio-
rem, vel potentio-rem, atq; feliciorē, tantis
simul virtutibus donisq; cumulatū Cæsa-
rem Augustum, inde à Carolo Magno Im-
perium habuit. Ab eo principes reliqui ex-
emplum virtutum rogatarum belli carumq;
petere decebat. Preces prolixiores quotidie
recitauit, ut sæpius cum D E O, quàm cum
hominibus loqui crederetur. Surgens longa
talari subuculæ iniecta procumbens in ge-
nua orabat, admissis deinde cubicularijs,
quos habebat probatissimos, preces cano-
nicas legebat. Hinc ad publica tractanda
negocia se uertit, à quibus ad sacrum audi-
endum concessit. Inde prandium rectà pe-
tens moderatum atq; frugale in publico fer-
tè, ut ab omnibus conspiceretur, solus atq;
tacitus. Remota mensa illis, qui uolebāt, uel
infimæ sortis, adeundi facta potestas. Ebrie-
tatem conuiuiorū atq; uestitus luxum, uolup-

Cometa

pernoxo

Carolus

Imp. mo

ritur

Virtutes

Caroli

Imp.

tatumq;

*Carolus
Imp. mi-
raculum
sui secu-
li.*

statumq; illecebras perpetuo auersabaturo
Nunquam, nisi regnis inaugurandus, aut
fœdera pandens iurabat. Omnium doctri-
narũ studia incredibiliter amauit, & beni-
gnissimè fouit, historijs verò imprimis dele-
ctatus est, quas assidue legebat. Vultus sibi
in aduersis æquè atq; secundis cõstans, inge-
nium graue atq; circumspectum arguebat.
Animus excelsus atq; inuictus singularem
præ se moderationem ferebat. Negotia ad
aulam delata primùm ceteris deliberanda da-
bat, postmodum si res ita deposceret toto au-
lico Senatui proponebat, ipse interim ad sin-
gulorum sententias attendens, & nocte ple-
rumq; considerans quid fieri vellet, scripto
consignatum principi consiliariorũ deman-
dabat exsequendum. Et quia omnes huius
ætatis principes virtute, sapiëntia, felicitate,
auctoritateq;, & alijs Heroë max. di-
gnis operibus antecelluit, Mi-
raculum sui seculi est
habitus.

NICOLAI LEVTINGERI

DE MARCHIA
BRANDEBURGENSI
EIVSQUE STATV IOACHIMO

I. ET IOACHIMO II. *Pr. Ell.*

Commentariorum

Partis Quartæ.

LIBER SECVNDVS.

VM IOHANNES
BRANDEBURGICVS
summa contentione Custrino
atq; Peisso muniēdo occupatur

Ioachimus El. in hanc cogitationem ingres-
sus, quomodo ad exemplum formamq; eius,
quæ Custrini instituebatur, in Media quoq;
Marchia molem excitaret inuictam, cui tem-
pore belli preciosa caraq; tutò comitterentur
& necessitate rebusq; alijs ita ferentib. vicis-
sim repromerentur, quæ tandem incursiones
impetusq; hostiles tardaret, & in vniuersum
impediret. Hanc rem vnicam explicabat ani-
mo, & in ea euigilabat totus. Istud verò ma-
ximã obijciebat sollicitudinem, quòd de loco
non conueniebat. Itaq; vt aliorum explorata
haberet consilia, ad amplissimũ Curia Senatũ
negotium omne, in primis verò eos, qui lōgo
rerum usu instructi, regionis noticiam peri-
tiamq; haberent, deferendum existimauit, in

munitio

in media

Mar-

chia.

LIXo

E

quorum

Oratio quorum cōfessu talen exorsus est oratione
Joachi. Nihil sibi in rebo humanis inde ab initio sus-
mi El. cepti Imperij antiquius fuisse, quam vt patrie
debitus honor salusq; cōstaret. In eam nempe

Benefi-
cia Pr. in
Marchia

Diceceses fructum eius, nouo huius seculi ex-
emplo, in terra Pont. Rom. & aduersariora
rabie cumulatè percepissent. Auxisse deinde
multis modis commoda reipub. Marchica
tum amplificando Imperio accessioe subinde
noua: ducatu Crosnensi, dominatu Bescoui-
ensi atq; Storcouiēsi, primatu Magdeburgēsi
spem esse magnam in Borussia hæreditario
iure obrinenda: sua opera in primis ditioes in
Francouia, Voilandia, & Silesia, quæ pro scri-
ptione Alberti patruelis in arbitrium alienū
concesserant, bonis auspicijs recuperatas: Suo
consilio secundum Deum Marchiæ vniuersæ
pacem, cunctis circum circa bellorum scuitiæ
expositis, conseruatam: tum verò exornando
his rebus, quæ ad magnificentiam dignitatemq;
facere videbantur. In quibus tuendis amplifi-
candisq; neq; animum sibi, neq; constantiam

In posterum defuturam omnino consideret. *Solicitudi-*
Ne autem de presentibus magis quam futuris *do Pro-*
solicitus fuisse existimaretur, & in hac pacis
amœnitate plus ocio, quam prouida cogitandi
tura delectari, esse sibi in animo planè consti-
tutum, certum quendam locum capere, quem
omnibus ineunte uere modis muniret. Non
iam disputare, qua ratione conatum istum in
effectum deduceret, facillima enim ex difficilia-
limis constantiam redigere: Neque hoc regere,
quem uellet tanto operi præfectum, iam enim
de his prouisum, datumque esse quibusdam ne-
gorium istud. Hoc superesse, quod ancipitem
potissimum sibi curam asserret, cui imprimis
loco huius successus gratiam faceret Ceterum
habere, eos non tam voluntatem suam, quam
difficultatem huic cogitationi propinquam
intueri. Hanc expedire suam esse partem,
consilium bonum asserre, proprium ipsorum
esse munus, quo defuncti memores sui ordi-
nis aliena non tentaturos. Presenti se solici-
tudine, exēplo scrupulo, exonerarent, reliqua
sibi permitterent. Ea quidem ita cura futura
ut ad summam prouisionem nihil reliqui fe-
cisse facile essent visuri. Etsi autem non diffi-
teretur, se per dies aliquot huic deliberationi
deditum, reperire tamen apud se nondum
potuisse, utrum ex reipub. salute dignitateue
magis foret, ciuitatem quandam oportuno-
co sitam, an verò arcem in hunc usum vocare.
Vtrius quidem generis obuij oportunita-
tem hinc inde dari, sed quò plura se offerrent
obiecta ad propositum speciosè pertinentia, eò

Quar-
tur sine
conduci-
bilibi ci-
uitatem,
an verò
arcem
munire.

*Ratio-
nes cur
potius ci-
uitas sit
munien-
da.*

maiorē simul obrepere iudicandi cōstituen-
diq; certum quid difficultatem, quæ vel ani-
mum sapientioris uariē afficeret, & nunc huc,
nunc illuc diuersimodē inclinantem, in
dubium pertraheret. Vt autem in eam potius
discederet sententiam, qua ciuitatis conditio-
nem arcis commoditati præferendam duce-
ret, moueri his fermē rationibus. Cum enim
in excitanda munitione primum esset om-
nium iudicio, vt situs naturæq; loci haberetur
respectus, non posse negari, multarum ciui-
tatum in suis prouincijs eum esse statum, ut
hoc nomine nihil desideraretur. Quippe si
nullam traheret aliam secum commoditatē,
hanc tamen habere indubitatam, cum singu-
lari vtilitate coniunctam, quod vsum melio-
rem aquationis, & inuehendi comeatus, tor-
mentorūq; atq; aggerū copiam suppeteret.
Neq; morari eos, q; de editis mōtib. subtiliter
magis disputarent, quā quid ex re foret, fru-
ctuosē considerarent. Accedere & hoc, quod
continenter ferē flumina nauium patientia sil-
uarūq; capacissimarū dēsitare septa, alluerēt,
quod ipsum, quantū boni apportaret ad mu-
nitionē æquē p̄ficiendam atq; tuendā, testem
esse locupletem experientiam. Ita etiā natura
esse comparatū in ditionibus suis, vt stagna,
lacus, paludesq; inaccessi ciuitates ferē conse-
querentur. Plurimum & istud momēti ad in-
stitutum afferre. Hæc tanta cōmoda, maiorū
merita cuius obuia egregiē iuuare, dūm na-
turam locorum arte operibusq; plurimum
excoluissent. Quam enim sibi darent ciuita-
tem,

rem, ubi non cespitibus, aggeribusque et sarmetis
 materiã adstruxissent vallo, immenso consti-
 tuto, eo quoque innexo interdum ordine, ut al-
 ter alteri succederet, non explendo vicem, sed
 cumulando stationes: vallo murum vestiuisse
 propugnaculis turribusque editis inædificatis:
 præterea fossas, quæ intercederent, quarum
 perinde emineret altitudo atque pateret laci-
 tudo, operosè præparasse, in quibus ex fluminibus
 vicinis magna aquarum vis deducta, vel sine
 maiore accessione, si præsidium acciperet fir-
 mum, ad hostiles excipiendos arcendosque in-
 sultus, sufficeret. Si dispiceret quid hinc inde
 fieret, occurrere exempla principum & ciui-
 ratum Imperialium, quæ hac cura occupatæ,
 præterquam, quod sibi suisque rebus securitatẽ
 ab externa vi atque iniuria peperissent, laudem
 quoque prudentiæ atque industriæ in propugna-
 culis faciendis alerent. Mittere se in præsentia-
 rum, quæ quamuis ad forum hunc non parum
 conferrent, attamen, quia omnibus communia
 essent, minus afficerent mentem. Circumspi-
 ciendum ad ea, quæ successum concomitarentur,
 hic neminem inficias ire, civitatem situ atque
 opere iam per se antè munitam, per accessio-
 nes firmissimã reddi, sed longè faciliore im-
 pensa & minore negotio, quam si propugna-
 culum de nouo atque integro exædificaretur.
 Expeditius enim quaesitis aliquid addi, quam
 nouiter comparari. Quod si hæc & illa com-
 muranda obuenirent, dum vetera subruerent
 nouis ea atque recentibus vsu expediti-
 orem materiãque paratiore subministratura.

*Civitatũ
 marchia
 situ atq;
 cõditio.*

*Civita-
 te Impe-
 riales
 munita.*

*Omnib.
 cõmunia
 minus
 afficiunt.*

Civium Frequentiam civium, cum intelli gerent, in
studium suam hæc parari salutem, promptiorem fu-
 turam alternis vicibus partem laborum for-
 tius subire, atq; diutius sustinere, ærariumq;
 publicum hac ratione minus exhaustum iri.
 Serenitate pacis affulgente, diligentiam præ-
 sentiore in cõtinuandis stationibus, prouid-
 endoq;, ne quid ciuitas detrimenti caperet.
 frequentius præstituros, quod ei non solum
 semet ipsos, sed cuncta caritatis nomine cõ-
 mendata credidissent, quorum iacturam fa-
 cere, longè illis tristius accideret. quàm ab
 hoste confici: Fæda belli sæuientis plaga in-
 surgente, paratiores fore in tuenda ea cum
miles ex fide, pugnantes non pro alienis, sed pro aris
vernus. focisq;, liberis atq; coniugibus, quorum om-
 nium miles externus, vt qui ferme vultu im-
 perioq; contineretur, non haberet ratio-
 nem, in primis cum amore suorum adducti
Virifor- sibi ob animum proponerent, quæ patienda
sis natu- essent suis, quibus iniurijs obnoxij futuri,
er. si in alienum arbitrium venissent, victorq;
 non in fortunas solùm, sed etiam corpora
 sæuiret. Esse uiris fortibus hoc innatum, vt
 nequaquam de se tantoperè atq; de suis essent
 solliciti, corpusq; suum, adeoq; vitã ipsam in
 exiguo momento discrimineq; poneret, dũ-
 modo succurreretur consulereturq; rectè sa-
 luti suorum. Hos sibi stipendium ex proprijs
 facultatibus solutoros, alijs quoq; commilito-
 nib. libentius collaturos, vt sacra, integraq;
 sua, & recta conseruarent. Vt autem facultas
 noua cõsilia pandendi tractandiq; ipsis præ-
 siperetur

si pereretur, ac cessendam externam manum, ad
miscendum peregrinum militem, cuius metu
in officio contineretur, & quem ipsi vicis-
sim ab illicitis auocarent, ne ad aliena recur-
reret. Compertum esse vlti. ciuitates esse prom-
ptuaria perpetua, vnde iuuentus delecta pete-
retur, qui alijs decedentib. succederent: Esse
officinas inexhaustas neruorum belli inferen-
di vel propulsandi, sapientiæ armorum, pecu-
niarum, & rerum ad vitam necessariorum.
Ciues rerum vsu edoctos esse, quæ alijs inex-
pertis fortibus licet, non tam facile in dubijs
casibus occurrerent, nec habere vulgarem
rei militaris vsum, valere in primis sclope-
tariæ artis peritia. Esse tandem illos qui-
bus securius sua se, ipsos crederent, ciuita-
tisq; defensionem committerent. Patere
enim suis quemq; placidius, etiam cum is
præset, qui magis timeri, quam diligi mere-
retur. His vitæ finem futurum, qui fortu-
narum fuisset. De comeatu quemq; per se
sibi aliunde ex facultatibus suis prospectu-
rum, quod vt expeditius facerent, delectum
eorum, quibus ciuibus accenseri animus
esset, certo ordine habendam. Hæc & alia
eius generis pertinere eò, vt haud grauatim
assentiretur ijs, qui statuerent, ciuitatis mu-
niendæ rationem esse probatiorem atq; po-
tiores, quam arcis extruendæ opinionem,
nisi in contrariam sententiam multa veni-
rent in mentem, quæ ne in effectum vsuue-
derentur, Deum Opt. Max. prohibiturum.

Ciuitates

sunt proa

ptuaria.

Officina

neruorum

belli.

E 4 **Nam**

Ratiões Nam vt præteriret difficultates oborituras in
cur ciui- cõplectenda tantę intercapedinis circũferen-
zatiõ mu- ria, magnã istud sollicitudinem iniicere, vnde
nire dif- tanti apparatus, tanta copia bellicorũ instru-
ficile ser. mentorum p̄ omnem circuitum muri valliõq;
diiponendorũ, vnde ita pulueris tormentarij
nitriõq; materia inexhausta: tantus globorum
numerus, quæq; ex vsu essent quotidiano, ad
victũ & sustentationẽ cõparata: innumerosa
ciuium multitudine præsidio grandi ascito
descriptoq; p̄ domos, vt cunctis in locis sta-
tionib; sufficerent. Non enim respiciendum
esse eõ, quã spetiosum quid dictu, sed quã
facile vtilẽq; factu esset. Quid uerõ attineret
omnem fiduciam collocare in munitione de-
stituta subsidijs necessarijs. Nõ patrię sed ho-
stib; p̄spectum, qui ex capta vrbe negotium
postea Marchię vniuersę exhiberent, afflige-
rentq; afflictos. Iã se videre illos partitis co-
pijs ex omni parte irruentes, machinis bel-
licis murum concutere, aggeremperrumpere,
quem labor infinitus expresserat: Occupare
iam hinc inde loca propugnatoribus vacua,
tormentis: iam subruere mœnia, Er-
gonẽ tantulo impendio amitteretur, quod
tantis impensis exstructum, prouisum, de-
fensumq; vsq; huc nunc cederet hostibus, eõ
quod necessarijs destitueretur? Quotiẽs
hoc vsu uenisset? Nam si alias optime cogita-
ta pessime caderent, quid hĩc non vereretur,
in primis cum res sese vt plurimum ita darẽt,
temporaq; terrent, vt ne quidem tũm securi-
tatem p̄mittere nobis possemus, cum summs
proe

provisioni summa adderetur diligētia? Quid
si obsessi ad eum deuenirent casum, vt copias
attritas attenuatasq; oportunē expiendi fa-
cultas nulla suppeteret? An æquo animo
ferremus carissima quæq; vnâ cum tot anno-
rū opere in alienas redigi manū, alienū subire
arbitrium, exspectare atrociora, quàm victor
pro libitu statueret? Quis verò tantæ cladis
acceptæ auctor fuisset? quis tantæ ignominie
patriæ iniustæ inuidiam sustineret, nonne qui
maius animo complexus, quàm re ipsa præ-
standi copia foret, in extremū discrimen insi-
pidis & incōsultis consilijs tempub. ptraxis-
set? At tūm nostro periculo rectius sapere
serius fortassis esset, quàm expediret. Arbi-
trari hīc imperitiores, superuacaneū esse me-
rum, non enim cōmittendum, vt huc vsq; res
deuoluerentur. Permittere se istis viuere suo
genio, sapereq; suo more & periculo. Sed ac-
cersere publicā cladē insana confidentia atq;
temeritate, non sapientis esse, sed hominis
p̄fani atq; scelerati. Quid verò posset esse di-
uturnum, nisi iusta subesset ratio, ne postea
stultis, suo malo sapientib. cum gemitu occi-
nendum esset, Non putaram. Licet ad tem-
pus aspirare videretur temeritas, ad vltimum
tamen non sufficere, sed vbi primū impetū
effudisset, velut quædam animalia amisso acu-
leo, torpere. Quis verò nesciret, facilius esse
locum munire, quàm tueri, cum planū esset,
manū etiam nostras expeditius capere, quàm
continere. Crescere diu arbores magnas, vna
hora extirpari. Et quamuis hoc cōcederet

*Imperia
tis occi-
nendum
Non pu-
taram.*

*Temer-
ritas
præcept*

E s ipsi

*Animi
hominum
facilem
venitur,*

*Vulgi
mores
atq; in-
genia.*

ipsis, daretur hoc civitati, esse munitissimam,
esse ab omni parte instructissimam, nihil de-
esse, parata expeditaq; subsidia omnia, quae
bellum postularer, stare etiam rationem cum
illa, negari tamen non posse, versatiles esse ho-
minum animos, mobili imperu multitudinem
in primis militare efferi. Quid igitur ab his
non merueretur? cum nullum mare tam vastum,
tam procellosum tantos ciceret fluctus, quan-
tos multitudo motus haberet. Nec velle, nec
nolle quidquam diu apud illos posse, paeni-
tereque modo consilii, modo facti. In initio fer-
nidum praese ferre cives, assuetos honesto ocio
tranquillaeq; vitae, ad propugnandi studium
delectari tubarum classicarum cantu, capere
arma cum voluptate, et nescio, quam sibi spem
facere, nihil minus quam de eventu cogi-
tantes. Vbi vero stationes continuo tenendas,
vigilias assidue sustinendas, imperium strictum
observandum, obsidionem in longius tempus
tolerandam, praelia frequenter facienda, summa
denique periculum vitae subeundum perferen-
dumque conuerentur, remissius agere: Vbi vero
decretere domi in usum parata, cumulari labo-
res, inopia augeri, & eorum loci res redactas vi-
derent, ut agrum ab impetu hostium se sustentare
atque tueri possent, tum demum bellorum praesi-
si animis demitti, neque propositum tenere,
nec alacriter resistendo, impense ut antea, pu-
gnae constantia et assiduitate niti, labascere
ad extremam virtutem omnem atque incidere, his
praesenti rerum difficultate futuraque angustia
metu subactis. Quis hanc, quolibet fortis, quae-

uis animosus, non iusto timore corripere-
tur, ne periculū existeret, vnde præsi-
diū petieramus? ne seruatus ab hoste, quem non expa-
uesceret, imprudens incideret in ea, quā timere
non debebat? Iamque videri principem esse
pro seditione. Apparere quidē aliās vim esse
magnam rationis, eamque efficacem in tra-
ctandis demulcendisq; militum animis, vsu
tamen venire sæpius, ut destinata salubriter
cum ratione potentior fortuna discuteret, ad
eum omninò modum, sicut fortior fortem
disiiceret. Esse mutabiles rerum vices & ho-
minum, iactari inuicem varietate fortunæ, quæ
nunquam simpliciter indulgeret. Posse præ-
ter expectationē accidere, dum vniuersas vi-
res discrimini belli offerre dubitarem, vel cū
non æquē omnia ex voto succederēt, coactos
vel iniquitate fortunæ, vel necessitate ad insti-
tutā munitionem receptū habere, cui non vel
humillimo licentiam in nos facturi essemus?
Iam ab oculos versari obsidionis sæditatem,
obstreperantium clamores, cōparatæ in caput
principis insidiæ & pditiones, cum aliās nihil
tam validum perstaret, cui non esset peri-
culum etiam ab inualido. Ageret hīc edictis
ageret lictorib; atq; legibus, plecteret fontes:
Spretū profectò imperium fore, vbi perditis
vel turbatis reb; acrius metus atq; scelus quam
Dux imperitare cepisset: efficaciorē esse
citra controuersiam vbiq; necessitatem Im-
perio, aut vlla alia re. Iam verò se cernere
in apertam vim cum ludibrio erumpere
furiolos, qui summam iuris adæquarent.

*Vis ratio-
nis a for-
tuna se-
pe discu-
titur.*

*Obsessa-
rum pro-
teritis.*

&

et nõ p inde in magno ponerent discrimine,
 saluane esset respub. saluus foret princeps,
 modò ipsi corpõ vitamq; vtcunq; pacisceren-
 tur, modò ipsi vel proditione diuites euade-
 rent. Præterire alia multa, nec existimare in
 rempub. euertendam & in principes suos
 versatiles animos armandos esse, sed vbi cari-
 tas & reuerentia locum non haberent, metu
 atq; Imperio in officio cõtinēdos. Itaq; iustis
 rationib. adduci, arcem potius esse quæren-
 dam captandamq; in loco commodo, quæ de-
 siderio seruiret, & expectationi patriæ satis-
 faceret. Manifestam esse consilij sui rationem.
 Si enim loco oportuno loco positus definire-
 tur, q; certis limitib. neq; nimis latis neq; ni-
 mis contractis describeretur, illum ex animi
 sentētia exstrui posse. In ciuitate duplici sum-
 ptu geminatoq; labore opõ fore demoliendis
 obsoletis reficiendisq; nouis. Vilitate impēsa,
 minore præsidio neq; tam frequentib. instru-
 mentis materijsq; bellicis angustiorē arcem
 contineri. Comeatus ipsos faciliores, defensi-
 onemq; tutiorem futuram ex eo loco, vnde
 simul in omnes partes prospiceretur. Hostes
 quamlibet in numeras adducerent copias, ni-
 hilominus tamen maiori impetu violentiaq;
 oppugnando arcem tentaturos, quod uniuersos
 non caperet aditus. In densiores ordines
 oppugnantiam eiaculationes tormentorum
 efficaciores fore, quæ & ipsæ densius p ordi-
 nem collocatę hostes maiore clade afficerent.
 Minus metuen dum esse à seditione atq; pro-
 ditione, nocentissimis istis hostibus valentissi-
 misq;

*Rationes
 cur præ-
 stabilius
 sit arcem
 munire.*

*Seditio
 atq; pro-
 ditione no-*

iniquis inexpugnabilium munitionum victori-
ribus. Longiorem obsidionem non solum
propter comearum, qui paucioribus ad mul-
tum temporis sufficeret, sed etiam ratione
praesidii diutius sustineri posse. Milites uete-
ranos, bello assuetos, bellumque & gloriam se-
ctantes, faciliorem obsidionis facile contemp-
turos: Sed ciues res tantum suas curantes, su-
umque agentes, ad liberos uxoremque respicien-
tes, non pari animo in aciem, atque in forum
solerent otiosi, prodituros, neque periculo se
praesentissimo daturus. Neque ex usu reipub.
uideri in unum locum uires omnes nervosque
contrahere, & reliqua uacua relinquere inui-
tijs hostium obnoxia futura. Quin potius
enitendum, ut in diuersis ditionis partibus di-
uersa excitarentur propugnacula, quae parata
semper quemuis hostilem impetum excipe-
rent atque prohiberent. Sic futuram tutiorem
patriam, si uetus Marchia ab occasu, Media a
Meridie, Noua ab ortu, Vcaria tandem a Sep-
tentrione praesidium haberent, quibus tuto
niterentur. Moueri se exemplo uicinorum
principum, Iohannis Alberti Ducis Megel-
burgii, qui ad eum modum Suerinum, Domi-
tium, & Plauium muniuisset, prouinciamque
suam ab incursione hostili tutam non magno
negotio praestitisset: Pari ratione Henricum
& Ericum Duces Brunswicenses arcem Lya-
onicam, Calenbergam, Ericipyrgum, & Scho-
ningam excitasse. Melius enim ab unius Im-
perio arcem, quam ex plurium arbitrio, quod
in ciuitate fieri necesse esset, defendi. Testari
expe-

*Quomo-
do Mar-
chia tuto
prestare
tur.*

*Propu-
gnacula
Megel-
burgio-
rum.*

*Propu-
gnacula
Brunswi-
censium.*

Pruden- experientiam, minus rectè fieri, quod à plura
tia decre- ribus administraretur. Sed esse arcem tutio-
sa in ex- rem prudentiam, cuius decreta essent inexpu-
pugna- gnabilia, turrim autè esse fortissimã nomen
bilis. Domini. Hanc suã esse mentem, si quis confi-
Zossa. lium utilius afferret, rem sibi gratam facturũ
De loco cõprimis diligendo ipsos, qui periti
regionis locorum noticiam haberent, audire
differentes percupere. Magno cum assensu
hac El. dixerat. Sed de loco uariabant senten-
tia. Erant qui censebant Zassam intra palu-
des lacusq; fermè inaccessos, unde lōgè lateq;
prospectus pateret in finibus Marchiæ desi-
gnandam. Non enim uideri ex re atq; utili-
tate patriæ esse, in media regione securitatem
captare, & reliqua circum circa hostium iniu-
rijs prostituere. Hos impugnabãt aliq; et ostendebant
consultius esse repub. si ad perennia
flumina deliberationes respicerent. Paludes
exficari operibus & naturali æstu, flumina
ingentes secum trahere oportunitates, neq; uide-
re, quomodo Zossa Spandoæ esset præferenda.
Interiectam hanc inter confluentes Sueui
atq; Haveli aquas, lacunas, ppinquias natura-
lem & eò securiorem defensionẽ apportare. Si-
tum ipsum chersonesi formam rationemq;
præ se ferre, ad quam ex vna saltè parte aditus
pateret. Havelum vergere à Septentrione
secundum occasum mira curuitate in meridi-
em, unde ab ortu descendente Sueuum exci-
peret, cui suppetias ferret Rhenus plurimum
ad institutum faciens. Flumina ipsa arundi-

his paludibusq; circumsepta accessum difficili-
sem praeberet. Ingentes commoditates impo-
randorum comeatumum cum loco coniunctas
quod ab Oriu tractum Barnimensem, a me-
ridie Deltonianum, ab occasu Heuellandiam
metiretur: Havelus enim istic insulam ma-
gno vndarum diuortio, decem milliarium
in longitudinem, & sex in latitudinem efficere
quod illo spatium cum emensus esset, humo-
re per venas aquarum in fertili solo desident
inter Rarenouiam & Havelburgum tandem
coiret. Agros hos esse sane fertilissimos, cum
quibus vix alius in Marchia compararetur.
A Septentrione vero imminere longe maxi-
mam siluam, quae oportuna foret insidijs ho-
sti struendis. Eam praeter alia multa subsidia
materiam ad arma, instrumenta bellica, ad aedi-
ficationes vitamq; ipsam hominibus, equis,
gregibus, & armentis subministraturam. Hanc
omnis generis animaliu, flumina infinitorum
piscium, agros tandem fertiles frumentoru copi-
am ad victu in multos annos facturum. Vicinam
esse curiam principis cum vrbe Berlino, unde
secundo flumine preciosa quaeq; et cara ex aula
apperere belli rumore transmitterentur. Vicinam
esse ciuitatem Spandouensem, vtriusq; tuendae
vrbis facultatem habere. Videri etiam com-
primis hoc esse necessarium, quod circa illum
tractum Marchiae limites in latitudinem ma-
ximè essent contracti. & facile ab hostili
incurfione interrumpentur. Multis in hunc
modum vltro citroq; dictis discessum est in
hunc

*Silva ara
cis Spand
doe.*

Arx Spā doensis munien- da. hanc sententiam, factumq; decretum, ex utilitate reipub. Marchicæ videri, arcem Spandouianam quamprimum data opera munita. Ad X. diem Februarij, migrat ex hac ærumnarum valle Otto Henricus Palatinus El. ad Rhenum, cuius in ditionem illam omnem &

Obitus Henrici Ottonis Pal. Academiam Heidelbergensem merita singularia extant. Primus ille doctrinam Augustanæ Confessionis subditis suis permisit, suoq; exemplo inuitavit, vt libentius acceptatam caram & in precio haberent. Ei in principatu successit Fridericus Palatinus, & cum mutato principe religionis quoq; mutatio, Caluiniano dogmati conformis, magnam istius pro-

Palatina & recipit Caluini- anismū. Amber- ge con- stantia. uinciaz partem peruasit, auctore in primis Philippo Melanthe, cuius consilium requisitū infinitis turbis istas terras implicuit. Constantiam tamen egregiam præstitit Ambergæ & superior Palatinatus frementibus utcunq; aduersarijs. Diebus Bachanaliorum Franciscus Otto, Dux Luneburgensis, Berli- num splendido cum comitatu venit. Affue- runt & alij principes, in quorum conuentu Elisabetham Magdalenam filiam Lunebur- gensi elocat in matrimonium, nuptijs digna magnificentia peractis. Sed non fuit diutur- num hoc gaudium cum enim post solennita-

Nuptia Elisabe- tha Br. tem nuptiarum sponsam deduxisset Cellam, quod est oppidum munitum & primarium ditionis illius, acuto deploratoq; morbo de- cubuit, extremumq; claudēs diem, maximum sui desiderium reliquit. Elisabetha Magdalena cum beneficio coniugis in pactis dotalibus

Locha

Lochauensem præfecturam teneret, masuie
tamen ad patrē reuerti Berlinum qui ad Lu-
neburgensia illa alia, quædam addidit, vt pro
dignitate viueret. Etsi autem in florida ætate
constituta esset expetita ab illustribus procis,
consentire tamen in alia vota noluit, sed pie- *Elisab.*
tatis exercitijs plus quàm dedita, addictaq; sa- *Magda-*
cris templi cathedralis Colonia ad Sueuum, *lena vi-*
rarissimo exemplo viduitatē perpetuam con- *duitatē*
iugio prætulit. Circa id tempus inelatuit va- *perpetua*
tes nouus, Petrus Custrinensis, cognomento *am colit.*
Sapiens dictus, qui monitu Diaboli, vt fertur,
multas incantatrices generis honesti in capi- *Petrosa*
tis discrimen inditijs suis pertraxit. Quamuis *piens C*
autem, magnam veneficarum in his regioni- *strinen-*
bus esse multitudinem, vulgò crederetur, at- *sis vases*
tamen vates nostri seculi de ijs consulere no-
tum erat, & sicut conscijs terrorem ingentem
afferebat, ita plurimi alij moti exemplo, ad
hanc superstitionem et humanarū gentium
ludibrium certatim deuoluti, huic in aduersis
casibus credulitatem suam addicebant, etiam
ex longinquis & dissitis locis explorare rerū
causas, tactorumq; euentū atq; certitudinem
in dubijs soliti. Aliquandiu ipsi fides habita,
donec fallacissimus Sathan iisdē illū laqueis,
quibus imponendo compluribus perniciosē
extremum exitium attulerat, irretitum sefel-
lit, delusitq; vt eandem, quàm delati, verene *Vates no-*
an falsò per omnia non satis constat, nomi- *uus pub.*
natiq; ab eo pænam adiret, & propter magiā *cremas*
diffamationesq; falsas, & artes illicitas publi- *tur.*
cè, non sine voluptate astantium, cremaretur.

F

Accidit

*Scelerata
sacer-
dotis li-
bido.*

Accidit & hoc in agro Corbuliano: Ecclesie
Pastor, uxorem habens honestam atque iuuen-
culam, a vicino sui ordinis, qui cereuisiam largi-
tus infuderat, ad conuiuium inuitatus erat. A ma-
nerat ille iam ante puellam rusticam, liberalē
quidem moribus, sed fortuna seruam. Cum
itaque incaluisse, domum rediturus, Cupidi-
tatumque stimulis agitatus, cæcum libidinis in-
sanæ affectum trahentem secum mala infinita
secutus, a recta via declinavit eò, quò cogno-
uerat puellam in loco consueto armenta pascere,
quam ubi offendit, honestas primum aures
verborum molliculis lenocinijs tentare, sed cum
non sustineret oris improbi fæditatem atque
conspicuum, amore amens, posteaquam om-
nia pudore septa animaduertit, ad superbam
vim animum adicere cepit, et quia tenuis esset
cõditionis, locum iniuriæ ratus, multis datis
blandimentis, ut tacitum ferret, quod celari
vellet atque posset, miscere precibus minas, ver-
sare in partes omnes imbecillum animum,
ubi obstinatum vidit, addidit ad cupidinem
turpissimum dedecus, manumque iniiciens li-
bidinis inuictam pudicitiam victa cupidine vi-
subegit, sibique pestiferum abstulit gaudium, &
oneratamque aureis promissis a se dimisit. Quæ
vultum pro tempore atque loco simulans, his
quidem acquieuit, ut quæ scelus istud celatura
videretur. Verum ædes patris ingressa, cum fle-
tu pudorē doloremque suum restaretur, nec ta-
men causam eius verecundia præpedita aperi-
ret, pater importunius instans et vrgēs, cum de
supro audisset, illato ab eo, quo infestiorē pro-
conciōne

concionē reprehensorem scelus illud non
aliū habuisset, scilicet, ut eò minus in turpissi-
mi sceleris incurreret suspicionē, motus rei in-
dignitate et dedecore infami, sibi suisq; cōtra-
fio, non cū pastore ex postulandum existimās
sed filiā secū clā omnib. ad præfectū loci ad-
adducens exponit, quæ liberis suis sint patien-
da, nisi exemplum, reliquis documentū futu-
rū, seuerè statuat, Deum pfecto nō neglectu-
rū humana libidinēq; etsi seras, non leues ta-
men pœnas venturas, si ipse ratione officij læ-
tior fuisset. Præmissis igitur, qui domū custo-
dirēt, ne exitus pareret, præfectus cū armatis
descendens hominē custodiæ tradidit. Qua
ille ignominia ultimib; supplicij metu cōmo-
tus, exagitante eum simul magis magisque pa-
trati sceleris cōsciētia, acerbo atq; infatigabili
sceleratorum carnificē, perito à fratre, q; fortè
aderat ipsi in calamitate cōdolens, cultello, ut
qui ad præsidem literas daturus esset, mortē
sibi tragicam mordicus abscissa gula infert.
Solent enim vehementius angī, qui perpetuo
rebus secundis vsq; aduerso aliquo fato ex im-
prouiso affliguntur. Dirum vero spectaculū
Diabolicæ prauitatis atq; potentia, qui mor-
tales gratia diuina destitutos, illos maximè vi-
cijs obnoxios reddit, qui natura odisse videri
velint, ut quæ cauere alios iubeant, in ea ipsi
potissimum, primi omnium irretiti, cū præ-
sentissima pernitie incurrant. Hoc anno cū
reipub. salus principum atq; ordinū Imperij
conuentum efflagitaret, Ferdinandus comitia
Augustæ Vindelicorum indixit, ad ea legatos

*Sacerdos
tum pro
favorum
consuetu-
do*

*Sacerdos
sibi mor-
tē infert*

*Præ-
tas Dia-
bolica*

Comitia Ioachimus El. cum plenis mandatis misit &
Augusta cuius princeps erat Georgius Stolbergius.
na. Ad comitia etiam regni Polonici à Vuarfa-
 uensia Georgium Sabinum ire iussit: Sed illa
 propter incommodam Sigismundi Augusti
Comitia Regis valetudinem in aliud tempus reiecta,
Vuarso- insequente primum anno incoata sunt. Sub
wensia. cuius initium die Innocentium puerorum
Chasma, Chasma & incendium cœli omnium animos
 atq; oculos in admirationem & religionem
 conuertit. Mense Februatio Heduigen filiã
Nuptia Iulio Brunsvicensi Berlini magnificèrissimo
Hodu- apparatu elocat. Intererat nuptijs Henricus
gis. pater, qui filio tantopere succensuerat, vt non
 solum de eo exhæreditando, sed etiam carce-
 ribus perpetuis addicendo cogitaret. Die
Philippo XIII. huius mensis decedit ex hac vita Phi-
Pom. lippus Pomeraniæ Dux, Georgij filius: XIX
Dux Aprilis Philippus quoq; Melanthon ad aca-
obit. demiam cœlestem ex Vitebergenfi immaturo
 nimis fato per mortem auocatur, neq; enim
 aliter merebantur, opinor, scelera nostra. In
 eius cerebro scientiæ atq; doctrinæ recondi-
 tæ, in eius pectoris scrinio virtutes omnes
Philippo habitare credebantur, qui post Martinũ Lu-
Melan- therum res Ecclesię plurimum iunerat et pro-
tho obit. mouerat, & quasi terrestre oraculum fuerat,
 quod principes, quod Ecclesiæ, quod docti
 pariter atq; indocti in rebus dubijs. per vni-
 uersam Europam consulerent. In primis au-
 tem El. & principes Brandenburgici, insq; sub-
 iectæ scholæ, Ecclesiæ, atq; respub. in Mar-
 chia, Borussia, Silesia, Voitiandia, Franconia,
 &

& præfulatu Magdeburgensi ab huius viri incomparabilis consilijs pendebant. Magni illius Lutheri Parastates. Quos in vita Deus, natura, pietas, beneq; de Ecclesia vniuersa merendi studium coniunxerat, neq; post obitum tumultus disiunxit. Huic quidquid est sanctæ religionis, quod excultæ doctrinæ posteritas debet. Huius amiciciam Reges & principes ambiabant, huic Rectores & Academiae fascēs submittebant, Bonus, liberalis, beneficus, in omnes. Quem si quis præceptorem non agnoscit, seq; eius opera plurimum adiutum negat, is indignus est, qui docti, quiue Christiani nomine censeatur. Næuis tamen humanis ille non caruit, timidior & lentior in multis creditus, plus quàm respub. expediebat. Appetente vere Ioachimus El. in cont. nio Archiepiscopatus Magdeburgensis & Ducatus Brunsvicensis arcem Netzlinsensem instaurare aggressus est ad siluam amplissimã quam vocant Gardelegianam, in qua non leuia opulentia Brædeburgicæ exstant inditia. Hic non indefignatis descriptisq; saltib. nobilium ferarum greges clauduntur, sed per spatiosissimas siluas, in ybere atq; fertili solo pascuarumq; luxurie, crebris perenniã aquarum fontibus riuuliscq; amœnas, densitateq; arborum procerarum confertas non aliter atq; armenta solent mansuetiora in pratis stabulisq;, tanta securitate vagantur, vt ne vox quidem humana, ne quidem canum larratus multò minus insidiantium vis atq; iniuria prædatoris quidquam in eos ausit. Habent

Phil. Melanthon auctoria 146.

Arx Netzlinsensis in veteri Marchia

Silua Gardelegiana,

F 9

illi

illi suos custodes præfectosq; qui cum eos
 quum violantes obseruant studiosissime, qui-
 bus & ipsis feras agitare sine mandato prin-
 cipis capitale est. Solebant eò subinde ani-
 mi gratia concedere antiquitus Electores,
 vel soli vel cum hospitibus, quod & locus sit
 amænior, & aëris temperie salubritateq; in-
 signis, multasq; alias habeat oblectationes,
 quæ vel agrum capiant. De hoc longam
 Brandenburgensibus litem mouerunt Duces
 Brunswicenses & Archiepiscopi Magdebur-
 genses, quod vel eius partem aliquam ad se
 pertinere arbitrantur, vel quod circa eam
 magna diligentia provideatur, ne ferè ad illo-
 rum agros excurrant, iacturamq; sui faciant.
 Perstat autem illa in potestate Brandeburgi-
 corum tota, designatiq; sunt termini, quos
 transcendere venatoribus periculosum acci-
 dit. Equidem statio aliquot militum, isthuc
 collocata præsidij causa, in id diligenter inui-
 gilat. Est autem Marchiæ limes in plaga occi-
 dentali Ora vel Hortella fluius, qui exoritur
 in montibus Luneburgiorum, & campestri-
 bus ripis deuolutus situam Tremensem occu-
 pat, quam vbi clementiore alueo præterire
 nititur, ab ea, dum præceps terram subit, raro
 exemplo absorbetur, & ita per aliquot stadia
 conditus labitur, rursusq; velut ex alto fonte
 conceptus editur in agro Calfordensi, vbi no-
 uum alueum intendit, leniq; tractu aquarum,
 nauium impatiens ad arcem Vuolmerstaden-
 sem, quam Ioachimus Fridericus Brandebur-
 gice Administrator Magdeburgicus sumptu-
 ose

*Limes
 Occiden-
 talis Mar-
 chie Ora*

oſo opere exſtruxit, Albi miſcetur. Voce- *Gardelea*
 tur autem ſilua illa Gardelegiana, ab vrbe *giū urbe*
 eius nominis, quam contingit. Hæc à *nobilis*
 Romanis olim condita, tractu temporis *in veteres*
 magna habuit incrementa, vt hodiè præci- *ri Mara-*
 pius Marchiæ urbibus propter amplitudi- *chia.*
 nem, ciuium frequentiam, humanitatem er-
 ga doctos atq; hospites, morum elegantiam,
 reuerentiam erga magistratum & miniſteri-
 um, propter ſapientiam atq; excellentiam Se-
 natus qui nullum niſi inſigniter doctum, qui
 ad ciuilem prudentiam acuratã ſimul doctri-
 narum ſcientiarumq; cognitionem adiunxit,
 inuenias, & tandē propter fidem erga princi-
 pes ſingularē, annumeretur. Hoc quoq; pecu-
 liare habet, quod cereuiſiã coquat natura ſua
 præſtantē, quæ celebritate ſua diſſitarum etiã
 regionum atq; urbium emptores ſibi conci-
 liat, & precio non ita magno comparatur.
 Accedit & hoc, quod operoſe eſt munita val-
 lo atq; foſſa, circum circa vi magna aquarum
 profundiffimarum ad propugnacula ex Biſa *Gardete*
 fluuio deviata. Eius appellationem curioſius *gium un-*
 rimari noſtri non eſt inſtituti. Sunt qui à ſitu *de nomē*
 hortorum nominatam volunt, quod ex ma- *habet.*
 iori urbis inſigni, à dextra dimidiatã Aquilã,
 qua Imperium Brandeburgicum agnoſcit, à *Inſigne*
 ſiniſtra verò haſtas lupularias colliculo lupu- *urbis.*
 lario infixas, ſaliſtario lupulo luxuriantes,
 habenti cōſciunt. Conſuetudine etiã receptū
 fuit apud veteres colonos iſtius regionis, vt
 frequentius ſub frondibus ſeu potius vitibus *Hortopã*
 frondofis agerent, quales in ſuburbio veteri *pinca.*
 Metro.

F 2

Metro.

Totopolis.

*Suevi
veteris
Marchie
incola.*

*Suevi à
Romanis
victi.*

Metropolitanae Stēdallensis adhuc hodie cōe-
spiciuntur, vnde Hortopampineam dicunt.
Quidam ex tribus pagis sibi conterminis, ad
uitandas latrunculorum irruptiones coeun-
tibus, vt ex veteri quodam archiuo in prieta-
meo illius reipub. ab annis fermē trecentis
relictis, colligere licet, Totopolim appellitāt.
Et quæ præterea de legione Romanorum,
sub Tiberio Imp. per Drusū Germanos vsq;
huc debellante, in hoc castello præsidij causa
collocata, vel Gallorum legione, & Galatis
afferunt viri sanē doctissimi. Hoc constat
Sueuos Senones sua arma Romanis hinc inde
contractis viribus opposuisse. Itaq; Claudius
Drusus Nero Tiberij Imp. frater circa annū
Christi VII, Rhetiā transmittens, cum Che-
rūcis, Cattis, & Bructeris pugnavit, victisq;
populis ad Mosellam atq; visurgim, Sueuis
etiā intra Salam & Albim bellum fecit: iamq;
ad Longobardos per ventum erat, qui & ipsi
Sueuorum nomine censebantur, & veterem
Marchiam incolebant Semnonibus illis ad
Sueuum & Haelum concedentibus, vbi cum
castra ad riuulos confluentes, Rhenum, Lau-
tebacium, Veteritium & fontes Milde posue-
isset, captus loco, vicum ibi, quem Gardelegi-
onem Claudij nominavit, vt in fide atq; offi-
cio contineret deuictos, imposito Romano-
rum militum præsidio condidit addiditq; ca-
stellum, quod incolæ, qui isidem colebant,
Isenburgum vocitarunt, & hodiē ad familiā
equestrem nobilissimorum Aluenslebiorum
pertinet. Debellatis Sueuis, quadraginta eorū
millia

millia ex Marchia in Rhetiam transtulit, ubi
etiamnum posteris illorum magna opum, po-
tentiae, cultissimarumque ciuitatum gloria, fa-
cta rerum atque potentiae accessione ingenti,
degunt. Ita haec Romanorum Colonia usque
ad Drusum Germanicum in fide Imperatoris
perstitit. Post eius infelicem pugnam atque mor-
tem rebellabant Sueui, vocantes in auxilium
Saxones, quibus cum Romanos ex Marchia
eiecerunt. Ab his socijs suis, quos defensionis
nomine sibi associuerant, ipsi quoque Sueui non
multo post debellati vel sub iugum missi sunt.
Saxones, deuictis socijs colonias novas in ca-
stella & agrum veteris Marchiae deducentes,
Gardelegium oportuno loco situm frequens
in primis effecere, & iuxta Isidis imaginem
Crodonis Idolum, a tota Saxonia cultum, sta-
tuerunt. Representabat autem statua senem
emasculatum, vultu austero, ore barbato pal-
lio fluxo, pedibusque nudis, qui pisci Bersico
insistens, dextra quidem manu rotam, sinistra
vero canistrum turgidum, pomis, pyris, ro-
sisque refertum continebat. Circa annum 642.
Slavi ex Media Marchia, quam pulsus Longo-
bardis atque Francis occupauerant, in veterem
Marchiam, ut nunc vocamus, superato Albi,
cum manu hostili irrupentes facta strage
omnia compleuerunt, & Saxones vel fugere
compulerunt, vel confecerunt, diruto Garde-
legio una cum statua Crodonis. Isenburgum
vero, cum sui copiam negaret, nec perfrin-
gi posset, ferrearum faucium nomine cen-
suerunt. In crodonis autem locum Suuan-

*Sueui in
Rhetiam
traducti*

*Romani
& Sueui
a Saxo-
nibus pul-
si.*

*Crodo
vel Cro-
do.*

Slavi

*Suanthe
githo De
oru ma-
ximus.*

*Porten-
za Slavo-
rum.*

*Slavoru
consuetu-
do.*

*Slavi de-
fecti.*

theuithum; qui inter Slauorum numina primatum tenebat, & efficacissimus in victorijs comparandis credebatur, summa cum veneratione reposuerunt. Huius maiestatem tanta pietate ea gens conseruauit, vt si quis per eum iuraret, peierare existimaretur. Equidem alios quoque colebant Deos suos, vtpote Triglatum, Triplatum, Triphatum, cum Roreuio, Rudianoto, Hasibundo, Redihasto, Syba, Pronoue, Zernaboco, & alijs, portentis magis quam numinibus, simulacrorum praeterea imaginarias formas pro libitu sibi fingebant in filuis atque lucis; sed his omnibus imperitare Suantheutum, Deum quasi summum, asserabant. Quamuis igitur natura in aedificijs faciundis operosi non essent, casas suas ex virgultis contexere assueti, & necessitati solummodo contra pluuiosas tempestates consulerent, nulla admodum munitionum habitatione, vt quibus familiare foret ad bellicorum tumultuum famam, cara atque preciosa quaeque fossis abdere, reliqua vero in siluas atque paludes, vbi ferme habitabant, latenter occultare, immanes tamen fuerunt in expugnationibus castellorum, quae praerog solo adaequarunt contenti suis tugurijs, ex quibus latrocinandi commoditas esset expeditior atque opportunior, & quorum iacturam victi fugatique aequiore animo ferre possent. Sed nequaquam impune, Saxones enim redintegratis viribus Hermo ac Sigardo Regibus, ita praелиjs aliquot secundis eos obtriuere

ut ex tot millibus vix exiguae reliquiae super
stitis remanerent, quorum posteritas vel
hodie, in confinio Marchiae & ditionis Lu-
neburgensis, inter Slayorum populos trucu-
lentissima habetur. Ad eum modum rerum
summa mutata vice ad Saxones redijt. Hi
restituto in Gardelegio vico Crodone, ne
perpetuis iniurijs exponeretur, ex vico op-
pidum opere munitum fecerunt, domum
Crodonis appellitantes, eamq; vsq; ad an-
num Christi 779. tutati sunt. Quo Caro-
lus Magnus, Saxonibus superatis, in veterem
Marchiam cum exercitu veniens, Gardele-
gium, celebratam in primis in isto seculo atq;
loco propter sacra civitatem simulq; Ise-
burgum castellum expugnauit. Cum vero
oportuno loco positam ad continendos in
fide Saxones animaduertisset, instauratam
Francis atq; Rhenanis propugnandam com-
mendauit. In Crodonis forte statuam in-
cidens, & de nomine istius Idoli quaerens
cum Crodonem vocari didicisset, hic in-
quit, Crodo Diabolus est, eiq; in cineres re-
ducto, compulsos metu Saxones & sacris ba-
ptismi initiatos ad verum pietatis cultum in-
mansuetiore & ciuiliore vitae genere condo-
ceseri summae curae habuit, constituto Duce
atq; praefecto puincia Vuidekindo I. cuius
posteris Gardelegium continua serie usq; ad
Henricum Ancupem circiter annum Christi
920. tenuerunt. Is per virtutem diadema
obtinens Imperiale, Gardelegium vallo atq;
fossa muniuit, & priuilegia atq; insignia
concessit,

Slauis Lu-
nebur-
gensis.

Carolus
M. Gard-
legium
instaur-
rat.

Henricus
Ancups
Imp. Gar-
delegi-
um muni-
uit.

*Gardelegium dat
fidem
Marchioni
Stadensium*

*Primislaus
occu-
perat*

concessit, ex quo præcipuis Marchiæ urbibus
accenseri cepit. Fuit autem incolarum huius
regionis mira simplicitas, quod & hîc videre
licuit. Anno 1020. victo Theodorico El.
cognomento superto à Mystouio, Slavi de-
nuò mediã occuparunt Marchiam cû Bran-
deburgo metropoli, eamq; ad annum 1142
vsq; & Primislaus Regem armata manu re-
tinuerunt. Veterem tamen Marchiam etsi
eruptione crebra tentarent, subiugandi ta-
men neq; vires neq; animum habuere, Hen-
rico II. & III. Imp. per legatos eam propug-
nantibus, quorum mandato, & Sigefrido
Stadensium Marchioni, qui Soltuellæ curiæ
atq; aulæ sedem fecerat, Gardelegium fidem
dedit. Is ad nepotes transmisit, quo vsq; Hen-
ricus Imp. Huderum propter agitata pericu-
losè cum Slavis consilia omni iure in Marchiã
priuauit, immisso in eius possessionẽ Alberto
VI. Ascaniæ comiti, quod ipsum materiam
grauissimo bello subministravit, coniuncto
cû incredibili eorum, q; pagatim habitabant,
clade & rei familiaris dispendio. Huderus
enim accitis in auxiliũ Slavis tertium victus,
quantum poterat ferro & igne Transalbanis
incommodauit. In qua tristissima rerum atq;
Imperij forma Gardelegium, quod auctori-
tatem Imperatoris sequebatur, in verba Al-
berti iuravit, eiusq; successorum Ernesti atq;
Esiconis, quem Primislaus Slavorum Rex
expulit, Gardelegiumq; in suam potestatem
cum consensu Henrici V. Imp. redegit. Sed
in auxilium à Nicoloto fratre contra Lortha-

rius

elum, qui Megelburgenses inuaserat, vocato, *teremo*
 dum ipsi suppetias tulit. Magnus Lunebur- *Marchi-*
 gensis atq; Saxoniae Dux ipsi eripuit Marchiam *am, sed*
 veterem, & in dotem contulit filiae, quae nu- *non diu*
 bebat Ortoni comiti Ascaniae, patri Albeati *retinet.*
 Vrsi, qui post Primislaum vniuersam Mar-
 chiam circiter annum 1142 occupans ad po-
 steros feliciter transmisit. Ex quibus Otto I.
 El. deuotae pietatis ergo, Transalbina vni-
 uersacum Brandeburgo nouae ciuitatis, per
 donationem, ad praesulatus Magdeburgici *Otto pi-*
 iurisdictionem, sub nomine plenariae posses- *donat E-*
 sionis transferens, difficillimis bellis causam *piscopo*
 praebuit. Namq; successores eius, inprimis *Magde-*
 Otto II omnium minime donationem hanc *burgensi*
 approbatione sua ratam volebant, & transal- *V. Mar-*
 bina sibi vendicabant, itaq; Vuildebrandus *chiam.*
 Antistes, vt ius suum persequeretur, adiuuus ab
 Ottone III. Imp. in tertium diem, quidquid
 erat obuium, vel diripuit, vel incendit. Hunc
 Otto ex improviso anno 1203. aggressus,
 commisso praelio, cum Ludolpho Halbersta-
 densium Praesule cepit, & abalienata, priore
 sublata transactione, omnia recuperauit. Prae-
 sul dimissus promissis concessisque teneri nole-
 bat, utpote per vim extortis, ideoq; auxilijs *Otto II.*
 Marchionis Misniae cum Brandeburgico ter- *recupe-*
 rium confligens, totiesq; profligatus, cum de- *rat V.*
 speraret, iuris se sui Veterem Marchiam fa- *Marchi-*
 cere posse, nimiae cupiditati frena iniiciens, *am.*
 iustas temeritatis suae paenas luit. In his bello-
 rum procellis irruentibus Gardelegium vero
 Domino adfuit, permansitq; in fide principu
 Brande-

*Specula
in Mar-
chia.*

*Pseudo-
marus.*

*Gardele-
gium iur-
vat Burg*

Brandeburgensium, non in magno ponēs dia-
ras Pōrificias discrimine, vsq; ad Vuoldema-
rum, qui vltimus ex hac familia sine ple dis-
cessit. Qua tempestate cum El. bellis ferē di-
stentus, neq; legū neq; disciplinæ admodum
magnam haberet rationē, occasionē exhibuit
latrocinijs, quæ vias vndiq; infestas reddebāt,
ita vt ne ciuitates quidē muro cinctæ a clana
destinis istis prædantium insidijs, vel impro-
uisa violentia securitatem sibi polliceri pos-
sent. Hinc speculæ circa annum 1310, ex-
structæ, quarum Gardelegium cum reliquis
Vrbibus veteris Marchiæ atq; Prignitijs co-
piam vel hodiē facit Vuoldemato successus
est, Saxonum Anhaltinorumq; potissimum
opera, Pseudomarus quidem ad annū 1327
qui vicinorum principum copijs instructus,
Marchiam iuuasit. Sed cum multi ab homa-
gio præstando abhorrent, magnis cladi-
bus repugnantes affecit. Quæ res effecit, vt
Gardelegium quoq; ex auctoritate Impera-
toris Caroli 1111. in tanto vicinorum prin-
cipum assensu, exemplo reliquarum Mar-
chiæ ciuitatum, quarum in vniuersum sunt
LXXII. muro, fossis valloq; cinctæ omnes,
præter Francofurtum, Spottobam, et Brisam,
in Pseudomari potestatem concederent. Sed
recepto dolo ad Ludouicum transiens, dataq;
fide ipsi & eius fratribus Romano, & Otto-
ni continua successione, cum hic Marchiam
vendidisset, Carolo 1111. Imp. sese permisit.
Anno 1415. cepit esse iuris dictionis Burg-
gaurorum Norinbergensium, & ab his pri-
uilegia

uilegia urbica, filuas, agros, aliaq; dominia *grauis*
 obtinuit, & quia bella quiescerent, & prin- *Norimb.*
 cipes sapientia præcellerent, sub eorum im- *Frideri-*
 perio magna habuit incrementa. Tan- *co I.*
 dem anno 1539. Ioachimus El. salutarem
 huic ciuitati lucem Euangelij repudiaris
 Pontificiorum laruis concessit, die X. No- *Doctrina*
 uemb. qui Diuo Martino sacer erat, ut grata *na Euan-*
 mente atq; memoria cõtestarentur de benefi- *gely.*
 cio Dei singulari, quod per Martinum Lu-
 therum extremo huic seculo contulisset, &
 in eius confessione perpetuò consisterent.
 Exinde magis quam vnquam alias, benedi-
 ctione diuina affulgente, ornatissima tem-
 pla sinceritate religionis, forum iustitia,
 Schola incrementis, ciues deniq; pietate
 in Deum atq; homines, virtutum stu-
 dijs atq; exemplis, obsequijs erga magistra-
 tum, officijs in hospites, propensa tandem
 comitate in omnes, nulli in ijs locis ce-
 dunt. Nam semper cum vera religione &
 doctrinarum, virtutumq; decus omne, pul-
 sa barbarie, irrumpit in ciuitates & regio-
 nes. Hanc urbem propugnaculi instar
 Marchia occasum uersus sibi uendicat.
 Princeps Senatus in ea, sicut doctrina
 erudita, iudicio exculro, facundia inex-
 hausta, & grauitate egregia cum singula- *Arnoldo*
 ri humanitate temperata, ita meritis tum *Bierste-*
 in uniuersam rempub. Marchicam, tum *dus V.*
 uerò in hanc ciuitatem, bonos atq; do- *CL.*
 ctos omnes, antecellit Vir ampliss. Arnoldus
 Bierstedius, cuius historiam luculentam de
 patria

patria cupidè expectamus. Arce Netzlinen
 si perfecta, cum ea ad recreationem animi cō-
 posita esse videretur, totam se Spandouiam
 conuertit Ioachimus El. ascitisq; Italis ducē-
 tis eiusdē gentis nobilem præfecit, à quo mu-
 nitio his quidem finibus descripta est, Vt fun-
 damentum mole immensa ad ostium Sueui-
 miscntis aquas suas cum Hauelo poneretur &
 Murus instructus laterculo, calceq; interli-
 sus, vallo denso, ad excipiendos quoscunq;
 impetus violentos comparato, vestiretur, in
 inferiore quidem spatio circuitum per testu-
 dines exhiberet, in superiore verò planitie
 spatium complecteretur, vt quadrigæ, in ipso
 muro inter se concurrentes, sine periculo cō-
 meare possent; altitudo XX. cubitorum emi-
 neret. Hauelus proximè alluens magnæ mo-
 lis crepidinibus coerceretur, vnde contentus
 acrius, quàm si libero cursu mearet, illidere-
 tur. Circumuenirent deinde fossæ ingentes in
 altitudinem pressæ, quæ aquarum diuortijs,
 aggeribus latis interiectis, onerarentur. Men-
 se Iunio ablegat Elector Georgium Sabinum
 in Italiam cum certis mandatis. Is postquam
 venitijs apud Ducem & Senatum causas com-
 missas perorasset, & Florentiam proficisce-
 retur, Ferrariæ cū graui febre conflictari ce-
 pit, ita vt propter infirmitatem corporis cura-
 sum institutum tenere non posset, nec rebus
 agendis sufficerent vires. Itaq; mutato consi-
 lio lectica, afflictus planè, Augustam Vinde-
 licorum reportatus est, ibiq; diligentia Medi-
 corum aliquantum se recollegit. Mense Augu-
 sto

*Arce Spā-
 douiana.*

*Sabinus
 in Italiā
 legatus.*

Ad terra Eclipsis Solis visa est in gradu octavo LXX
uo Virginis nonam scilicet domum cœli, quæ
ad religionem spectat, possidens. Cepit hinc
Caluinianorum factio incrementa perma-
gna in Germania, quæ res bonorum animos
vehementer perculit. Inde nata sunt scripta
polemica atq; Eristica, quæ classicum ad infi-
nitas turbas canebant. Habet hoc singulare
Eclipsis solaris in Virgine, ob Iouis in eo si-
gno summam debilitatem, in primis si à ma-
lificis infestetur, ut prænuñciat deformem Ec- *Effectus*
clesiæ propter nascentes hæreses ambitioso- *Eclipsis*
rumq; & calumniatorum conatus, conditio- *in Virgine*
nem. Quod etiam cõiunctiones superiorum *ne.*
Planetarum in Virgine factæ, tristi omine
portenderant. Interim ostendit Calvinus
publico scripto cõcordiæ ineundi rationem
quæ talis erat: Obstatulum de corporis Chri- *Formula*
sti immensitate remouendum, nisi enim hoc *Concor-*
concederetur, finitum esse cœloq; compræhen- *diæ Cal-*
di, nullam esse dissidij componendi causam: *uini.*
Facit deinde decretum: Christum, sicut in glo-
riam cœlestem semel esset receptus, ita locorū
interuallo, quò ad carnem, longè à nobis dis-
situm: Diuina autem essentia atq; virtute, gra-
tia etiam spiritali coelum et terram implere.
Hanc eius, rationem postea quidam infeliciter
secuti in his regionibus, miris eam modis in-
fellas atq; animos hominum promouere con- *Georgij*
tenderunt. 2. Decemb. decedit Francofurti *Sabini*
ad Viadrum ex hac vita caduca Georgius Sa- *mors.*
binus, ætatis anno LIII. inhumatus ante arā
summi templi. Natus is fuerat Brandeburgi

G

anno

anno 1508. XXIII. April. In adolescentiâ
 Philippi Melanthonis alumnus domesticus
 per decennium Vitebergæ, vsus præceptore
 in vtraq; lingua Francisco Burcardo Vinari-
 ense, Studium Eloquentiæ & Poëticæ in pri-
 mis excoluit, descripsitq; res gestas Caesarum
 adhuc adolescens. Philippum ad conuen-
 tus & comitia Imperij comiratus, plurima-
 rum sibi ferum vsus comparauit. Italianâ
 sumptibus principum Ell. adiens, cum ve-
 nisset Venetias, per Lucam Pomphilius
 Pont. Rom. cubicularium, in familiarita-
 tem Hieronymi Aleandri Archiepiscopi
 Oritani & Brundusini peruenit, qui ipsum
 apud Diuum Eustachium in ædibus suis lau-
 rea Poëtica & gradu Ordinis equestris orna-
 uit. Patauij in amiciciam Petri Bembi & Io-
 hannis Baptistæ Egnatij receptus, eorum
 commendatione tandem ab Aleandro comes
 aulæ Lateranensis Palatinusq; creatus est.
 Vnde reuersus in familiam Alberti Mogun-
 tini ascriptus est, nec multò post Annam
 Philippi Melanthonis filiam sibi matrimo-
 nio iunxit, vocatus anno ætatis XXX. ad
 Academiâ Francofordianam, in qua Poetas
 & Oratores magna cum laude enarrauit. In-
 ter consiliarios præcipuos coluit Ioachimus
 El. cuius iussu comitijs Ratisponensibus in-
 terfuit, in quibus ab Imperatore gradu Or-
 dinis equestris ob virtutem donatus est. Vo-
 catus ab Alberto in Borussiam stipendio
 inusitato, nouam in Regiomonte Acade-
 miam condidit. Osiandrino autem dogma-
 tibus

*Sabini
Studia.*

*Sabinus
Poeta L.*

*Comes
Palati-
um.*

Eques.

te Borussiae urbanae, redijt Francofurtum
a tribus expetitus Academijs. Annos XIII.
in vniuersum docuit. Amabant virum Al-
bertus Moguntinus, Joachimus I. & II.
Electores: Sigismundus Praesul Magdebur-
gensis, Albertus Boruffus, Iohannes, Bran-
deburgici, qui causas plerasq; latinè dicen-
das, negotiaq; ferme omnia cum legationi-
bus, ad externos reges & principes ipsi com-
mendarunt. Praeter carminum libros, qui
partim nondum editi, in bibliotheca Abbatiae
Praetorii depositi erant, & facè ab haeredi-
bus dissipati interière, exstant eius scripta
& monumenta, inter quae primum facile
locum obtinent Interpretationes fabula-
rum Ouidij, de quibus iudicant eruditi, nun-
quam se, tantam in Sabino fuisse eruditio-
nem, credere potuisse, quantam in eo libro
deprehendissent. Eum Italia est admirata.
Cum Bembo, Sadoleto, Contareno, Ludo-
nico Beccatello, & alijs viris praestantissimis
non vulgaris ipsi intercessit coniunctio. De
eo summorum virorum testimonia ad om-
nem posteritatem exstant. Inter alios
Bembus eum omnibus huius seculi poe-
tis anteponit, & cum veteribus illis com-
parat. Eobanum Hessum in carmine su-
arum sordium ad Sabini munditiem col-
latarum, suppudet: Iohannes Baptista Igna-
tius scribit: Germanos penè omnes velut
vmbra errare, hunc solùm veram gloriã asse-
qui posse, Germaniaq; sidus secundum post

*Legationes
ad vicis-
nos Reges.*

*Scripta
Sabini.*

*Iudicia
de Sabino
no.*

*Joachims
mus Fri-
dericus
educatur
Zechlini*

*Funera
continua
sunt.*

Erasmum Rotterodamum appellat. Hoc anno
no varij de impendentib. bellis rumores per
Germaniam sparsi non exiguum metum in-
cusserunt. Mortuo etiam Georgio Blumen-
thalio Episcopo Lebusiano Ioachimum Du-
cem Lign. & Brigensem submisit, qui ditio-
nem Lebusianam nomine Ioachimi Friderici
administraret. Filius is erat Iohannis Geor-
gij, ex Sophia Lignicensi natus, & iam quar-
tum decimum attigerat aetatis annum, in ho-
nestis disciplinis à Thoma Hubnero Berli-
nense, viro sapiente industrioq;, & in latina
atq; Græca lingua æquè atq; in alijs artibus
probè exercitato, quem ipsi pater præcepto-
rem asciuerat, cuius opera informatus aetate
ingenio vicit, egregiè educatus. Hunc Deus
atq; fortuna propitia ad amplissima quæq;
benignè conseruarunt, cum reliquos fratres
ex Sabina Brandenburgica Georgium, Alber-
tum, Iohannem, & Albertum II. cum filiab.
Magdalena Sabina, Hedwigè Magdalena,
Margareta, & Maria Zechlini per immaturā
mortem, breui temporis succedentis inter-
uallo, continuatis fermè funeribus fatum op-
pressisset. Spes ille erat vnica familiæ Bran-
denburgicæ, in quo acquiesceret, Georgio Fri-
derico in Franconia, & Iohanne Custrinen-
se sine sobole agentibus, spes autem exigua
restaret in Borussia. His enim principibus suo
perstitibus describebatur familia Brandebur-
gica. Creditum fuit veneficijs incantatricumq;
quorum copiā regiones illas suppetere haud
temerè asseritur, tublatos esse, ex quibus tor-
mentis

mentis subiectæ credulitati fidem fecerunt: Superstitibus, annis insequentibus, Ertmunda quidem Iohanni Friderico: Anna Maria Barnimo, Ducibus Pomeraniæ: duæ sorores duobus fratribus, & Sophia Christiano Saxoniz Electori nupserunt. Defuncto Philippo Melanthono, ambitio Pontificia principib. Augustanæ Confessionis molestiã creare cepit. Sicut enim ante annos XIII. post obitum Martini Lutheri Paulus III. Pont. Rom. in expectationem propè certam venerat, ad Romanæ Ecclesiæ gremium Germaniam reuocari posse, eaq; de causa concilium Tridentinum indixerat: Ita hoc tempore similẽ concipiens spem Pius III. Pont. continuandum istud vbiq; denunciât. Hac occasione nuncios dicit Apostolicos, Zachariam Delphinum Episcopum Pharensem in Dalmatia, & Franciscum Cõwardenũ Episcopum Zazyntiuũ ex patricio Venetorum genere, & in Marchiã cum diplomatis ablegat. Qui Berolini Electorem expectare iussi, quod ille in munitione Spandouensi continuanda totus erat occupatus. Eorum tamen non adeò magna fuit habita ratio. In literis oblatis principem Pontifex appellabat filium dilectum, quod ipsum, quamuis inde à Carolo Magno hanc sibi licenter auctoritatem & potestatem in Cæsares atq; principes arrogasse, cum antea Dominos suos salutarent, satis constaret, non tam ad existimationem quàm turpitudinem suam pertinere arbitratu est. Habito autem suorum consilio,

*Concilium
Tridentinum.*

*Legatio
Pontificia
Romæ
Berlinũ
venit.*

**Delibe-
ratio au-
lici Sena-
su.**

**An Pōt.
possit in-
dicere
conciliū.**

**Vniuer-
salis Epis-
copu.**

cum alij vehementius dicerent, alij affirmarent, concilium quidem necessarium videri, quod neq; vllō modo esset defugiendum, sed summis potius uotis experendum, verū in eo rei cardinem verti, an eius iudicatio penderet ab auctoritate Pontificis Romani, hoc imprimis seculo, quo ipse de plurimis accusatus, reusq; esset factus. Ex rationibus quidem temporum apparere, oborta religionis conerouersia, Cæsaris atq; Regum interuenisse auctoritatem, cuius adhuc recens exemplum in Sigismundo Imp. haberetur, Quod si istud cōcederetur, nequaquā tamen liquere, an is alienæ iurisdictioni subiectos conuocandi potestatem usurpare posset. Vocare Pontificem Romanum Electorem ad concilium, idq; non obscurum esse argumentum, illum sibi supremam in eo vendicare potestatem, quod illi non esse permittendum. Sin autem primatum in rebus Ecclesiasticis, spiritualibus, atq; diuinis spectaret, neq; illud approbandum, si quidem in proprias ille leges & canones peccaret. Si enim solus ipse esset vniuersalis, omniaq; in ceteros Episcopos posset, reliquos pro nihilo esse. Et cui ceteris dominari omnibus animus esset, præcursorem esse Antichristi. Negari quidem non posse, illum tantæ osim eminentiæ ius quoddam, temporum iniuria, ad se rapuisse, sed magis arroganter, quā licenter, nec sanè rationibus honestis, contra scripturam sacram, ipsorum Canones, & communis Eccle-

Ecclesie libertatem, contra quam nulla va-
leret, quantumuis longa præscriptio, neq;
certè quod ab initio uitiosum fuisset, tra-
ctu temporis posse conualescere. Quod si ta-
men casu posito, sed non concessio, ius ha-
buisset uocandi Electorem ad concilium,
id tamen hoc tempore ad Cæsarem omne
& ceteros reipub. Christianæ principes
deuolui, quandoquidem ipse cum suis rei
partes subiret, accusareturq; de plurimis,
ob quam etiam causam persona iudicis
vel superioris fungi non posset. Neq;
iam disputare de loci natura, situ atq; con-
ditione, certè principi Electori difficile in
his turbulentis reipub. motibus futurum,
tam procul à suis abesse, alijsq; se suamq;
vitam committere, in quibus parùm esset
sinceræ fidei, & à quibus iam esset præ-
iudicio quodam causa hæc condemnata, cum
non solum personis, sed & causæ tutus
esse deberet locus. Citatum enim non te-
neri ad locum non tutum comparere,
neq; se credere capitalibus inimicis, præ-
sertim cum hoc decretum iam haberent, hæ-
reticis nullam esse seruandam fidem, in quo-
rum numerum omnes nostræ addictos reli-
gioni censerent. In tali concilio penes pon-
tificem solum eiusq; approbatores decer-
nendi potestatem fore, reliquos verò om-
nes, quantæ etiam essent dignitatis, virtu-
tis, atq; doctrinæ à tractatione istius ne-
gotij, quod quidem ad singulos atq; vniuer-
sos pertingeret, excludi. Non se istud regere

Pot. Rō
rei par
res sustin
ner.

Papa
Capita
lis hon
ris.

Concilia
Pot. quas
le.

quàm hoc esset liberum Christianumq; futu-
 rum, in quo voces decisivas soli haberent
 Pontificij, reliqui verò tantum consultarias,
 & cui solus Pontifex præsideret, qui non spe-
 ctaret, quomodo salus Ecclesiæ restitueretur,
 sed quomodo suam tueretur & augetet emi-
 nentiam, dignitatem, & luxuriam, ageretq;
 id vnum studiosissimè, ne inter tot ingentia
 & enormia scelera, in Ecclesiam & repub.
 introducta, argueretur plectereturq;. Princi-
 pi verò Electori imprimis esse eò respicien-
 dum, quid reliqui in causa confessionis Au-
 gustanæ nobis coniuncti essent facturi, cum
 quibus communicato consilio statueretur,
 quod ex usu cederet repub. ne Ecclesiarum
 nostrarum status quid detrimenti caperet.
 Auditis ex ordine sententijs, in hunc modum
 legatis responsum fuit, vt princeps expresse
 testaretur, se Pontificiam iurisdictionem nõ
 agnoscere, neq; ullum ipsi ius imperandi tri-
 buere, multò minus potestatem conuocandi
 concilia, quam arroganter atq; iniuste usur-
 paret, habere, in quo pro arbitrio suo contra
 Canones Catholicæ fidei horrendas corru-
 ptelas, et manifestam Idolomoniã, atq; turpie-
 tudinem, sanctitatis prætextu, augèdi hono-
 ris sui atq; compendij causa, præscriberet &
 stabiliret, neq; in illud cõsensurum unquam,
 aut in arbitrium tale cum suis venturum. Ecc-
 lesias suas Dei benignitate ita esse constitu-
 tas, & prædicatione Euangelij veroq; Sacra-
 mentorum usu, secundum Christi Iesu Ser-
 uatoris nostri institutionem, & disciplinã
 Eccle-

*Conuen-
 tus pro-
 testanti-
 um Ordi-
 nis.*

*Respon-
 sum Pr-
 ad lega-
 torum
 citatio-
 nem.*

Ecclesiasticæ feueritate confirmatas, vt refor-
 matione Pōtificia minimè omnium indige-
 rent, seq̃ ipsum iamdudum à Pontificio Ido-
 lo Maosim ad Augustanam Confessionē proe-
 uocasse, nec sibi integrum fore, quò ad in vi-
 uis superstes esset, ab ea recedere. Mirari autē
 comprimis, quod eò progredi impudentiæ
 Pōtifex auderet, vt alieni domini principib,
 alienus superbè imperaret, qui obsequium
 in beneficio illius nunquam data fide reposu-
 issent. Petere igitur, vt eiusmodi in posterum
 literis & legationib, parceretur. Si verò Cæ-
 sar, ad quem ius conuocandi concilia ppriè
 pertineret, de eo negotio, cum vicinis regibus
 communicato, ex decreto Imperij moneret
 vel mandaret, nomini se atq; edicto Impera-
 torio pariturum. Legatis autē, quos ex splen-
 dida venetorum genere ortos, virosq; graues
 atq; sapientes esse animaduertet, omnem
 beneuolentiam singulari officiorum genere.
 nisi alterius nomine submissi essent, præsti-
 turum fuisse. Quo minus autē reipsa osten-
 deret, à Pontifice Rom. causaq; hac infami,
 cum qua sibi nihil commune veller, quarum
 illi essent administri & interpretes, inuitum
 impediri. Neq; aliud responsum fuit Iohan-
 nis Brandenburgici. Ad Albertū verò Bran-
 durgicum in Borussia missus est Iohan-
 nes Franciscus Canobius, à Sigismundo Au-
 gusto Poloniae Rege diligenter ipsi, & à Sta-
 nislao Hosio Episcopo Vuarmiensi cōmen-
 datus. In literis, quas simul attulerat, Pius
 III, Pont. Alberto titulum Borussiae Duxis
 G 5 tribuebat.

Legati
 Pōt. sunt
 patricij
 venet.

Legatio
 Pont. ad
 Albertū
 Dux
 Borussiae

*Respon-
sum Al-
berti le-
gatis da-
tum.*

*Osium Al-
bertum
oppu-
gnat.*

*Conuen-
tus prin-
cipum
protestā-
tium
Num-
burgi.*

tribuebat, quod haecenus neq; Pōrifex vllus,
neq; Cæsar Rō. fecerat, addebatq; Canobius,
per Pontificis intercessionē idem quoq; im-
petrari à Ferdinando Imp. & aboleri omni-
nò proscriptionem posse. Quibus tamen ille
cicurationibus haud adeò multum est motus,
vt conuocaris etiam Theologis præcipuis, de
illorum consilio responderet: Pontificē neq;
in causa religionis, neq; in alijs quidquam si-
bi præscribere debere. Concilium si indiceret
Imperator in Germania, vel vniuersale
vel nationale, suo loco scerebus Ecclesie
non defuturum, & cum suis affuturum.
Quod postea responsum Stanislaus Hosius,
cum intelligeret, seq; & commendationem
suam non pluris apud principem fieri, pub-
licè oppugnauit. Sed eum Albertus ad
eum modum excepit, vt facile appareret, Osium
frustrà laborare atq; sudare. Propter con-
cilium igitur: & quia in omnibus conuen-
tibus odiosè Augustanæ Confessionis exem-
plarum discrepantia ordinibus Protestanti-
um exprobraretur: Et tandem quod ipsi
Cingliani palàm ad Augustanam Confessi-
onem prouocarent, eamq; suis Ecclesijs pro-
ponerent, nec desissent, qui eius prætextu
suas opiniones Ecclesijs obruderent, fre-
quens principum huius confessionis Nume-
burgi ad Salam conuenus indicitur, Vene-
runt cò Fridericus Palatinus, Augustus Saxo,
Electores, Vuolgangus Palatinus, Iohannes
Fridericus Saxo, Ernestus & Philip. Brun-
swicenses, Vlricus Megelburgius, Christofera
Vuis.

Vuirtembergicus, Philippus Heflus, Carolus
Badensis, Georgius Ernestus Hennebergius,
reliqui misere cōsiliarios. Ioachimus El. le-
gauerat sibi Georgium Albertū Stolbergium. *Comes*
Mense Maio legati Pontificis & ipsi huc se *Stolber-*
conferunt, et quandoquidem singulos et vni- *gensis*
uersos admissi ad concilium, facta legationis *legatus*
fide, vocarent, communi ipsis nomine re- *El.*
sponsum fuit, neq; cum Pontifice, neq; cōcilio
quidquam commune habere, quiescerent igi-
tur, neq; in posterum compellatione mole-
stissima occupatissimis molestiam crearent.
Augustanæ verò Confessionis exemplaria *Principia*
cum diligenter facta collatione examinaren- *pes sub-*
tur, tandem omnium consensu atq; voluntate *scribunt*
approbata est illa sola, quæ anno XXX. Im-
peratori atq; ordinib. Augustæ oblata fuisset, *Cōfessi-*
quàm denuò superscripserunt singuli. Ediderāt *oni Aug.*
etiā superiore anno Iohānes Fridericus Sa- *anni 30.*
xo, eiusq; fratres Iohannes Vuilhelmus, &
Iohānes Fridericus III. confutationē errorū
in doctrina Ecclesiæ, eorumq; damnationes
publicauerant. Palatinus autem Elector istas
omnino damnationes aboleri cum Philip-
po Landgrauio petebat. Ioachimus vero
El. per Stolbergium ad eum se declarabat
modum, vt perspicuitatem maiorē in multis *Ioachimū*
desideraret, quæ nihil à vestigijs atq; sensu *El. de*
Augustanæ Confessionis recederet, expres- *cena Do-*
samq; aliquam huius normæ formā concipi *mini seu*
malebat, quod in Cœna Domini verum cor- *rentia.*
pus & verus sanguis Christi, non solum spi-
ritualiter, sed etiam corporaliter exhiberetur

atq;

*Augustana Conf.
crebro
mutatur*

*Qui sor-
det sor-
descat
adhuc*

atq; distribueretur, impijs æquè atq; pijs Chri-
stianis, & quidem iuxta Christi & dñi Pauli
verba. Talem declarationem candidè & li-
berè faciendam, neq; de commodis aut peri-
culis cogitandum, quin potius simpliciter atq;
directè a verbis & gloria Christi standū, ne in
Cinglianismi suspicionem imprudenter in-
currerent, & alienis peccatis cōmunicarent.
Nuper Francofurti ad Manum, & alibi sub-
inde Pontificios istud regere, singulis annis
nouam Confessionem pandi, quam tamen
Augustanam nominare non vererentur: tot
confelsiones, quot Euangelia allegari, quarū
sententiæ diuersimodè inter se pugnarent.
Hoc sibi præter omnem expectationem eue-
nire, ideoq; existimare, maiore cura malum
hoc esse auertendum, nisi offensionem DEI
grauissimam sustinere vellent. Si qui verò di-
uersum sentirent, dandum hoc illis, siquidem
medicinam saniozem ferre derectarent, vt
sensu abundarent suo: Si dissidia inde nasce-
rentur, non esse nouum & inauditum, sed à
prima inde Ecclesia sic agi, & quamuis forsan
hoc dissidium cum scandalo plurimorum &
omnium molestia bonorum, aliquorum etiā
pernitie coniunctum videretur, opi tamen
gratiæq; diuinæ confidendum, qui Ecclesiæ
suæ rebus rectius, quàm humanæ cogitatio-
nes caperent, prouisurus esset. Pari ratione
Georgio Cracouio qui ab Augusto Saxone
legatus Berlinum venerat, responsum fuit,
Iohannes etiam Brandeburgicus per Adria-
num Albinū Cancellarium diligenter mo-
nebat

nebat principes, qui Numburgi conuenerat, ut doctrina religionis contra Sacramentarios acuratè præmuniretur, hac quoque expressè inserta clausula, tam impios quam pios verum corpus & verum sanguinem Christi in legitimo Sacramenti usu accipere. Quod si in generali tantum formula acquiescerent, absque euidente hypotheseos mentione, protestari, se in nullam sectam, Cōfessionem Augustanæ aduersantem, siue illa Cinglij, siue Caluini, aut quocumque alio titulo censeretur, consentire, certumque sibi fore, in ea sententiâ ad extremum usque vitæ finem perstare. Petere etiâ, ut Smalcaldicorum articulorum ratio haberetur. Denique hoc afferre consiliū, ut peculiari appendice plenius omnia explicarentur, ne peccatum alienum approbasse, aut ad istorum sententiâ accessisse viderentur. Hæc ille in cōuentu publico. Domi autem diligenter cauebat, ne quis error diuinam maiestatem offensam teneret, qui dum altius, quam ferret humana cōditio, caput exerens, in Ecclesiâ prodigiosas opiniones introduceret, unde infinita dissidia & diuinationes existere necesse esset. Nec quidem tale hominum genus, quod Caluinianum hodie vocant, & latè regnat, pedem in suis prouincijs figere passus est. Quin imò ad exemplum Saxonie inferioris edictum publicum proponens, ei aqua atque igne interdixit, ministris Ecclesiarum ab illius farinae libris in vniuersum abstinere iussis. Sub finem huius conuentus, principes ad Cæsarem perscribunt, quid ibi sit actum, & protestantur, se DEI beneficio in

*Iohannis
Br. de
cena Do
mini sen
tentia.*

*Smalcala
dici arti
culi.*

*Cōsiliū
Iohannis
Br.*

*Caluini
ani in
Marchia
receptū
nullum
habent.*

*Edictum
pub. Ioh
bian. Br.*

*Littera
principum ad
Imp.*

*Hardenbergius
urbat
rempub.
Bremen-
sem.*

*Cōuentus
ordinum
inferio-
ris Saxo-
niae.*

ta confessione, quae ex immotis sacrae sc̄pta-
pturae, propheticae & Apostolicae, funda-
mentis Carolo V. Imp. anno XXX. in co-
mitijs Augustanis exhibita sit, constanter
perseueraturos, facturosq; ut ad illius nor-
mam Ecclesiae constituentur atq; curentur
neq; ulli opinioni, cum ea pugnant, locum
daturus: Huic se cōfessionis manu cordeq; de-
nuò subscripsisse, neq; quidquam subesse cau-
sa, quare aduersarij tam acerbis conuicijs dis-
sensiones infinitas odiosè obijcerent. Hunc
conuentum excipiebant dissensiones & tur-
bae tribunitiae clarissimae urbis Bremensis, quae
inter primas Sax. inferioris ciuitates Euan-
gelij doctrinam amplexata fuerat, & prima-
terè ad Calvinianos transiit, auctore Alber-
to Hardenbergio, sumpsitq; malū istud tan-
tas vires, ut Archiepiscopi illius urbis auxi-
lium imploraretur. Et si autem is diligenter
moneret, ut ab instituto desisteret, nihil tamē
profecit. Qua ille pertinacia motus, rem to-
tam ad principes & ordines inferioris Sax-
oniae deuoluit. Qui hoc anno Brunsvigae
mense Iunio conueniunt, eò Sigismundus
Brandenburgicus praesul Magdeburgicus le-
gatum Trautenbulium Cancell. misit. Actū
& hīc est, ut antea saepius, cum Hardēbergio,
quem, cum in viam reuocari se non patere-
tur, grauis censura atq; edictum principum
atq; ordinum, non ex urbe Bremensi solū,
sed toto etiam Inferioris Saxoniae orbe exe-
git. Ita expulsus non multò post Apoplexia
correptus obiit: In hac tristi ciuitatis forma
cum

cum magna Senatus pars metu seditionis vr-
be excederet, quidam etiam propter sinceræ
religionis studium, Daniele Burenio in pri-
mis administro, magistratu mouerentur, de
iniuria conquestum Pragam ad Cæsarem
iuere, qui Augusto Saxoni & Ioachimo
Brandenburgico Electoribus istud negotij de-
dit, vt viderent, ne quid detrimenti respub.
illa caperet, dissidiaq; in infinitum grassaren-
tur. Verum, sicut facilis est amiciciarum in
inimicicias deflexus, ita inimiciciarum in
amiciciam transitus perdifficilis esse consue-
uit, raroq; amor, quem semel contumeliosè
fastiduit, sinceræ caritatis stipendijs prose-
quitur. Itaq; actio illa frustra ad id tempus
instituta effectum nullum efficacem habuit.
Varia hac tempestate iactabantur de Luthero
atq; Philippo Melanthonè, quam ob causam,
sicut nuper in superiore Saxonia factum fue-
rat, ita principes atq; Ordines Inferioris Sa-
xonie Luneburgi conuentum habuerunt.
Creditum autè fuit de Luthero, triviale atq;
Epidemium esse mendacium, quod in Cin-
gliautorum sententiam cõcessisset, sed nec de
Philippo fides omninò fiebat, cuiusetsi literę
ad Calvinũ et alios aliud arguerent, manuscri-
ptum tamen de agitato certamine, paucissi-
mis ante obitũ diebus, mense Aprili præteriti
anni Georgio Maiori petenti, cõmunicatum,
piorũ p Marchiã recreauit animos. Quod tale
erat: Verum corpus & verus sanguis Christi
exhibetur in pane & poculo. Quæstio oritur,
quomodo Christus possit esse corporaliter in
Sacra-

*Cõmissa
rj Impo
Augusto
& Ioa-
chimus
El.*

*De Lu-
thero &
Philippo
fama
metitor*

Manu Sacramento, cum idem corpus non possit esse
scriptum in diuersis locis? Respondeo, Christus dixit
Philippi se affuturum, Ergo verè adest in Sacramento.
de Cæna & corporaliter, nec quaerenda est alia ratio.
Domini Verbum ita sonat, Ergo necesse est ita fieri.
& Per- Quod verò ad corpus attinet, Christus quan-
sona do vult, potest esse, vbicunq; vult, quare alia
Christi. iam est sui corporis & nostri ratio. De vbi-
Vbiqui- quitate non est disputandū in hac controuer-
tas Phi- sia, scholastici nō dicunt de hac vbiquitate, sed
lippi. recitant simplicem sententiam de corporali
 præsentia Christi. Deitas neq; corpus neq;
 sanguinem habet, & est coniuncta humanitati
 Christi, & est vbicq; humanitas Christi con-
 iuncta diuinitati. Et sunt Deitas & humani-
 tas in Christo inseparabiles. Ergo Christi
 corpus & Sanguis in Sacramento eiusq;
 actione sunt vbicq; iuxta verbū, Hoc est
 corpus meum, hic est sanguis meus,
 Et: Ero vobiscum vsq; ad
 consumationem
 seculi.

NICOLAI LEVTINGERI.

DE MARCHIA
BRANDENBURGENSI
EIVSQVE STATV IOACHIMO

I. ET IOACHIMO II. Prr. Ell.

Commentariorum

Partis Quartæ.

LIBER TERTIVS.

In his dissidijs nec Academia
Francofordiana ab intestina
discordia, quæ eam grauite
exercuit, & vulnus pænè im-
medicabile scholæ infixit, ali-
ena tuit. Contentione enim difficillima in-
ter Andrea Musculum & Abdiã Prætorium
orra, de libertate Christiana, de noua obedi-
tia, & bonorum operum necessitate, pugna-
tum est acriter classicis scriptis ab utraq; parte
prouocante ad Electorem & reliquos prin-
cipes Brandeburgicos. Administrabat hoc
tempore Iohãnes Georgius nomine Ioachi-
mi Friderici Episcoparũ Lebusianum, ad quẽ
Cancellarij munus in Academia illa pertine-
bat. Is pia adductus solitudine Academia
sui officij per literas seriò commonefaciens,
ad piam concordiam hortabatur, & salutem
eius sibi curæ esse non obscure sermone & le-
gatis significabat. Quin etiam rem agens sea-
tiam institutis colloquijs interfuit, attentèq;

*Dissidia
um in
Acade-
mia Frã-
coford.*

*Ioach:
Frid. A.
cademia
Franc.
Cancelo*

H

quæ

LXI:

*Fructus
dissidio-
rum.*

*Abdias,
Prætori-
us.*

*Biblio-
theca Sa-
binii.*

quæ ad eruendam veritatem facerent, explo-
ratis aliorum Orthodoxorū iudicijs, exami-
navit. Schisma hoc perniciosum illum tan-
dem habuit exitum, ut turbata Academia, ex-
acerbatisq; docētium atq; discēntium animis
vastitas scholæ sequeretur, cum iam pridem
illa Georgij Sabinii, Iodoci Vuillichij, Hiero-
nymi Schurfii, Christoferi Corneri, Ludolphi
Schraderi, & aliorum summorum virorum,
quorum illa semper fecundissima fuit, opera
potissimum florere cepisset. Abdias in aulam
evocatus, legati munus ad Polonū vicinosq;
Reges obiit, quod posteaquam aliquoties
felicissimè, erat enim sex linguarum peritissi-
mus, peregrisset, petraeus aularū, quas Tra-
gædiarum libris comparabat, qui foris auro
atq; purpura ornati intus dolorum pleni
sexcentas miserias continerent, ocium scho-
lasticum Palatij molestijs præterens, ad Aca-
demiā Vitebergensem rediit, in qua agri-
tudine cōtracta, cum videret aliud agi, quam
sperauerat, & pleriq; sibi promittebant, pri-
uatus, anno M. D. LXXII. placidè exspiravit,
cum propè biennium antè, diem & ho-
ram mortis, ex quodam somnio ab Electo-
re, ut videbatur, & alijs præfagijs monitus
præsciussset. Huius bibliotheca, quod esset ex
Sabiniana comparata, plurimum nostro ne-
gocio profuisset, nisi ab hæredibus miserè
dissipata, vnà secum tot documenta in inte-
ritum traxisset. Patria Soltquellensis, hu-
mili atq; obscuro genere natus, quod tamen
ad summum claritatis lumen & famam, glo-
rias

illa quaestu opulentissimam, virtute & ingenij monumentis perduxit. Carissimus Sabinus, cuius filiam matrimonio sibi coniunxit, Electore nuptias cohonestante, a quo demum in numerum equitum auratorum cum Lamperto Distelmeiero, Alberto Tuhemio, & alijs cooptatus fuit. Is XXVII. die Iulij scripto de bonis operibus edit confessionem, dicitq; sententiam suam esse sacrae scripturae conformem, quam qui neget, cum verbi diuini partem negare. Discernendam hanc doctrinam a reliquis penitentiae partibus, contritione atq; fide, sicut alicui ab illis sua natura differat: Seperandam ab articulo Iustificationis, ita vt segregetur a materia de causis iustificationis: Fidem esse instrumentalem causam iustificationis, qua apprehendatur & acceptetur promissio, & in promissione delictorum venia. Itaq; intra certos terminos eam vocandam continendamq; vt rem, quae necessario iustitiam fidei consequatur. Tandem in explanatione vel tractatione eius perpetuo ad vsitatam normam, congruentem cum sacra scriptura, Confessione Augustana, eiusq; Apologia, cum scriptis Lutheri, Philippi, & aliorum Orthodoxorum esse respiciendum. Ineunte aestate noua Marchia nouis turbis obnoxia metum afferebat, ne in grauius bellum erumperent. Extendit illa fines suos late ad Cassubiam vsq;: Tribus a Landeeco miliaribus occasam versus fluitus est Radeuicius, qui intersecans pagum

Eques

auratus

Confessio

Abdia

Pratorij

de bonis

operibus

*Tumul.
Abellici
in Neo
March.*

*Dissidi-
um Polo-
norum
& Mara-
chicorū.*

eiusdem nominis determinat Borussia a
Marchia qui cis Pontem iurisdictionis sunt
Brandenburgicae, qui vero e regione incolunt
Poloniae Regis agnoscunt imperium. Distat
hinc itinere unius diei arx Chorona cum
oppido Chronio, ad quam pagus pro captu
Polonorum frequens, cuius ager contermi-
nus est Radevitio, pertinet. De eo cum latius
protendatur, controuersia fuit multorum an-
norum inter Marchicos, atq; Polonos, his &
illis pari sibi illam studio iureq; vendicantib.
illi quidem excolere atq; serere soliti, hi vero
fruges, nec dum maturitate suam consecutas
proterere atq; proculcare, ne quis earum usus
esset, laborq; & spes fructuum periret. Id ter-
tio quoq; anno pro ratione agrorum ferme
factum. Saepè de eo apud Lucam Gorcanum
palatinum Posnaniensem Poloni erant con-
questi, aliquot hanc ob causam instituti con-
uentus, interposita missis ab utraq; parte, le-
gatis actiones prolixae, quae omnia irrita suc-
cessu suo caruere, neq; tamen his vel illis ce-
dere quidquam vel animi vel voluntatis subea-
rat. Itaq; vetus seruantes institutum, appere-
te huius anni vere, cotrouersos campos ma-
gna licentia vsurpantes ad usum suum proter-
uè atq; minaciter rapiebant, vim quoq; si
prohiberentur, parantes, quo consilio sclopet-
torum tormentorumq; bellicorum & aliorū
armorum, copiam subministrante Dantisco,
frequentiam in domos inuexerant. Cogno-
uerat hoc per inditium Melchior Crausius
praefectus Falkenburgensis, minas Polo-
norum

morum non leuiter aestimās. Sæpè enim ex le-
ui occasione ingens bellum natum, pernitiem
extremam vniuersæ genti attraxit. Habet
hoc singulare gens Polonorum, vt facili æquè
momento atq; motu impellatur, & in iram
vehementiorem prona, offensionem nō tam
facto efficaci quàm animo incitato concipiat
quàm non simulando vel dissimulando calli-
dè regit, sed æstuante lingua cōuicij, manuq;
atq; vultu cædes adeoq; internecionem spirā-
te, non sine infano ululatu atq; fastu incredi-
bili in absentes, vel imbelles, quorum oppri-
mendi fiduciam habet, in primis si Bachus ac-
cedat, & clausium canter, insultando præte-
ritæ calamitati, si quàm fortè intulit, extenu-
andisq; aliorum temerè viribus contumelios-
ius procaciusq; effundit. Iniquissima semper
Germanis, quorum res gestas virtutesq; ele-
nare, & in exiguo discrimine ponere, vel pu-
blicis monumentis falsitati manifestè affini-
bus, familiare ipsis est. Est enim hoc inuidiæ
propriū, cūm aliter nocere nō possit, præstan-
tiorib; maledicere. Ex suo igitur ingenio atq;
animo vires Germanorum metientes, nō mi-
nus stultè quàm iniustè, nescio quid cum vio-
lenta iniuria coniunctum, mirabantur. De
quo Crausius quàm primūm ad Iohannem
principem retulit. Qui etsi Sigismundi Au-
gusti affinis atq; Regis humanitatem bene-
uolentiamq; in se satis haberet multis docu-
mentis cognitam, ipsumq; in Marchiam ni-
hil hostile facturum iudicaret, nosset etiā Po-
lonici populi spiritus, ne tamen, casu inopi-

*Polono-
rum gen-
tis natu-
ra.*

*Poloni
oderunt
Germanos.*

H 3 nato

*Iohannis
Pr. eru-
ptio.*

*Melchior
Crausius
in-
vadit Po-
loniam.*

*Castella-
nus diri-
pit Rade-
viciam.*

nato oppressus, quoddam patriæ dedecus at-
traheret, maioribus agendū viribus arbitra-
tus, præfecto dabat negotium, vt Falkenbergios, & qui pagatim in illa præfectura habi-
tarent, ad arma vocaret, certis ex horum nu-
mero secretis, qui instrumenta rusticana ad-
messim faciendam accommodata portarent,
quibus equites aliquot præsidij loco addidit.
Crausius mira celans omnia taciturnitate,
silentio eos contrahit, quid fieri oporteat,
nomine principis edicit, & sine mora pro-
gressus irruptione concitata in agrum con-
trouersum impetum facit, quæ sunt obuia
conculcat, prosternit, solo adæquat, nihil
faciens reliquum, quod vsum in vita cōmuni
habeat, sine cuiusquam tamen alterius iniu-
ria. magna autem Polonorum molestia, qui
mericulosi extra domos elapsi, quò quæq; vel
metus vel fiducia ferret, periculo se præsen-
ti subtraxere. Præceperat autem Crausius su-
is, ne, si vis nulla intentaretur, fines Marchiæ
transirent armati, vel Polonis vllam in par-
te regni molestiam crearent. Videbaturq; res
omnis adhuc salua cum Rege atq; regno.
Interim Castellanus, qui in arce Chorona
præsidebat, in præcipitem delatus iracundi-
am, non ad Regem perscribens, eius man-
datum expectabat, nec Gorcano, in cuius
erat Palatinatu significans, præsidium eius
expetebat, sed fastu indignationeq; inflatus
sola adductus potentia Regis, sine præeunte
consilio, magna temeritate in fines Marchiæ
excurrebat prædabundus, opprimens pa-
lantes.

lantes, insectans fugientes, expugnando
uillam pratoris pagi Radeuitij, animum
suum hostilem manifesto sauitiae exemplo
prodebat, diro deinde clamore, qualis tru-
culentium victorum in bello solet esse, om-
nia complens, multa in nomen Marchio-
num proacaciter expuebat conuicia, haud fe-
renda honesto, nedum regio genere natis,
plures congerebat in praefectum contume-
lias, nil nisi tragicum exitiosumque spirans,
ad male faciendi voluntate factum ipsum ag-
gregatae crudelitati violenter astruebat. Valens
enim scelera impetu, qui dum adhuc in fron-
te calescit, nihil non audet, sed ubi pau-
latim spiritus remittentes sensimque eua-
nescentes frigere ceperunt, euestigio error
cognitus panitudinem seram temeritati
confidenti inducit. Erat tum forte prin-
ceps in arce Besouiana ad Sueuum, consili-
aque sua conferebat cum legatis Brunsvicensi-
bus quod similtas quaedam cum Electore fra-
tre, esque non leuis intercesserat, nataque
offensiones non exiguum Marchiae timo-
rem iucutiebant. Trahunt enim discor-
diae fratrum incommoda longe grauiora,
quam alias in alijs solent. & si accessio-
nes suas habeant, exitium praesentissimum
accelerant: Quanto vero sublimius eunt,
eo nocentius vires suas sine modo exerunt.
Nihil enim tantopere noxam affert, atque
is, qui ex amico inimicus redditur. Hic
ubi princeps de Castellani facto comperit,
satis sibi arbitratus causae praebitum, cur licentius

H ↑ ageret

*Simul
tas inter
Ioach. et
Iohan.
fratres.*

*Securi-
tas sem-
per noi-
sua.*

*Expedi-
tio Mar-
chicorū
in Polo-
niam.*

ageret, ratusq; non difficile futurum. Castelo
lanum incautum in potestatem suam pertra-
here, quod despiciendo vires Marthæ, cōsiliis
opibus regni, nequaquam sibi persuaderet.
Brandenburgicum aperta vi quidquā in se au-
surum. Itaq; vt securitatem sibi maiorem pro-
mitteret, eam magis magisque alendam confir-
mandamq; existimauit. Securitas enim erro-
rum atq; delictorum administra, nisi oportue-
ne vel prudentia vel fortuna subueniat, quem
semel sub fisco læticię spetis blando mellitoq;
ore cepit, non, nisi in barathrum profundit-
simum malorū in extricabilium præcipita-
tum dimittit. Præmissa igitur deliberatione
acurata moram interuenire passus, simulat
legatos se ad Sigismundum Augustum Regē
de iniurijs conquestū mittere. Francisco au-
tem Neumanno præfecto prouinciali Super-
rioris Neomarchiæ mandat, vt Arensual-
denses, Drageburgenses, Schiuelbeinenses,
Retzenses, Falkenburgenses, atq; Calificenses,
cum expedito quoq; ex paganis & nobilita-
te in illo tractu cogat, milites simul veteranos
ex præsidio Custrinensi huc ire iubet, vt re-
liquis præfint atq; ordines ducant. Neuman-
nus imperiū secutus, ōnia sub fide silentij sum-
ma diligentia administrat, & Calendas Sep-
tembris nominat, ad quas frequenter sub oc-
casum Solis cōueniāt, locumq; in vicina Fal-
kenburgo silua designat, summæ autem rerū
Melchiorum Crausium præficit, quod in ipso
singularis rerum expediendarū solertia esset,
& locorum præterea noticiam optimam ha-
beret.

beret. Tam noctem illam totam in faciendo
itum consumperant, cum sub prodeuntem au-
roram, arcem atque oppidum in conspectum
habuere. Antequam vero cum vniuersis co-
pulis moueret, in orationem loco atque tem-
pori conuenientem ingressus, paucis monuit
Crausius ex equo, qua de causa in fines Polo-
niae armari principis mandato duceretur. Ca-
stellani deinde iniurias, contumeliasque &
minas exposuit, cuncta in scio Rege, propria
auctoritate, fastu non ferendo contemptuque
in nomen Germanorum fecisse. Recensuit
quot modis princeps ab isto esset laesus, Mar-
chiaque in ludibrium deuocata. Nisi his debi-
ta seueritate contraheretur malis, alios sibi li-
centiam sumpturos consimilia vel etiam
atrociora cum pernitie reipub. Marchiae
patrandi. Vnum Castellanium, auctorem esse
horum omnium, hunc peterent vnum, quem
si in potestatem suam pertraxissent, suo of-
ficio perfunctos iri. Istum documentum fu-
turum alijs, ne similia attentarent, Quod si
elaberetur, vel a ciuibus defenderetur, ab illo
vim omnem in Choronaos verterent, op-
pidum & arcem incenderent, cuncta diripe-
rent, interfectisque obujs ciuitatem solo adae-
quarent: reliqua victori in praedam concessu-
ra. Quid praeterea fieri vellent, suo se loco si-
gnificaturum, in praesentiarum continuato
cursu citati, quantum nixu, quantum pedibus
possent, arcem inuaderent. Erat illa nul-
lo egregio opere vel insignis vel munita, for-
mae simplicioris, natura tamen loci facile

*Oratio
praefecta
ad Mars
chicos.*

*Causa ex
peditione
nis.*

*Arx Cho-
ronae.*

H s imma

*Crausii
soleria.*

Imminentis aditum præcludebat. Intra paludes enim lacusque piscatorios sita difficilem sui copiam facere videbatur. Sed nihil est tam arduum, quò non virtus vel per se, vel astructa perspicaci circumspectaque diligentia penetraret, in primis si fortuna, quæ ut plurimum his dominatur, comes assistat. Iam præmissi erant, qui exeuntes arce obseruarent, atque carperent, portasque interceptas tuerentur, eò usque, donec subsidium opportunè mitteretur. Adhuc somnus securos planè, & in prospero successu latos oppresserat, & quia summo mane armenta in agros agebantur, istud quoque oportunitatem rebus gerendis afferebat. Itaque à specularore signo dato ex lateribus surgentes, vno impetu in pontem irruunt antesignani, quos conspiciens portæ custos, rupto ponte, clausisque portis Castellani excitat. Ciues etiam, qui periculo proximi erant, hostium aduentum senserant. Plena erant omnia tumultu, audiebanturque dissoni clamores querentium atque plorantium, pro ut cuique vel dolor vel animus suggererat. Interim Crausius ad arcem mouet, simul partem copiarum ad oppidum ducit, militemque inter oppidum atque arcem interponit, ut quibus Castellano ferendi auxilium, vel consilia comunicandi materia adimeretur. Sæpè enim hostis vel exiguus plurimum incommodat, si fuerit contemptus. Maturandū igitur ratus, antequam ex terrore insperato respirarent, ne receptis animis fortius postmodum agentes maiore clade victo-

cia

eiā constaret, vel rebus infectis cum pudore
discedendū foret. Multum enim celeritas in
bello apud securos potest. Oppidani suū peri- *Oppida-*
culū intelligentes, neq; deliberationē amplio- *ni sese*
rem neq; moram interiū ciebāt, sed sine armis *dedunt*
egressi supliciter manus ad præfectū tende- *sine com-*
bāt, voce atq; vultu significantes, in potestate *ditione.*
eius se futuros, precantes ne extrema experiri
cogerentur. Verbis facta addunt: Consul vno
atq; altero sclopeto in vestibulū arcis eiaculato
restabatur, cuius causā Castellani nequaquā
probare, eumq; pro hoste reipub. habere. Lu-
eret ipse suo malo, qui malū inferre alijs stulta
temeritate non dubitasset. Missi deinde com-
muni nomine legati, qui deditiōnem oppidi
facerent, & in verba principis iurarent, seq; et
omnia ipsi permitterent. Cogit sæpē extre-
ma necessitas, quæ rebus florentibus ne quidē
in mentem veniunt. Non sunt accepti in fi-
dem, hoc tantum ab ipsis postulatum est, ne
sua consilia vel auxilia Castellano ferunda ope *Responsa*
aggregarent. Habituros eā ratione pacē atq; *Crausii*
securitatem, quāuis satis constaret, illos ho- *ad petita*
stili incurfioni in fines Marchiæ interfuisse, *oppida-*
nec seriō pacem petere, sed seruire tempori *norum;*
atq; loco, ne cum Castellano perditum
irent. Sed principem acquiescere ipsorum
excusationi, factumq; Castellano potius,
quā ipsis ascribere. Coactionē enim potesta-
tis sæpē plus posse, quā p̄pensā voluntatem.
Si verò alia cuderēt, ea in illorū caput atq; per-
nitiē redundatura. Sic enim ex ōni parte pa-
ratum esse, vt effugiendi facultas nulla esset
relictā

relicta. Si venirent in arbitrium victoris, postea nullam fore spem veniæ, cuncta obnoxia exitio extremo futura. Esse principis sui mandatum, si ad vim spectarent, ut nulli parcerent, caesisque qui arma ferre possent, oppidum solo adæquarent. Beneficium hoc esse principis clementissimi, quod adhuc vitam agerent, quod civitas esset incolumis atque integra, nequaquam ipsorum merito. Ad quam rem si studiis tranquillitatis publicæ serijs aliquid adiumenti afferrent, sibi ipsis rectius prospecturos. Proinde quiescerent, suisque rationem haberent, & pacem serio colerent, neque Marchiæ posthac vel principi eius molestiam amplius crearent. Illum enim, qui aliorum oia turbaret, nihil aliud agere, quam quod sibi negotium faceretur. Castellanus ubi vidit, in quem statum res suæ deuenissent,

Castellanus viriliter repugnat.

se anima præsentiore agens, portas obseravit, claustra sepsit impedimentis, tormentaque bellica in hostem impulit, non tam ut obsidibus metum inijceret, quam oppidanis de superijs sibi ferendis signum daret. & occasionem effugiendi captaret. Postquam vidit omnia esse desperata, desertum se a suis, adeoque proditum, nullum esse elabendi locum, inui-

Castellanus sese dedit in potestatem Joh. Br.

tus plane reluctansque, mærens atque gemens, bene castigatus bombardæ ictu ab eo, cuius domicilium destruxerat, cum familia sese dedit precatus, ne vim sibi facerent, custodiasque nobili dignas ponerent, futurum se in potestate principis, quodcumque is de se statueret, æquo animo passurum. Solus scriba, obsidij

obsidionem praesentens, navi piscatoria hos-
tem fugiendo elusit. Capto Castellano ar-
cem adorti, cum ex lignea potissimum mate-
ria constaret, securitus fundamentum eius
euerterunt, ita ut ex parte praecipuus iret, ex par-
te ruinam minitaretur, direptis quae usui ho-
minum opportuna essent. Oppidum deinde
sine cuiusquam iniuria ingressi, inuitatimque
a ciuibus, amice per domos, et hospitaliter tra-
ctati, ante Solis Occasum manibus excesserunt.
Castellanum verò curru imponitum vili-
ori, datisque custodibus Falkenburgum pertra-
xerunt in arce asservandum. Haec ut gesta erant,
Gorcanus ad Sigismundum Augustum mature
perscribit, qui ex pluribus idem edoctus, gra-
uius subesse periculum autumans, mandat ip-
si ut habito delectu in Palatinatu suo, qui ar-
ma ferre possent, contrahat, simul quingen-
tos Tartaros mittit, qui per praesidia in finibus
distributi prouiderent, ne regnum cladem ali-
quam acciperet. Persuasum est Polonis, Tar-
taricum nomen omnibus esse formidabile.
Sunt enim natura bellicosi, truculenti, atque
feroces, ad fundendum hauriendumque sangui-
nem proni, in armis exercitati, inferendis
vitandisque ictibus telorum egregij, tam fugi-
endo quam contra cundo insequendoque victo-
res ut plurimum, ubicunque imperum faciunt,
enormia saevitiae exempla statuunt, quibus
alijs terrorem metumque iniungunt. His auspicijs
Poloniam totam vastarunt, Vngariam popu-
lati sunt, Silesiam inualerunt tanto successu,
ut editos tumulos ex cranjs intersectorum

*Polono-
rum in
Palati-
natu Pos-
nanien-
si dele-
ctus.*

*Tartari
sunt for-
midabilis
Poloni-
nis.*

non

*Tartari
fermè
victores*

*Falken=
burgi si-
tus.*

*Legatio
Sigismū*

non procul à Lignitio, colles ex corporibus
cursorum construerent, utresq; atq; saccos
auribus implerent, tantumq; incuterent for-
midinem vniuersæ Germaniæ, quantã antea
vix vnquam perceperat. Ex quo tempore Po-
lonis grauis esse ceperunt Tartari, quos vix
sustinent hostes, socios verò ad difficillima
bella in maximis victorijs reportandis cupi-
de experunt. Intexim Iohannes Brande-
burgicus edictum proponit publicum, vt
nobilitas æquè atq; ciues in armis essent, mi-
litem quoq; gregarium confectibit, & Falken-
burgo imponit. Etant Poloni in omnẽ oc-
cassonem intenti, si facto impetu oppidum
in suam redigere potestatem, & Castellatum
carceri inclusum liberũ præstare, labẽq; genti
Polonorum aspersionem vel vicisci, vel pari Ger-
manorum clade delere possent. Crebros itaq;
speculatores emittebant, qui nunc soli, nunc
cum alijs ciuitum res inipicerent, simulq; peri-
tiam regionis acquirerent. Situm est Falken-
burgum in planitie procliu ad editos mon-
tes, ex quibus longè lateq; prospectus patet,
oppidum vallo, fossis & muro mediocriter
munitum, vim hostilem diu sustinere non
potuisset, prata camposq; interluit Dragus
amnis magna ex parte mœnia circumeundis
amplectens. Nondum ad apertam vim des-
censum erat, utrisq; pugnam atq; bellum stu-
diosè declinantibus, cum Sigismundus Au-
gustus Rex Custrinum ad Iohannem Bran-
denburgicum legatos mittit ex postulatum
de facta vi atq; iniuria, sibi, regno, atq; no-
mini

mini Polonorum. Non rectè ipsum fecisse, *di Augus*
qui inscio Rege in fines regni hostiliter ex- *sti ad lo*
turrisset: clientem atq; subditum suum fide- *hannens*
litatis sibi iuramento obnoxium ad terros *Pr.*
carceres rapuisset: Præterea Arcē, quæ esset *Pr.*
Impetū Polonici in contemptū Regis expu-
gnasse: Abegisse prædam: Violasse fædus
antiquum, quod sibi cum Brandenburgicis
intercederet: Rupisse tot annorum amici-
ciam: labefactasse affinitatis ius: turbasse
reipub. statum. Postulat igitur, ut captivum
dimittat, & omnia in integrum restituat, deq;
vi atq; iniuria illata sibi æquis conditionibus
satisfaciat. Si renuat, bellum indicit. Addit
& hoc, Falkenburgum cum præfectura ad
regnum Polonorum iure feudi & superioris
potestatis pertinere, & quia princeps læsæ
maiestatis accusetur, reusq; sit factus perdu-
ellionis, Falkenburgum ad fiscum regium,
principe iure omni, quod habuisset hætenus,
penitus excidente, reuocari. In primis vrget,
Castellanum captiuitate exemptum libertati
reddi. A quo si quid peccatum foret, debi- *Respon-*
tam eius animaduersionem Regi, qui impe- *sium lo*
randi puniendiq; ius habuisset, fuisse commit- *hannis*
tendam, neq; etiam de æquitate illius quem- *Brandem*
quam rectè vnquam conquestum. Princeps *burgici.*
legatis benignè habitis in eam sententiã re-
spondit, vt ostenderet, se Regis offensionẽ nõ
leuiter æstimare, dolere autẽ cõprimis, rem eõ
esse deuētã, quod cogeretur infesũ potius quã
amicũ eius animum erga se experiri. Semper
enim magnificè affinis beneuolentiã, quam
ante hac multis modis cognitã atq; perspectã

habuisset. Orare etiam, ut eam erga se retine-
ret semper, quam aluisset prius mentem. sar-
ctam rectamq; nec falsis rumoribus inuidios
se sparsis crederet, neq; se ab alijs incitari pa-
teretur, adduciq; ut aliter de se sentiret, quam
de principe amico. Non bellum parare, sed
pacem serio affectare. Si quis tamen inferre
arrentaret, quicumq; is esset, vim vi coacta
necessario propulsandam. Regem recte face-
re, quod prius causam cognosceret. De Fal-
kenbugo se iam in medium relinquere. Quo
nomine tenuisset hactenus, in posterum quoq;
bona fide retenturum. Si quis id in suum vel
alienum arbitrium pertrahere conuideretur,
arma sibi non defutura, quibus se suaq; de-
fenderet. Castellatum hostem suum carceri
se plane coactum inclusisse, quod animum
hostilem non vno facto atq; modo in se de-
clarasset, minatus autem esset longe atrociora.
Quod igitur in hanc calamitatem peruenisset,
sua ipsius culpa fieri. Esse enim quemq; suae
fortuna fabrum. Armata vero manu in Po-
lonia fines irruptionem fecisse, ut redderet
aequiualens Polonis. Illos enim prius longe
infestiore impetu suum agrum depopulatos
manifesto facto, sed malo exemplo in res atq;
corpora suorum seuisse. Inuriam propul-
sasse non intulisse: Vim profligasse, non te-
nisse. Sibi enim non solum esse tuendos suos
ratione officij, fidei, atq; conscientiae, verum
etiam prouidendum, ne talis licentia in con-
suetudinem abiret, vel alij consimile quid
tristiore forsan euentu, latiore autem ipsis suc-
cessu

*Causa
quare Ca-
stellanum
oppugna-
uerit.*

cessu tentaret. Nemini nocuisse, quamuis satis constaret, Choronzos sat sibi causæ dedisse, & priori interfuisse incursioni hostili in Marchiam. Vnum Castellanū auctorem atq; Ducem turbarum istarum petiuisse, ipsi parari retulisse. Cum Rege atq; nomine Polonorum amicitiam sibi permanere integram. Quod si Rex non acquiesceret suis rationibus, permittere se rem omnem arbitris delectis nationis Germanorum atq; Polonorum, qui de ea exactè cognoscerent. Bellum ab Rege affine atq; amico nequaquam expectare, quin ab eo omnem sibi beneuolentiam polliceri, quam ut retineret, in eo nihil reliqui facturū. Interea Castellanus, quod peccasset, suo malolueret, essetq; documentum alijs, ne idem in posterū attentarent: Si tamen daret, qui idoneè sponderent atq; cauerent, facturum se, quod Regi visum esset. Cum quo, sicut nihil sibi offensionum, quod quidem sciret, hætenus intercederet, ita posthac, officia quantacumq; à principe Germano proficisci possent, semper præstiturum. Inter has actiones Elector, qui gratia & auctoritate apud Regem, cuius sororem matrimonio sibi copulauerat, multum valebat, missis legato Regem placare et fratri reconciliare studebat, laborabat etiam sollicitè Georgius Dux Brigenfis in Silesia, qui cum Barbara Electoris filia coniugium contraxerat, sed negotium omne penitus transigi viuo Rege atq; principe non potuit. Castellanus autem tandè facta spon-
sione, datisq; prædibus, nihil in principē vel

Castellanus auctor turbarum.

Actiones cum Polonis.

I

Mar.

Marchiam hostile unquam vel cogitaturum
 vel per se aut per alios facturum. cum gratia
 dimissus est. Mense Augusto Anna Mauriti
 Saxonis filia nubit Vuilhelo principi Au-
 riaci, Comiti Nassouio. Solennitatem nu-
 ptiarum Lipsiæ peractam Elector cum splen-
 dido comitatu cohonestauit. Patrem Iohan-
 nes Georgius Brandenburgicus secutus, in
 gratiam Augusti Saxonis virtute militari
 equestre certamen instituit, cuius tamen glo-
 riam Augusto non inuitus concecit. Cepit
 tunc nobilis illa amicitia inter Augustū Sa-
 xonem atq; Iohannem Georgium Brande-
 burgicum, quæ succedentibus annis tot illu-
 stribus exemplis atq; documētis mutui amo-
 ris confirmata, celebrataq; per vniuersam
 Germaniam, et regna vicina, III. die Decemb.
 legati Ferdinandi Imp. Berlinum veniunt
 ad Electorem, & de filio Maximiliano suc-
 cessore in Imperio deligendo cōsiliū peti-
 tione temperatum afferunt. Ad diem XVIII.
 Ianuarij incoatur Tridenti concilium, cum
 aliquantō ante Pius III. Pont. Rom. qui in-
 dixerat, obiisset. Venerunt eō plurimi ex sa-
 cro ordine, ex Brandenburgicis nemo adfuit.
 Circa quod tempus impensis atq; liberalitate
 Alberti Brandenburgici, in Borussia Ducis,
 Biblia in Polonicam linguam transferuntur,
 idēq; opus religiosum Vitæbergæ in ædibus,
 quas vocant Parrochiales vulgō, absoluitur.
 Conscriptæ etiam sunt Magdeburgi, Vuis-
 mariæ, Lemæ, atq; alibi Centuriæ Ecclesiasti-
 cæ, opus diuinum, nunquam satis laudatum.

*Nuptie
 Vuilhel-
 mi Nas-
 souij.*

*Nobilis-
 simum
 par ami-
 corum.*

LXII.
*Conciliū
 Triden-
 tinum.*

*Biblia in
 Poloni-
 sam lin-
 guam
 versa.*

con-

continens statum Ecclesiae, adeoque totius rei
pub. ab anno Christi nati, usque ad Carolum
Magnum eiusque haeredes, per Africam, Asi-
am, atque Europam, auctore imprimis Flacio
Illyrico, Iohanne Vvigando, atque Musaeo.
Magdeburgenses, etsi post obsidionem solu-
tam pacis publicae per Imperium securitate
fruerentur, absolutionem tamen solennem a
proscriptione abolita, quamvis tantopere ob
eam in omnibus comitijs sollicitarent, eò quod
Carolus Imp. in Hispaniam concesserat, &
alia multa impedimenta inciderebant, quae mo-
ram insperatam interijciebant, impetrare non
poterant. Cum autem ad Ferdinandum re-
rum atque Imperij summa pervenisset, & de-
creto Senatus atque tribunorum plebis, legati
Pragam in Bohemiã Georgius Geritius Pro-
contul, Franciscus Pfeilius reipub. consiliarius,
& Henricus Marcellus Secretarius, communi
nomine ire iussi sunt. Ex Senatus consilio quo-
que a Sigismundo Brandeburgico Antistite
petitum, ut hanc sibi causam habere commenda-
tam modisque omnibus promovere non granaretur. Etsi
autem civitas maxima ex parte ad huc in deten-
sione fidei Augusti Sax. contineretur, nihilominus
tamen, quod ad se quoque pertineret, de eo
ad Electorem Brand. parentem retulit, profecitque
ut literis commendatitijs aditum Magdebur-
gensibus faciliorem ad imperatorem novum pa-
raret. Ipse vero suo nomine illis comites le-
gationis attribuit, Christoforum Mollendorpium,
et Paulum Pratorium. Qui cum causam suam adueto ex-
posuissent, in curiam aulae Senatoriae secretiorē,

*Centuriis
Ecclesiarum
Sica.*

*Legatio
Magde-
burgensium ad
Ferdinandum Imp.*

*Ioach. Eb-
er Sigis-
mundus
Praesul
Magd.
interces-
sunt pro
Magde-*

I a in

*Ferdinã
di Imp.
oratio ad
Magd.*

*Diploma
absoluti
onis à
proscrip
tione.*

introduciti, vocatiq; sunt simul Magdeburgē
ses, qui præmeditatam conceperant oratio
nem, quam apud Imperatorem haberent. Sed
Ferdinandus ipse tum æquitate causæ, tum
principum intercessione motus, interpellās
absq; prolixiore præfatione: Scitis, inquit,
hanc vos causam diu exercuisse, & sanè si ius
strictū persequi in animo constitutum esset,
amplissima præbita fuisset materia, maiore
seueritatis rigore in vos animaduertendi.
Quia verò Elector Brandenburgicus, et Anti
stes Magdeburgicus tanta sollicitudine vestrã
agant causam, ad has rationes negotiū om
ne deuenire passus sum, & vestram rem pub.
omnesq; eius ciues, in meam et Imperij fidem
receptos absoluo, liberostq; à proscriptione,
aliorumq; omnium iniurijs violentibus, qui
bus obnoxij eratis expositiq; pronūcio, om
nemq; securitatem edico atq; præsto, Vestrum
erit in posterum, ad exemplum reliquorum
ordinum & ciuitatum Imperij, vestra consi
lia & actiones maiore obsequendi studio
conformare. Id si feceritis, mea quoq; vobis
clementia non minus atq; reliquis perpetua
& æqua constabit. Quod cum data fide in se
recepissent, gratiasq; egissent paucis verbis,
promittentes futuros se posthac semper in
potestate Cæsaris atq; Imp. facturosq;, quod
fideles ciues in omni officiorum debitorum
genere deceret, porrecta dataq; manu diplo
ma absolutionis illis communicauit. In eo
ciuitatem Magdeburgensem vniuersam à
proscriptione absoluit potestate Cæsarea, &
in

in suam atq; Imperij gratiam recipit, data se-
curitate corporis atq; bonorum omnium, in
honores etiam talis priuilegijs, antea à Cæ-
saribus concessis, sacra q; libertate hæctenus
vsurpata, et dignitates pristinas, quas proscri-
ptio sublata in discrimen alienumq; arbi-
trium vocauerat, reponit, hac tamen conditi-
one, vt capita pacificationis, quæ non expressè
remissa sint, impleant, & in posterum seruent,
& fidem obedientiamq; debitam Cæsari atq;
Imperio præstent, se q; sistant omnibus, qui
propter bella præterita habere se aliquid in
eos iuris existiment. Præcipit tandè cunetis
Imperij Ordinibus, vt pro ciuibus Imperij
agnoscant, atq; habeant, nullo modo lædant,
sed secundum huius normæ tenorem defen-
dendos suscipiant, suisq; legibus, libertate, et
priuilegijs viuere permittant sub pæna statuta.
Ita tandè cura periculoq; ingenti vrbs Mag-
deburgensis liberata, magnam sibi laudem
& vniuersæ Germaniæ lucrifecit. Sed hac lo-
licitudine ciuitas soluta, in aliud insperatum
incidit malum, quod etsi priori par non erat,
nisi tamen tempestiua interuenisset Senarus
prudencia, ciuitatem maxima calamitate in-
uoluisset. Vocauerant illi Tilemannum Hese-
husium Theologum ad munus docendi in
templo, quod Diuo Iohanni sacrum est, &
aliquanto post inspectionem totius Ecclesiæ
scholæq; deferunt. Orta autem dissensione ob
uocationem Iohannis Vuigandi, propter
scholasticas turbas, articulos Luneburgicos,
& alia eius generis, res euentum illum habuit

*Nonæ
turba
Magde-
burgi or-
ta.*

*Tilemā-
num Hese-
husius.*

*Scriptū
pub. Se-
natus
Magd.*

ut Heshusius cum aliquot Ecclesie mini-
stris in exilium mitteretur, & ciues non pau-
ci inde cum Martino Geritio Proconsule
emigrarēt. Ab ea dimissione publicat Sena-
tus scriptum, in quo facti sui rationem red-
dit, seq̄ ad vltiores tractatus coram legiti-
mo iudice offert, & has imprimis adducit
causas, quod Heshusius benemeritos de Ec-
clesia ministros Verbi DEI, & pace belloq̄
in difficillimo ciuitatis statu probatissimos
opprimere, & alios homines inquietos, in-
tolerabiles, & suspectos intrudere: quod
magistratum iure suo, quod commune cum
alijs rebus pub. Imperij haberet, in consti-
tuendis Ecclesie ministris priuare voluisset,
quod potestatem clauium Ecclesie in abusum,
ministerium etiam in contemptum deuocare,
nouumq̄ Pontificatum atq̄ Tyrannidem
Romanam introducere, & seditionem exci-
tare inter ciues suos contra Senatum atten-
tasset. Huic accusationi opponit Heshusius
refutationē prolixā, et acerbē scriptā, docetq̄,
quorū modis non sine graui iniuria sit læsus.
Huic respōdet Senatus copiosē. Et quia Hes-
husius Franciscum Pfeilium, & quosdam mi-
nistros Ecclesie, Rectorem quoq̄ scholæ no-
minatim perstrinxerat, illi singillatim scri-
ptum publicē edunt, diluuntq̄ obiecta, cum
nihilominus maxima pars ciuium æger-
rimē Heshusii expulsionem ferret, multi et-
iam ab vsu Cænæ Dominicæ abstinere, es-
setq̄ difficilis omnino reipub. ad ministratio-
nem status. Huic vt mederetur Nicolaus Amb-
storffius,

storius, euulgato libello in laudem illius in-
clitæ reipub. exspatiatus, vniuersos ad con-
cordiam hortatur, & Heshusio nullam esse
factam iniuriam, quibusdam adductis in me-
dium argumentis, probare nititur. Quem
ille excipiēs, argumēta eius ad amissim p̄bē
examinata refellit, et tandē ad iuditiū Ecclesi-
asticū & Ordinarium, cui viri nobilitate atq̄
doctrina præstātes interfint, solēniter appel-
lat. Et quia Heshusius Senatū atq̄ ministros
Ecclesiæ impricatis eo nomine traduxerat,
quod à vera religione defecissent, illi commu-
ni cōsilio ad confessionē snā, ante annos duo
decim XIII. die April. editā, Augustanā quoq̄
anni tricesimi, articulos Smalcaldicos, Luthe-
ri Catechismos, puocant: De iustificatione
etiā, de bonis operibus, libero arbitrio, Cæna
Domini, Persona Christi, & Adiaphoris or-
dine suam sentētiā explicant. Subscripsēre
ijs ministri Ecclesiæ XIII. cum collegis scho-
læ XI. Diximus antea de conuentu principū
Inferioris Saxonie Luneburgi habito. Huius
edictum publicatum Heshusius frequenter
pro concione libereq̄ taxabat, non sine
offensione Senatus, qui Sigismundum An-
tistitem nequaquam in afflictā aliās satis ci-
uitatis conditione irritandū putabat. Et qui-
dem non frustra: Ille enim de Heshusio cum
recessit, Trautenbulium Cancellarium ad
Senatum ablegat, cum his mandatis: Cupe-
re se ex illis cognoscere, an in potestate eorum
sit Heshusius, obtinereq̄ possint, vt in posterū
ab istis inuectiuis abstineat. Si ipsis desit

Nicolaus
Ambs-
dorff cō-
tra Hes-
husium.

Sigismundus
de Episcopo
Magd.
legatio
ad Sena-
tū Magd.

¶

huius

*Constan-
tia Hes-
busti.*

*Bellum
inter Da-
num &
Suecum.*

*Joh. Br.
audit,
qua non
vult.*

huius rei vel voluntas vel facultas, principem cum ordinibus inferioris Saxoniae eas rationes habere paratas, ut modestius sese gereret. Sed is neque his minis, neque precibus Senatus motus, in sententia perstans, nihil ab instituto remittebat, his quidem inter alia describens encomijs edictum illud: Esse ab ebrijs crapula nondum digesta priore conscriptum. Hoc anno cepit bellum inter Fredericum Daniae & Ericum Suetiae Reges, quorum uterque habuit in ascendente natiuitatis suae Virginem, alter tamen Martem in Leone domum duodecimam occupantem; alter vero Martem in Geminis retrogradum, tenentem supremum caeli angulum. Multa de pace inter hos Reges firma, aequis conditionibus facienda, à Brandeburgicis Sterini, Colbergi, & alibi sunt acta. Usitatum erat Iohanni principi, ut sub veste ficta alienae persona iter saepe ingrederetur, capteretque hominum colloquia, ex quibus, quae volebat, quaerendo discebat. Cùm igitur uterque Rex auxilia peditum atque equitum in Germania conscriberet, is simulans se ex Silesia in Daniam iturum belli causa, diuertit in publicum hospitium ad prandiũ in agro Sternburgensi: In mensa per absentiam mariti ex hospita inter alia de principe percontatur, quae verbis in eum grauioribus inuecta licentius taxare nunc eius auaritiam, nunc increpare nimium eius in aedificandis propugnaculis studium cepit: iniuste cum facere, qui non solum cereuisiae tributum, sed etiam fru-

mento vectigal imponeret, nihil ferme ha-
 bere subditos proprium, vnde non aliquid
 abraderet. Honorem atq; securitatem cue-
 nisse antiquitus principibus ex populi opi-
 bus & grata obediētia, nunc tantum infelici-
 bus fortunis inhærere, ex quibus exitiosæ ri-
 xæ persæpè orirentur: Illorum diuitijs sub-
 ditos ad egestatem redigi. Miserum verò, illos
 delitijs atq; voluptatibus affluere, subditos
 vndiq; teri lamētis atq; tristi inopia: Princeps
 sat se pro loco atq; tempore, profecisse arbi-
 tratus, aliud sermone interponens, opus sibi
 esse, ait, conuētū nobilis illius pagi. Lobenus
 haud cunctatus hospitium ingreditur, vbi
 conspicit, facile principem ex facie agnoscit,
 ideoq; debita reuerentia atq; subiectione adit
 atq; compellat. Hospita quid ageretur con-
 spicata, & in metum, ne quid tristius sibi ac-
 cideret, cōiecta, serò pænitere cepit sermonis
 incogitantius egesti, abiectaq; ad pedes
 principis, veniam dementiae lux ab eius cle-
 mentia suplex petit. Princeps in risum effu-
 sus, lator, inquit, me ista ex te audire, quæ a
 meis consiliarijs nunquam eram auditurus,
 iubens bono esse animo: non enim esse boni
 principis meminisse iniuriarum, quas priua-
 tus accepisset, eiq; facile ignouit. Visum fuit
 in hoc loco pauca de natura atq; moribus in-
 colarum Marchiæ aspergere. Ingenia gignit
 satis felicia atq; acuta, quod autem ad frugem
 istam, quam prima facie promittūt, raro per-
 ueniunt, fit plerumq; vicio disciplinae dome-
 sticæ, quod non creditur, nullam ætatis par-

*Princi-
 pum ve-
 terū cō-
 suetudo.*

*Clemens
 tia Princi-
 cipis atq;
 humanitas.*

*Ingenia
 Marchi-
 corum.*

4 7 tem

rem virtuti incongruam aestimari. Tenacius
 enim matres simplicioris antiquitatis instituta,
 accepta a maioribus, conseruant in sermone, in
 cultu, atque moribus, quod alienae consuetudinis
 expertes, ea tenent firmiter, quae primo didice-
 runt vel consueverunt. Magni autem interest,
 quos quisque audiat quotidie domi, quibus cum
 loquatur atque conuersetur a puero, quemad-
 modum patres, matres, paedagogique sese ge-
 rant. Scholae quidem sunt apertae egregiae bono
 consilio hinc inde Berolini, Brandenburgi, Solt-
 quellae, Francofurti, Stendali, Gardlegii, Prens-
 lauij et alibi, multa tamen his impedimenta
 atque obstacula inferuntur. In locis vero infe-
 rioribus multo licentius peccatur. Comple-
 xionis ferme sunt vel cholerae, unde in ebyri-
 rates, pugnas, altercationes, et similia facili mo-
 tu impelluntur, & ad bella frequentes ferun-
 tur, in quibus ob virtutis praestantiam egregiam
 operam nauant: nostro seculo Iacobus Schu-
 lenburgius, Ioachimus Robelius, Georgius
 Blanckenburgius, Iohannes Buchius, Hen-
 ningus Plubus, Otto Hachenius, & alij non
 pauci in bellis Duces praefecti res maximas
 gesserunt. Si accedat Melancholia, non solum
 virtute militari, sed etiam doctrina excellen-
 tes profert, ex his nostrum seculum protulit
 praeter alios Georgium Sabinum, Martinum
 Chemnitium, Iohannem Copum, Abdiam Prae-
 torium, Paulum Praetorium, Matthaeum Hostium
 Andream Calichium, Michaelē Haslobium,
 Christoforum Strummeliū, Urbanū Pizrium.
 Et habet hodie aula atque Academia, quorum
 memo-

memoria aeterna grata erit posteritati, Chri- *Præstan*
 stianū Distelmeierum, Chemnitium, Copos, *tes do-*
 Cunonem, Rademānos, Stralsium, Pistoriū, *ctrina.*
 Ebertū, Hubneros, Goldbecos, Stoppelium,
 Krumkrugerū, Mitionem, ne plures alios re-
 gerā. Neq; respub. carēt gubernatorib. om-
 ni laude ob virtutē atq; doctrinā dignis, neq;
 vlla est Marchiæ respub. in qua nō in Senatu *Respubli-*
 viros doctos, sæpē doctissimos, inuēias. Qui *ca.*
 sunt ex nobilitate Martiæque atq; Mineruæ
 addicti, et docti et bellicosi, tam sciētiarū quā
 virtutū excellentia præstantissimi euadunt, *Nobilia*
 Inter ciues etiā plurimos non solum, q sunt *tas Mar-*
 ōninō honesti, sed etiā operarū Mechanicarū *chica.*
 reperias, qui aliquam linguæ latinæ noticiā,
 aliarumq; rerū ingenuarū cognitionē habe- *Ciues.*
 ant: Aut sunt complexionis plerumq; phle-
 gmaticæ, vnde ferme in desidiā, & ocia fe-
 runtur, nec eam alacritatem in gerendis, nec
 industriam in perficiendis rebus præstant,
 quo nomine aliquandō malē audire cepe-
 runt. Hinc morbis non rarō obnoxij sunt, *Aut fund*
 ad quam rem multus piscium vsus aliquid *Cōplexi-*
 adiumenti afferre, propter cachexiam, qua *onis*
 sæpē laborant, videtur. Extra hanc condi- *phlegma-*
 tionem positi, non solum in ijs est sanitas *tica.*
 firma, a qua functiones omnes integræ incul-
 patæq; proficiuntur, sed etiam pulcritudo, et
 concinna omnium partium corporis pro-
 portio, & coloris decus egregium ex sani-
 tate efflorescens. Quod ad mores attinet:
 Certum est Patrum mores ferme imitari
 sobolem. Plurimum autem conducit, a
 veteris

*Vestitus
incola-
rū Mar-
chia.*

generis ad elegantiam in sermone, venustatē
in moribus, mundiciem in vestitu, gratiam in
pronunciatione assuefieri, Vnde nec in ædi-
ficando cultum magnum adhibent, simplici-
tatem veterum Saxonum retinentes, ad rem
tamen familiarem, et quæ necessitati vitæ ser-
uiunt, attenti, quibus non solum instructi sed
etiam liberales creduntur. Notum autem est,
fuisse in his oris maiorē barbariem ferociāq;
ante Ioachimū I. Electorē, quæ nunc ma-
gis magisque profligatur, aguntq; magnificen-
tius, & ædificant splendidius, humanitati cū
gravitate temperatæ conditaq; multum ad-
dicti. In vestitu, qui dissimilis est, variusq;
imitantur ferē consuetudinem vicinarum re-
gionum. In veteri Marchia videbis habitum
Magdeburgensium atq; Brunsvigiorum: Pri-
gnitzenses, & qui sunt in comitatu Rupinensi
Megelburgios: Qui sunt in Vcaria atq; Neo-
marchia Pomeranos imitantur, Sternburgē-
sis, Crosnensisq; ditio cum parte Lusatiæ ad
Silesios respicit: Et cum vestitu mores etiam
fermē assumunt. Ab his secreti sunt, qui inco-
lunt Marchiam Mediam, circa Brandenburgū,
Berlinum, & Francofurtum, ad Sueuum, Ha-
uelum, atq; Viadrum, natiuum enim & pecu-
liarem retinent habitum, quē prisca illis ætas
attribuit, formæ quidē simplicioris, sed pre-
cij non perinde exigui, in primis qui generis
sunt fæminei. In noua Marchia post Thomā
Rungium Magister Teutonicæ militiæ or-
dinis S. Iohannis, in conuentu Suneburgensi
ad Vartam in ditioe Sternburgensi, omniū

com-

cōmendatorum, ad quos suffragia pertinent,
sententia, approbante iuuantēq; Iohanne
principe electionem, Franciscus Neumānus
renunciatur. Ex humili genere atq; loco ad
magnas dignitates euectus. Fuerat is primum
pædagogus, aulam deinde accedens, scribæ
partes aliquandiu sustinuit Custrini. Cum
verò ingenium excitatum solertiamq; inde-
fatigatam in eo princeps depræhendisset, in-
ter secretarios asciuit, multaq; ipsius fidei cō-
misit, & ex eius consilio pleraq; administra-
uit. Tandem Superiori Neomarchiæ præfe-
cit, commendatorem Schiuelbeinensem no-
minatum, ex quo loco ad dignitatem Magi-
sterij ordinis illius ascendit. Mense Septemb.
euocatur à Moguntino Francofurtū ad Mæ-
num Ioachimus Brandenburgicus ad electio-
nem noui Cæsaris. Eo iter ingresso imber
violentiùs, quàm aliàs fusus campos lubricos
& inequitabiles fecerat, grauesq; & prope-
modum immobiles currus illuuiæ & voragi-
ne hærebant, præterea adeo spissæ intendere
se nubes, vt conderent lucem, qui tamen re-
pressus iubar serenum, liquidiore luce viam
aperiunte, ostendebat. In ea tempestate ingenti
ventorū turbine currus equiq; affligebantur,
vt nec aurium vltus superesset, siluas quatiente
vento, qui concutientibus ramis maiorem
pro flatu sonum reddebat. Ita imbribus in-
credibilibus perstrictus, & intolerabili tem-
pestate vexatus, procedere tamen, quò inten-
derat, perseuerauit. Omnium assensu creditū
fuit, rem omine nō carere, Ita enim in rerum
natura

*Conuen-
tus Ele-
ctorum
Franco-
furti.*

*Omen in
itinere.*

natura comparatum est, ut vel genius, vel vis
naturæ indita multa in euentum præmonē-
ant : Cum attingeret fines Brunsvicensis,
obuiam habuit Henricum Ducem, qui hospita-
litate exceptum splendideq; pro dignitate in
arce Lycaonica tractatum, ad Visurgim usq;
prosequitur. Inde Castellum mouens, ad Phi-
lippum Landgrauum diuertit, à quo magnifi-
cè acceptus est. Plurimum autē utriusq; prin-
cipis familiaritate delectabatur, utrumq; ex
tanto principum amicorum numero, propter sin-
gularem rerum Imperij usum, multis & turbu-
lentis annis in varijs fortunæ periclitantis
casibus perspectissimum, acutissimè comple-
ctebatur. Et iam in procinctu erat ad iter perfic-
iendum, ut sicut nunquam reipub. operam
suam denegauerat, ita hoc minimè omnium
tempore suum à reliquis animum & studium
seiungeret. Sed præter expectationem mor-
bo præpeditus periculoso, ancipitis aliquan-
diu cogitationis animum tenuit, an subsiste-
ret, an verò progredereur. Literæ quidem
Ferdinandi, amicissimè scriptæ, honorifi-
centissimè inuitabant, urgebantq;, cui etiam
obsequi atq; gratificari alias cupiebat, con-
trà verò propositum sibi ob oculos atq; in
animo habebat exemplum Alberti atavi sui
verebanturq;, ne si iter inceptum persequere-
tur, in electione Maximiliani I. sibi simile
quid apperente fato accideret. Illum enim
in electione Maximiliani I. Francofurti ad
manum decelsisse nouerat. Tandem præ-
missis legatis, qui locum vicemq; explerent,
quod

*Electore
corripit
morbus.*

*Alberto
Tentoni
eus A=
chilles o=
bit Frā=
cofurti.*

quod valetudinis causa impediretur, quò m-
nus ipse adesset, Cassellis pedem figit, vale-
tudine admodum tenui, & fermè desperata,
secq; admisis Medicis totum eorum curæ per-
mittit. Lenta autē remedia & segnes Medicos
timēs, in quo me, inquit, articulo fortuna de-
prehenderit cernitis, tardè conualescere, et si
mihi, attamē reipub. nō expedit. Proinde si
quid opis, si quid artis in vobis est, secundum
Deum, scitote, me nō tam mortis quàm, pub-
licorum incommodorum remediū quærere.
Quāuis autē quisq; pro se, in primis Philippo
Lādgravius precarēt ur, ne festinatione peri-
culū auget, sed in potestate medentiū esset,
quod tanta vis morbi autumnalis non vna
potione medicata leuari posset, ipse tamen
quiduis se facilius, quàm moram perpeti
posse confirmabat. Biduo tamen sic absum-
pto, ipse animo ingenti, quidquid in vtram-
que partem aut spes aut metus subiecerat,
sereta æstimatione pensabat, dum medica-
mentum, quod dilacerant Medici, venis con-
siperetur: Et quamuis periculum subesset
graue, notaq; deprehenderentur in corpore,
quæ ingentem sollicitudinem incuriebant,
intempestiuq; essent amici sanè fideles sed
molestè seduli: interclususq; spiritus ar-
ctè mearet, attamen postquam nihil inex-
pertum omittitur, & medicamentum, se
in venas diffudisset, fomentaq; idonea cor-
pori admouerētur, sensim toto corpore sala-
britas percipi potuit, animus vigore suū, cor-
pus quoq; exspectatione maturius robur pri-
orū

Philippo
Lādgravi-
us Has-
siae.

*March.
amat su-
am prin-
cipem.*

*Encomi-
um Ioa-
chimi
Elect.*

*Admoni-
tio pater-
na.*

tinum recuperavit. Interim rumor peruene-
rat in Marchiam, principem periclitari, tristi
igitur mærore complebantur cuncta, nullis
omissis quæstibus, quos in tali casu dolor
suggerit, concurrunt pariter in communi do-
lore, hi sapientissimum atq; mitissimum, illi
fortissimum atq; optimum principem po-
scentes. Namq; haud facile dictu est, præter
ingenitam huic genti erga principes venera-
tionem, quanta huius caritate flagrauerint,
neq; enim tragica exempla in principes suos
agnoscit Marchia, qualia apud quosdã in usu
sunt. Iam, annuente D B O, securum Electo-
rem fecerat valetudo firmior, cum bono ani-
mo ingreditur, denuò literis Ferdinãdi expe-
ritus, quibus eum hortabatur, ne si per vale-
tudinẽ posset, sua absentia electioni moram
atq; solitudinem afferret. à quo simul atq; re-
liquis principib. omnibus, obuiam extra ci-
uitatis portã effusus, honorificè exceptus est.
A Ferdinando Imp. in hoc conuentu publi-
co Encomio est ornatus, neminem his tem-
poribus melius, aut perfectius, aut sapientius
dicere atq; consulere posse: Maximilianum
Cæsarem designandum, & reliquos filios pa-
ternè monens, vt si salui esse vellent, eum velut
alterum parentem complecterentur. Illum
enim esse, qui rempub. amaret, & non tam
sua salutis, quàm publicæ utilitatis
atq; tranquillitatis esset aman-
tissimus.

* *
*

Nf 437.

8

ULB Halle

3

004 966 52X

M

B.I.G.

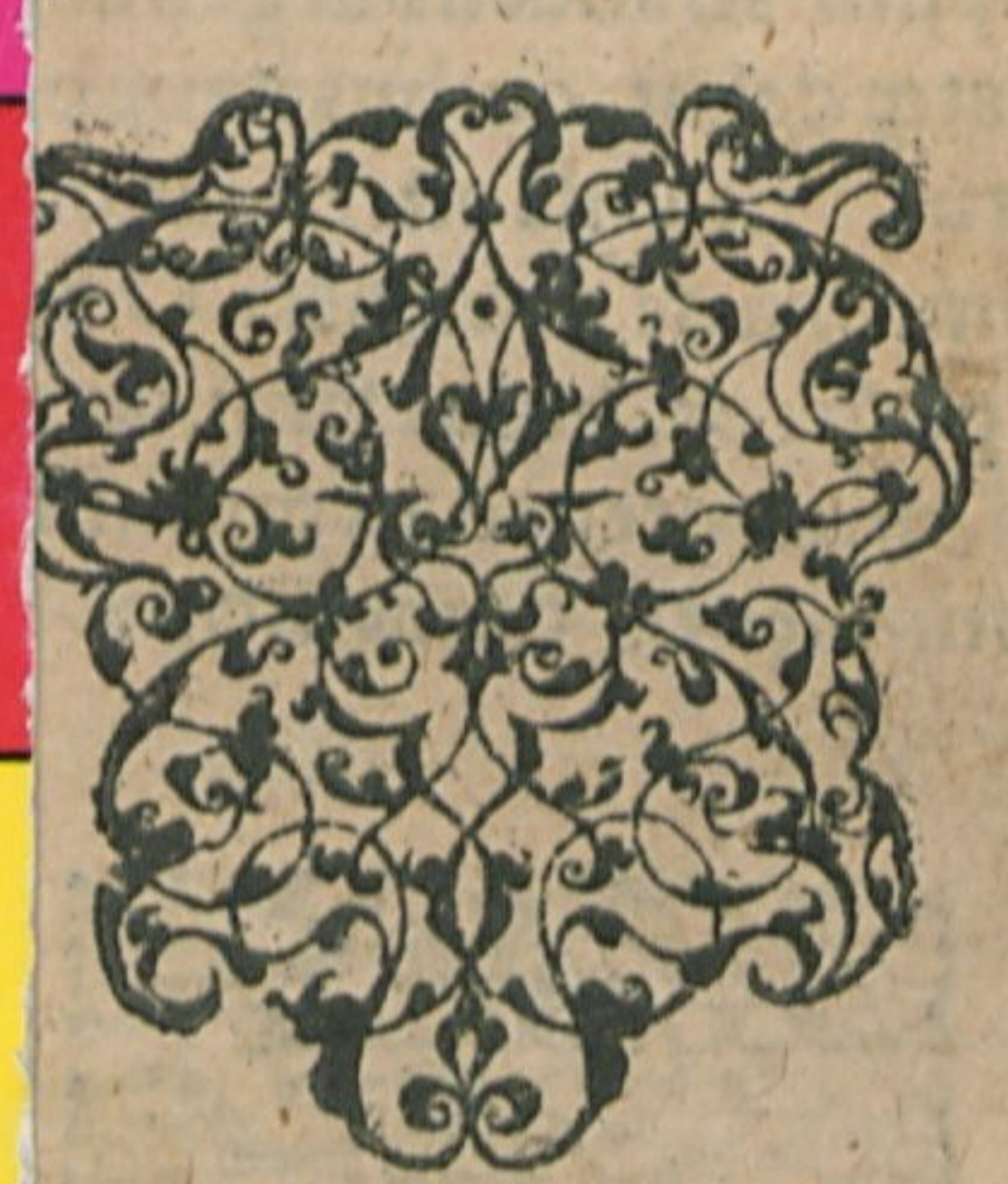
Farbkarte #13

NICOLAI
Leutingeri,

MARCHIA
DENBURGENSI
eiusque statu,

AMENTARII.

TEBERGÆ,

bat Mathæus VVelack.
no M. D. XCIII.

